

Gençlik, Cinsel Eğitim ve Üreme Sağlığı

İNSAN KAYNAĞINI GELİŞTİRME VAKFI

TÜRKİYE AİLE PLANLAMASI DERNEĞİ
İSTANBUL ŞUBESİ

Gençlik, Cinsel Eğitim ve Üreme Sağlığı

İNSAN KAYNAĞINI GELİŞTİRME VAKFI

TÜRKİYE AİLE PLANLAMASI DERNEĞİ
İSTANBUL ŞUBESİ

Gençlik,
Cinsel Eğitim
ve
Üreme Sağlığı

© İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
İstanbul, 1995

ISBN 975-95863-1-2
İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı

Her hakkı saklıdır. Kaynak gösterilerek kullanılabilir.
Bu kitabın bir kısmının ya da tamamının çoğaltılması için
İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'ndan izin istenebilir.

Teknik Çalışmalar : İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
Yeniçarşı Cad. No: 54
80050 Beyoğlu-İSTANBUL
Tel : (0212) 293 1605 - 293 1606
Faks: (0212) 293 1009

Basım : Anadolu Matbaa ve Ticaret Koll. Şti.
Çatalçeşme Sok. 26 Yavuz Han Kat.2 No.16
Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel : (0212) 526 7999 - 526 2048
Faks: (0212) 512 2229

İçindekiler

Önsöz

Açılış

Dr. Güllz Kunt 1

Kahire Konferansı Çerçevesinde Üreme Sağlığı

Nuray Fincancıoğlu 3

I. Oturum

Üreme Sağlığı ve Gençlerin Cinsel Eğitim Sorunları

Dr. Kubilay Vıccan 13

Doç.Dr. Adnan Kulaksızıoğlu 18

Aynur Azakan 21

Tartışma 24

II. Oturum

Gençlerin Cinsel Eğitiminde Uygulama ve Yaklaşımlar

Necdet Sakaoğlu 35

Dr. Semra Koral 40

Bırsen Özkan 45

Tartışma 51

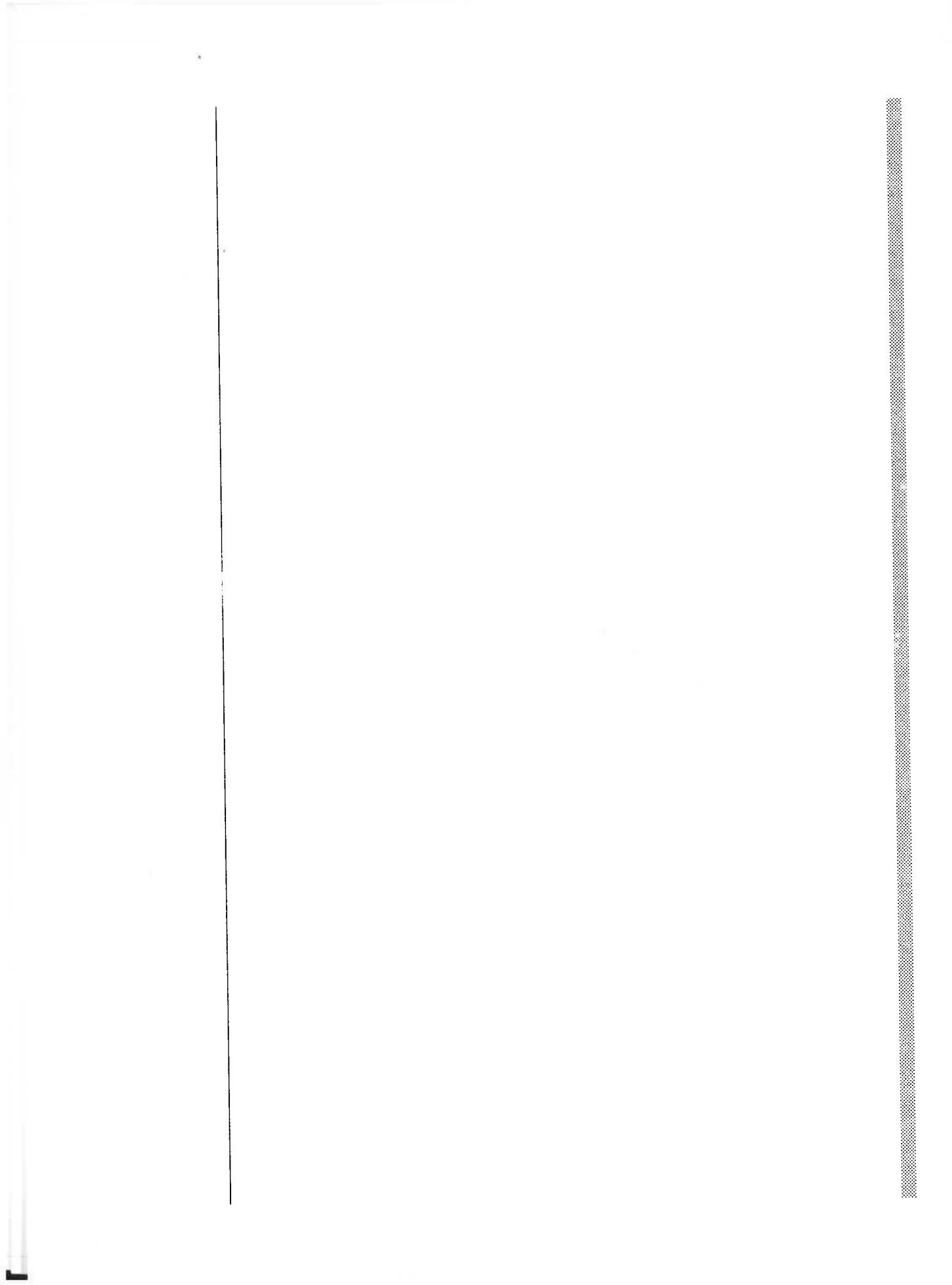
Vertical line on the left side of the page.

Vertical line on the right side of the page.

Önsöz

Eylül 1994'te Kahire'de toplanan Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nın en önemli özelliklerinden biri nüfus ve kalkınma sorunlarına yaklaşımında bireyi odak noktası alması oldu. Konferans'ta kabul edilen yirmi yıllık Eylem Programı da, cinsellik, cinsel sağlık, üreme sağlığı ve aile planlaması kavramlarını temel kişisel haklara dayalı, bütüncül bir çerçeveye yerleştirdi. Eylem Programı, dünyanın her yerinde pek çok insanın, üreme sağlığı hakkını gerçekleştirmesine olanak vermeyen koşullarda yaşadığına dikkat çekti ve dünya ülkelerini, gençlerin bu konudaki öğrenim ve hizmet gereksinimlerini gidermeye çağırdı.

Gençlerin, çocukluktan yetişkinliğe geçişteki fiziksel, psikolojik ve toplumsal olgunlaşma sürecinde olumlu bir cinsel kişilik kazanmaları, cinsel sorumluluk bilincini edinmeleri ve cinsel yaşama sağlıklı adımlarla başlamaları ancak nitelikli bir cinsel eğitimle sağlanabilir. Ülkemiz gençlerinin bu konudaki sorunlarını, bilgi ve hizmet gereksinimlerini, Kahire Eylem Programı'nda tanımlanan üreme sağlığı, cinsel sağlık ve üreme hakları kavramları ışığında incelemek, yapılmakta olan çalışmalarını gözden geçirmek ve gelecek çalışmalar için öneriler geliştirmek amacıyla 26 Kasım 1994'te, İstanbul'da bir seminer düzenledik. Konuyla ilgili kamu kuruluşlarından, gönüllü kuruluşlardan, öğretim üyelerinden ve eğitim uzmanlarından oluşan katılımcılar, seminere zengin bir bilgi ve deneyim birikimi getirdiler. Seminerde yapılan konuşmaları ve tartışmaları içeren bu raporu yayınlayarak bu zenginliği daha geniş bir okur kitlesiyle paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz.

Hepimizin bildiği gibi bu yıl 5 - 13 Eylül tarihleri arasında Kahire'de Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı toplandı. Ülkemizin de, konuyla ilgili gerek kamu kuruluşları, gerekse gönüllü kuruluşlar düzeyinde temsil edildiği bu konferansta, önümüzdeki yirmi yılı kapsayan bir Eylem Programı kabul edildi. Biz de semiremizde Kahire'de kabul edilen Eylem Programı'nın önerilerini Türkiye açısından değerlendirmek istedik. Amacımızı, Eylem Programı'nda tanımlanan üreme sağlığı ve cinsel sağlık kavramları ışığında, ülkemizdeki gençlerin sorunlarını ve gereksinimlerini gözden geçirmek, değerlendirmek, çözüm önerileri getirmek olarak belirledik. Öncelikle Türkiye'de gençlerin cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili bilgi ve hizmet gereksinimlerini saptamak, ikinci olarak da, somut öneriler geliştirerek, gelecekte bu konularda yürütülecek çalışmalara katkıda bulunmak istedik.

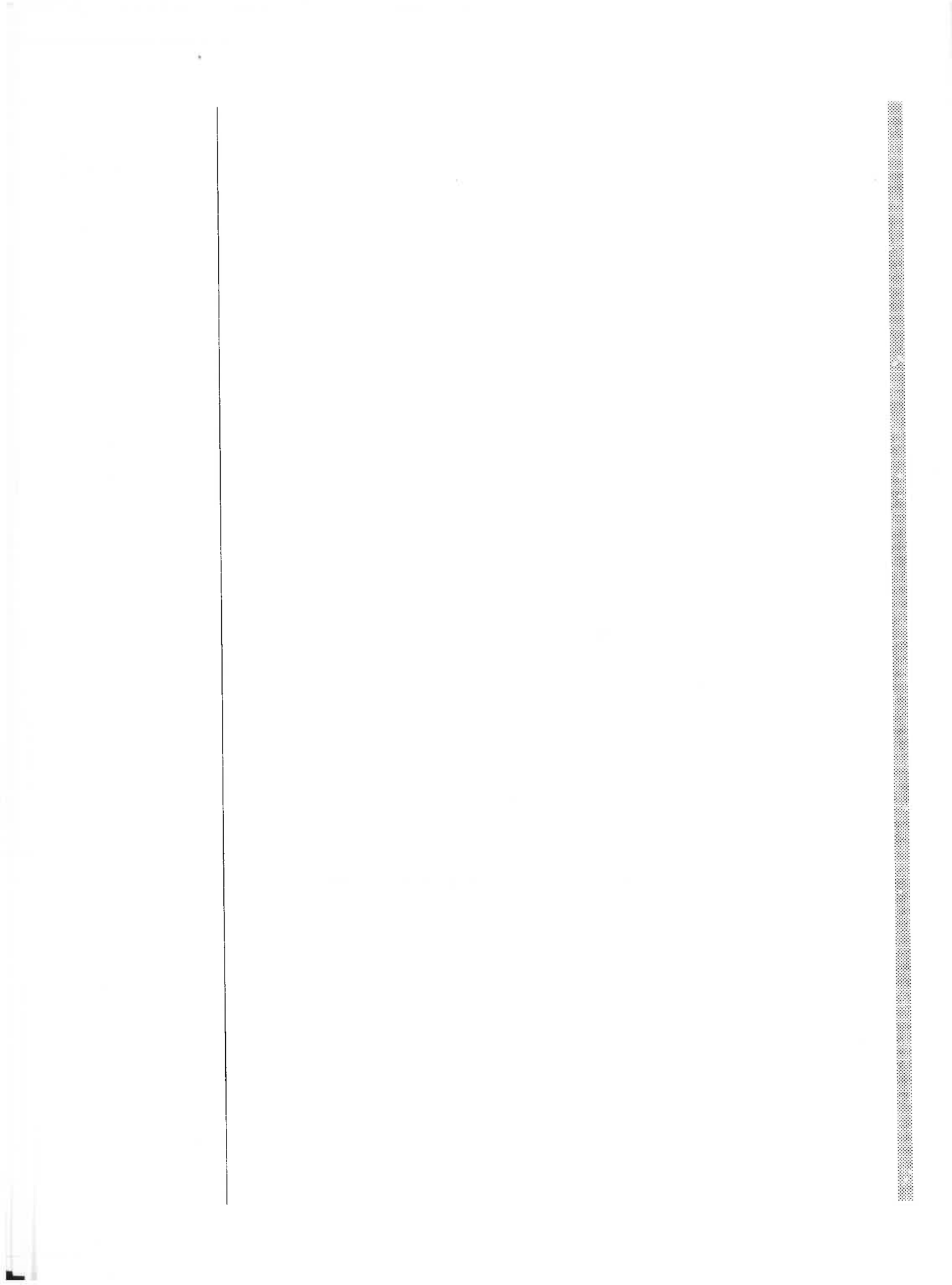
Gerçekten gençlerin konumu tüm dünyada kalkınma açısından çok önemli. Genç nüfusların sağlık, öğrenim, istihdam ile ilgili sorunları aileler, toplumlar ve dünya için çözümlenmesi gereken bir konu. Demografi açısından baktığımız zaman gelişmekte olan ülkelerde 15 yaşın altındaki nüfusun payının yüzde 36 olduğunu görüyoruz. Ülkemizde de 15 yaşın altındaki nüfusun genel nüfusa oranı yüzde 35, yani gelişmekte olan ülkelerin ortalamasına çok yakın.

Konunun ana hatlarını bu şekilde çerçeveledikten sonra sizlere seminerimizin genel planını sunmak istiyorum. Seminerde ilk olarak üreme sağlığı ve cinsel sağlık kavramları tanıtılacak, gençlerin bu konularda karşılaştıkları sorunlar ve Eylem Programı'ndaki öneriler hakkında bilgi verilecek. Bu bölümü İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Genel Müdürü Sayın Nuray Fincancıoğlu sizlere anlatacak.

Seminerin bundan sonraki bölümünü iki oturum biçiminde düzenledik. Ben sayın oturum başkanlarını sizlere tanıtmak istiyorum. Sayın konuşmacıların tanıtımlarını oturum başkanlarımız yapacak. Birinci oturumun başkanı Prof.Dr. Mithat Çoruh. Sayın Çoruh, halen Başkent Üniversitesi'nde kurucu olarak çalışıyor. Biz kendisini Hacettepe ve Bilkent Üniversitelerinde uzun yıllar yaptığı çalışmalarıyla tanıyoruz; ben de Nüfus Etüdleri Enstitüsü'nde kendisiyle birlikte çalışmak mutluluğuna eriştim. Sayın Çoruh aynı zamanda İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Başkanı. Bu oturumda konuşmacılar Türkiye'de gençlerin cinsel sağlık ve üreme sağlığı konularındaki bilgi düzeyini, konuya ilişkin sorunlarını ve gereksinimlerini tartışacaklar.

Öğleden sonraki oturum başkanı sayın Prof.Dr. Aysel Ekşi. İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü Öğretim Üyesi olan Sayın Ekşi'yi, kitapları, araştırmaları ve bilimsel yayınları ile tanıyoruz. Bu oturumun da amacı, gençlerin üreme sağlığı ve cinsel sağlık konularındaki bilgi düzeyini yükseltmek için yapılan bazı çalışmaları sunmak, karşılaşılan sorunları ve gereksinimleri belirlemek. Seminerimizde tartışmaya geniş zaman ayırmak istedik. Katılımcıların deneyimlerini ve görüşlerini bizlerle paylaşmalarını amaçladık. Bu nedenle her iki oturumun sonunu görüş ve sorularınıza ayırdık. Genel değerlendirmeyi de Sayın Prof.Dr. Aysel Ekşi yapacak.

Konuşmamı, semineri destekleyen Pathfinder International ve Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Kuruluşuna teşekkür ederek bitirmek istiyorum. Hepinizi saygıyla selamlayarak sözü sayın Nuray Fincancıoğlu'ya bırakıyorum.

Kahire Konferansı Çerçevesinde Üreme Sağlığı

Nuray
Fincancıoğlu

Bu semineri düzenlemekteki amacımız gençlerin cinselliğini, cinsel eğitimini ve sağlık sorunlarını daha geniş kapsamlı olan üreme sağlığı çerçevesine yerleştirmek.

Ben bu konuşmada Eylül ayında Kahire'de toplanan Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nda kabul edilen 20 yıllık Eylem Programı ışığında üreme sağlığı ve cinsel sağlık konularına değineceğim.

Konuşmamda ilk olarak Kahire Eylem Programı'nda dünya ülkelerinin karşısına yeni bir kavram ve yeni bir yaklaşım olarak çıkan üreme sağlığının tanımı, kapsamı ve öğeleri üzerinde duracağım.

İkinci olarak üreme sağlığı hizmetlerinden neler beklendiğine değineceğim.

Son olarak da Eylem Programı'nın gençlik sorunlarına ve bunlara getirilecek çözüm önerilerine bakış açısını yansıtmaya çalışacağım.

Eylül 1994'te Kahire'de toplanan Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nın en önemli özelliklerinden biri, üreme sağlığı, cinsellik ve cinsel sağlık kavramlarını temel bir çerçeveye yerleştirmesi, bu kavramlara geniş kapsamlı ve bütüncül bir tanımlama getirmesi oldu. Gerçekte, medyanın da etkisiyle kamu oyunda oluşan, "Konferans'ta on gün kürtajdın başka birşey tartışılmadı" izlenimi büyük ölçüde bu yeni tanımlamadan doğdu. Klasik "ana çocuk sağlığı" yaklaşımını itirazsız kabul eden pek çok ülke, "üreme sağlığı kapsamında, kürtajin yasallaştırılması, yaygınlaştırılması da var" kaygısıyla üreme sağlığı yaklaşımına karşı çıktı. Beklendiği gibi, Eylem Programı taslağında cinsellik sözcüğüne sıkça yer verilmesi, hele bu konularda gençlerin gereksinimleri ve haklarından söz edilmesi de epeyce heyecan yarattı.

Aslında, ülke temsilcileri, üreme sağlığının bu yeni tanımlamasıyla ilk kez karşılaşmadılar. Çünkü bu yaklaşımı Dünya Sağlık Örgütü son birkaç yılda geliştirmiş, hükümet temsilcilerinden oluşan Dünya Sağlık Asamblesine sunmuş ve onların desteğini kazanmıştı. Ancak orada bu yaklaşımı ve tanımlamayı benimseyenlerin daha çok sağlık kökenli olmalarına karşın, Kahire'dekiler politikacıları. Sorun büyük ölçüde bu ayırmadan kaynaklandı.

Tanımlar

Önce Dünya Sağlık Asamblesinde, sonra da Kahire'de, uzun tartışmalar sonucunda kabul edilen tanımlama, üreme sağlığının temel öğelerini şöyle belirtiyor:

Üreme sağlığı insanların

- doyurucu ve güvenli bir cinsel yaşamları,
- üreme yetenekleri ve
- bu yeteneği kullanıp kullanmayacakları ve ne zaman, ne sıklıkta kullanacakları konusunda karar verme özgürlükleri

olması demektir.

(Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı, paragraf 7.2)

Üreme sağlığı tanımlaması ayrıca, üçüncü temel ögenin, yani üreme yeteneğinin ne zaman ve nasıl kullanılacağına karar verme özgürlüğünün gerçekleşebilmesi için gerekli koşulları da belirliyor. Bu koşulların özünde, kişilerin aile planlaması ve "yasalara aykırı olmayan" doğurganlığı düzenleyici diğer yöntemler ve hizmetlerle, belli sağlık hizmetlerine erişebilme hakkı var.

Aile planlaması ve diğer doğurganlık düzenleyici yöntemlerin, kadınların ve erkeklerin kendi seçtikleri, güvenli, etkili ve ödeme güçlerini aşmayan yöntemler olması gereği üzerinde duruluyor. Sağlık hizmetlerinin ise iki önemli özelliği vurgulanıyor:

- kadınların gebelik ve doğumu güvenli olarak geçirmesini sağlayacak,
- çiftlere, sağlıklı bir bebek sahibi olmak için en iyi şansı tanıyacak.

Burada üzerinde durmak istediğim bir başka kavram cinsel sağlık. Eylem Programı, cinsel sağlığın amacını "yaşamı ve kişisel ilişkileri zenginleştirmek" olarak yorumluyor ve cinsel sağlığa üreme sağlığı hizmetleri çerçevesinde yer veriyor:

Üreme sağlığı hizmetleri, üreme sağlığı sorunlarını önleyerek ve çözerek üreme sağlığına ve iyi olma durumuna katkıda bulunan yöntem, teknik ve hizmetler dizisi olarak tanımlanmaktadır. Bu aynı zamanda, yalnızca üreme ve cinsel yolla bulaşan hastalıklarla ilgili danışmanlık ve hizmetleri değil, amacı yaşamı ve kişisel ilişkileri zenginleştirmek olan cinsel sağlığı da içermektedir.

(Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı, paragraf 7.2)

Bu tanımlamalardan açıkça görüldüğü gibi, üreme sağlığı, kişisel hakları temel alan bir kavram. Eylem Programı, bu noktayı vurgulamak için "üreme hakları" kavramının öğelerini de ulusal yasalarda ve uluslararası geçerliği olan belgelerde daha önce kabul edilen temel insan haklarına dayalı olarak ele alıyor ve şöyle tanımlıyor:

Üreme hakları tüm çiftlerin ve bireylerin,

- çocuklarının sayı, aralık ve zamanlaması konusunda, hiçbir ayrımcılık, şiddet ve baskı olmaksızın, özgürce ve sorumlulukla karar verme,
- bunun için gerekli bilgi ve olanaklara sahip olma,
- en yüksek standartta cinsel sağlık ve üreme sağlığına erişme

haklarını içerir.

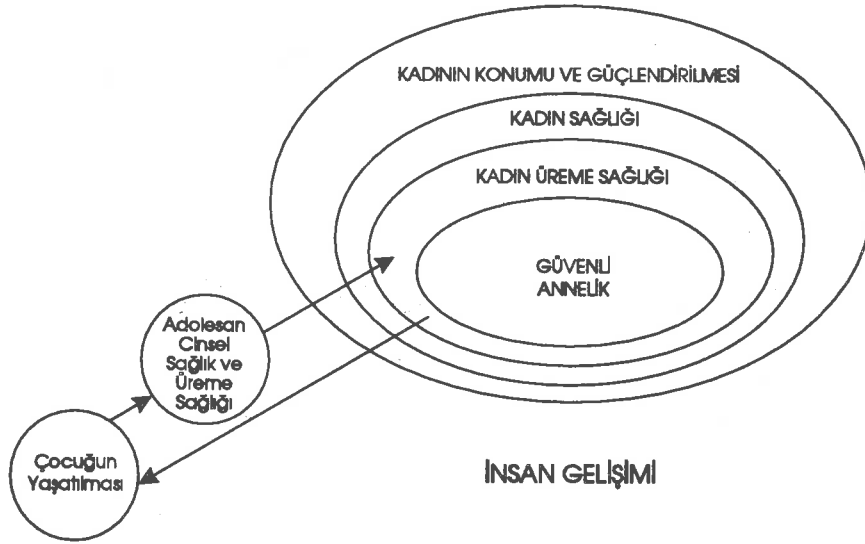
(Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı, paragraf 7.3)

Eylem Programı, dünyanın her yerinde bir çok insanın çeşitli nedenlerle üreme sağlığına erişemediğine, üreme sağlığı hakkını kullanamadığına dikkat çekiyor. Bu nedenler arasında bilgi yetersizliği, uygun olmayan ya da niteliksiz üreme sağlığı hizmetleri, yüksek riskli cinsel davranışlar, ayrımcı toplumsal uygulamalar, kız ve kadınlara karşı ayrımcılık ve olumsuz tutumlar ve birçok kadının ve kızın kendi cinsel yaşamları ve üreme yaşamları üzerindeki güçlerinin sınırlı olması da var. Program bu bağlamda, özellikle adolesanların yani ergenlerin zayıf durumda olduklarını vurguluyor ve onların "cinselliklerine olumlu ve sorumlu bir yaklaşımda bulunabilmek için duydukları, öğrenim ve hizmet gereksinimlerinin karşılanmasına büyük önem verilmesi"ni istiyor.

Yeni yaklaşıma ne gerek var?

Toplum sağlığı hizmetlerinde, geniş kapsamlı bir üreme sağlığı kavramına dayalı ve cinsel sağlık, aile planlaması ve diğer doğurganlığı düzenleyici hizmetleri de içeren, yeni bir yaklaşıma niçin gereksinim var? Dünya Sağlık Örgütü Aile Sağlığı Bölümü Müdürü Prof. Dr. Tomris Türmen, bu sorunun yanıtını verirken son on yılda insanın gelişimi çabalarının, çocuğun yaşatılması üzerinde yoğunlaştığını, bunun da gerçekten gerekli ama yetersiz olduğunu vurguluyor (Türmen 1994). Çocuk sağlığını önemli ölçüde belirleyen bir etken bir önceki kuşaktan, çocuğun anne ve babasının, özellikle de annesinin üreme sağlığından kaynaklanıyor. Dolayısıyla annenin üreme sağlığı için yapılacak yatırımların bir sonraki kuşak üzerinde olumlu ve kendini katlayarak artan etkileri var.

ŞEKİL 1 - Çocuğun Yaşatılması - Üreme Sağlığı İlişkileri

Türmen, T. *Population and Reproductive Health*, 1994

Üreme sağlığı aynı zamanda, hem kadınları hem de erkekleri kapsayan bir kavram. Sağlık sistemlerinde oldukça uzun bir süredir yer verilen ve genelde aile planlaması hizmetlerinin de entegre edildiği "ana çocuk sağlığı" yaklaşımında erkeklerin gereksinimlerinin ve rollerinin gözardı edildiği artık biliniyor. Üreme sağlığı kavramı bu nedenle,

- çocuğun yaşatılmasına,
- adolesanın sağlığına ve gelişmesine ve
- kadınların ve erkeklerin cinselliğe ve üremeye ilişkin sağlıklarına

bir bütün olarak yaklaşımı simgeliyor.

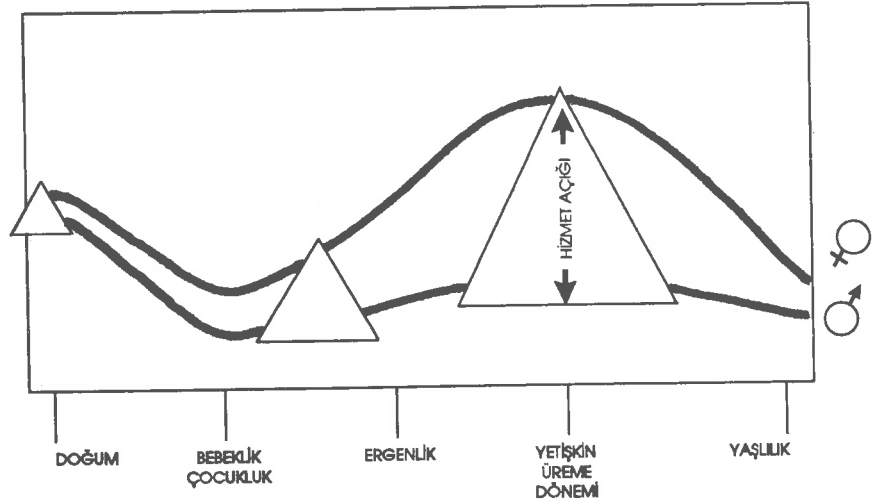
Üreme sağlığı her ne kadar hem kadınları, hem erkekleri kapsıyorsa da kadınlar için özel, hatta yaşamlarını doğrudan etkileyen bir önem taşıyor.

Bunun nedenleri büyük ölçüde fizyolojik:

- gebelik, doğum ve düşüğe bağlı sağlık sorunları yalnızca kadınları etkiliyor; dünyada her yıl yaklaşık yarım milyon kadın bu nedenlerle ölüyor;
- kadınların, birçok cinsel yolla bulaşan hastalığa (CYBH) ve HIV'a yakalanması riski biyolojik olarak daha yüksek;
- genital yol enfeksiyonlarının uzun erimli komplikasyonları, erkeklere bakışla kadınları daha çok etkiliyor;
- kadınların çeşitli cinsel yolla bulaşan hastalıkları ve HIV/AIDS'i çocuklarına geçirme olasılığı, bu enfeksiyonların genel sağlık üzerindeki olumsuz etkisini kat kat artırıyor.

Üreme sağlığı ile genel sağlık arasındaki ilişkilere baktığımız zaman, kadınların yaşamındaki iki noktada, genel sağlık durumunu, üreme sağlığının belirlediğini görüyoruz (Şekil 2). Bunların birincisi annesinin, ikincisi kendisinin üreme sağlığı (Türmen 1994). Döllenmeden başlayarak ve özellikle doğum sırasında bebeğin sağlık durumu büyük ölçüde annenin sağlığını yansıtır. Bebeklik ve çocuklukta üreme sağlığının rolü, tümüyle ortadan kalkmamakla birlikte azalıyor sonra ergenlik ve doğurganlık dönemlerinde hızla artıyor. Yaşlılıkta ise üremeye ilişkin etkenler, genel sağlık durumuna yansımayı sürdürmekle birlikte, önemini yitiriyor. Erkeklerde bu ilişkilerin doğumda aynı biçimi gösterdiğini, ancak üreme sağlığının, ergenlik ve yetişkinlikte genel sağlığı çok az etkilediğini görüyoruz.

ŞEKİL 2 - Genel Sağlık - Üreme Sağlığı İlişkileri

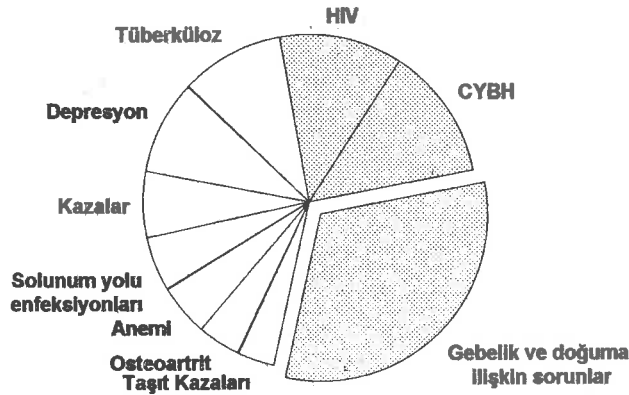

Türmen, T. *Population and Reproductive Health*, 1994

Üreme sağlığının genel sağlık üzerindeki etkisinin yüksek olduğu dönemlere yönelik sağlık hizmetleri, hem üreme sağlığının, hem de genel sağlık durumunun iyileştirilmesi için temel koşul. Doğum, ergenlik ve doğurganlık dönemlerine ilişkin sağlık bakımı gereksinimlerinin karşılanamaması gelecek üreme sağlığı sorunlarına da yol hazırlıyor.

Dünya Bankası'nın ve Dünya Sağlık Örgütü'nün son zamanlardaki araştırmaları da kadınların genel sağlık konularında üreme sağlığına ilişkin sorunların etkisini açıkça gösteriyor (*Dünya Bankası 1993*). Bu araştırmalara göre, gelişmekte olan ülkelerde 15-44 yaşlarındaki kadınların toplam "hastalık yükü"nü* üçte-birini gebelik, doğum, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, üreme yolları enfeksiyonları gibi üreme sağlığına ilişkin sorunlar oluşturuyor. Erkekler için bu oran yüzde 12 dolayında. Önlenmesi ya da tedavisi için olanak bulunan hastalıklar arasında ise, bu yaşlardaki kadınların hastalık yükünün yarısından çoğu, üreme sağlığı sorunlarına ilişkin (Şekil 3). Bunlar arasında da, gebelik, doğum ve düşüğe bağlı sorunlar önemli bir yer tutuyor.

ŞEKİL 3 - Kadınlarda En Çok Görülen Önlenebilir ya da Tedavi Edilebilir Hastalık Nedenleri (15-44 Yaş)

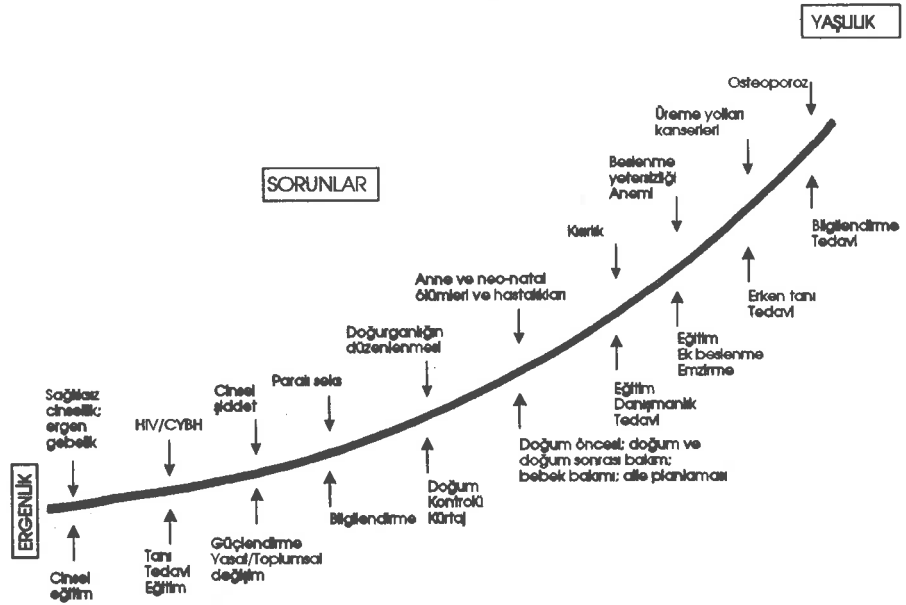
Outlook, (12) 2, 1994

Üreme sağlığı hizmetleri

Kadınların ve erkeklerin yaşam boyu karşılaşılabilecekleri üreme sağlığı ve cinsel sağlık sorunlarına toplu olarak baktığımızda bütüncül bir yaklaşımın ne kadar gerekli olduğunu görüyoruz. Bu sorunların bazıları özellikle belli bir yaşam döneminde görülüyor ama çoğu, sağlığı çok geniş bir zaman diliminde etkiliyor. Şekil 4, ergenlikten yaşlılığa, cinsellik ve üremeye ilişkin sağlık sorunlarını ve bu sorunların her biri için gerekli hizmetleri özetliyor. Görüldüğü gibi bilgilendirme, eğitim ve danışmanlık tüm sorunların çözümünde temel öge. Ayrıca cinsel yolla bulaşan hastalıklar, doğurganlığın düzenlenmesi, gebelik ve doğuma ilişkin anne ve çocuk sağlığı sorunları, kısırlık, üreme yolları kanserleri gibi sorunlar için tanı ve tedavi hizmetleri sağlanması da gerekiyor. Giderilmesi gerekli sorunların ve verilmesi gerekli hizmetlerin çeşitliliği ve birbiriyle bağlantısı, üreme sağlığı sorunlarına, Eylem Programı'nda olduğu gibi bütüncül bir yaklaşımı gerekli kılıyor.

* Dünya Bankası hastalık yükü'nü başlıca hastalıklar ve yaralanmalar nedeniyle zamansız ölüm ve sakatlık yüzünden yitirilen sağlıklı yıllar olarak hesaplıyor.

Şekil 4 - Üreme Sağlığı Sorunları ve Hizmetleri

Türmen, T. Population and Reproductive Health, 1994

Eylem Programı ayrıca üreme sağlığı hizmetlerinin sağlanması ve yeniden düzenlenmesi için bazı temel ilkeler ve yeni yaklaşımlar öneriyor. Programın getirdiği temel ilkelerin biri insanlara, kendi sağlıklarını kontrol edebilme ve geliştirebilme yeteneğinin kazandırılması. Bu bağlamda, özellikle kadının aile sağlığını koruyucu rolünün kabul edilmesi ve desteklenmesi gerekiyor. Program bu nedenlerle yaygın sağlık eğitimi ve sağlık politika ve programlarının planlamasına ve yürütülmesine toplumun katılımı üzerinde duruyor.

Bu ilkeler doğrultusunda, temel sağlık hizmetlerinin gözden geçirilmesi, üreme sağlığının hizmetlere katılması ve topluma dayalı hizmetler, sosyal pazarlama gibi yaklaşımlarla yaygınlaştırılması Eylem Programı'nın önerileri arasında. Program ayrıca ikinci basamak sağlık hizmetlerine ve doktora dayalı hizmet biçiminin değiştirilmesini, gebelik, doğum ve düşük komplikasyonları için etkin bir acil yardım ve sevk zinciri oluşturulmasını ve tıbbi bir gerekçe olmadıkça sezaryenle doğumdan kaçınılmasını öneriyor. (Paragraf 8.4-8.8)

Gençlerin üreme sağlığına ilişkin sorunları

Dünya Sağlık Örgütü gençleri 15-24 yaşındakiler, ergenleri de 10-19 yaşındakiler olarak tanımlıyor. Ancak çocukluktan yetişkinliğe geçişteki fiziksel, psikolojik ve toplumsal olgunlaşma sürecinin yer aldığı ergenlik dönemi bu iki yaş tanımlamasının sınırları arasında kalan yaşam dilimini (10-24 yaşları) kapsayabilir. Çünkü ergenlerin fiziksel, psikolojik ve toplumsal gelişmesi geniş zamanlarda oluyor. Genelde fiziksel gelişme, psikolojik ve toplumsal olgunlaşmadan önce geliyor. (WHO/UNFPA/UNICEF, 1989). Dünyanın pek çok yerinde üreme yeteneğinin giderek erken yaşlarda oluştuğu gözleniyor.

Kahire Eylem Programı'nın birçok paragrafında ergenlik dönemindeki gençlerin gereksinimleri ve sorunları dile getiriliyor. Beslenme ve eğitim yetersizliği gibi özellikle kız çocukları ve genç kızları etkileyen sorunların yanısıra Eylem Programı, ergenlerin üreme sağlığına ilişkin sorunlarını ve gereksinimlerini ayrı bir bölümde ele alıyor. Bugün varolan üreme sağlığı hizmetlerinde, bir grup olarak adolesanların üreme sağlığı gereksinimlerinin büyük ölçüde ihmal edildiğini belirten Program, adolesanlara:

- kendi cinselliklerini anlamalarına yardımcı olacak,
- onları istenmeyen gebelikten, cinsel yolla bulaşan hastalıklardan ve bunların sonucu olarak kısırlık riskinden koruyacak

bilgi ve hizmetler sağlanmasının önemine dikkat çekiyor. (Paragraf 7.41)

Eylem Programı'nın üzerinde önemle durduğu bir başka nokta, erkek çocuklara ve genç erkeklere, erken yaşlardan başlayarak verilmesi gereken eğitim. Bu eğitimin iki ağırlık noktasını erkeklerin, cinsellikle üreme konularında sorumlu davranmayı ve kadınların kendi kaderlerini (ve doğurganlıklarını) belirleme hakkına saygı duymayı genç yaşta öğrenmeleri oluşturuyor. Program, erkek çocuklara bu eğitimin, onlar cinsel bakımdan aktif olmadan verilmesinin önemine dikkat çekiyor (Paragraf 4.29 ve 7.41).

Çoğu kez gençlerin cinselliğinden ve üreme sağlığına ilişkin sorunlarından söz edildiğinde ilk akla gelen evlilik öncesi ilişkilerde bu ilişkilerden kaynaklanan, istenmeyen gebelikler ve doğumlar. Oysa gençlerin cinsellik sorunlarına sağlık açısından bakıldığında erken gebelik ve doğumlara ilişkin sağlık sorunlarının büyük ölçüde yaştan kaynaklandığını görüyoruz, evli olup olmamaktan değil. Erken yaşta gebelik ve doğum, ister evlilik-içi, ister evlilik-dışı olsun, genç anne için ve bebeği için aynı sağlık risklerini oluşturur. Bu bakımdan ergenlerin üreme sağlığına ve cinsel sağlığa ilişkin gereksinimlerini düşünürken, evli ergenleri de unutmamamız gerekir.

Eylem Programı erken evliliklere aynı zamanda, özellikle kız çocukların öğrenimini, iş gücüne katılımını ve toplumda gereği gibi bir konum kazanmasını engelleyen bir etken olarak bakıyor ve erken evliliklerin, erken anneliklerin önlenmesini destekleyecek bir sosyo-ekonomik ortamın ivedilikle yaratılması çağrısında bulunuyor (Paragraf 6.12).

Bununla birlikte, erken gebeliklerin evli olmayan ergenler üzerinde, evli olanlara bakışta daha önemli bir sağlık riski oluşturabileceği bir nokta var. Evli olmayanların, istenmeyen gebeliklerinin sağlıklı koşullarda sonlandırılması olanaklarına ulaşabilmeleri daha güç. Durumun, çoğu kez ailesinden bile gizli kalması kaygısı genç kızları, gebeliklerini sağlık açısından güvenli olmayan koşullarda sonlandırmaya zorluyor. Genç kızların genelde, gebeliğin daha geç dönemlerinde kürtaja başvurmaları da sağlık riskini artırıyor.

Erken yaşta ve evlilik dışı cinsel ilişkilerin getirebileceği bir başka önemli sağlık sorunu, cinsel yolla bulaşan hastalıklar riski. Bilgi yetersizliği, eş değiştirme ya da çok eşlilik gibi etkenlerle birleştiğinde ergenlerin bu hastalıklara yakalanma olasılığı artıyor.

Eylem Programı, hükümetleri ve sivil toplum örgütlerini, ergenlerin üreme sağlığı ve cinsel sağlık gereksinimlerini karşılayacak programlar geliştirmeye ve uygulamaya çağırıyor. Program, ergenlerin bu konulardaki sorunlarının

Erkeklerin, cinsellikle üreme konularında sorumlu davranmayı ve kadınların kendi kaderlerini (ve doğurganlıklarını) belirleme hakkına saygı duymayı genç yaşta öğrenmeleri gerek.

Ergenlerin üreme sağlığına ve cinsel sağlığa ilişkin gereksinimlerini düşünürken, evli ergenleri de unutmamamız gerekir.

önlenmesi ve giderilmesine yönelik eğitimin evde ve toplumda başlaması, örgün ve yaygın eğitimin tüm biçimleriyle tüm düzeylerde sürdürülmesi gereğini vurguluyor (Paragraf 11.2).

Ergenler için düzenlenecek programlarda öğrenim, danışmanlık ve destek mekanizmalarına yer verilmesi önerilen konular arasında şunlar var:

- cinsiyetler arası ilişkiler ve eşitlik
- ergenlere karşı şiddetin önlenmesi
- cinsel davranışlarda sorumluluk bilinci
- sorumlu aile yaşamı ve aile planlaması
- üreme sağlığı
- cinsel yolla bulaşan hastalıkların, HIV enfeksiyonunun ve AIDS'in önlenmesi
- cinsel istismar ve ensestlin önlenmesi ve yarattıkları sorunların tedavisi

Cinsel yönden aktif olan gençler için ise ek olarak aile planlaması, gebelik bakımı, bebek bakımı konularında danışmanlık ve hizmet sunulması öneriliyor (Paragraf 7.47). Eylem Programı, ergenlere yönelik tüm hizmetlerde onların gizlilik ve mahremiyet duygularına saygı duyulması ve hizmetlerin planlama, uygulama ve değerlendirilmesine ergenlerin katılımının sağlanmasının önemini de vurguluyor.

Burada kısaca özetlemeye çalıştığımız gibi, üreme sağlığı ve cinsel sağlık insanların, özellikle kadınların, hem kendi yaşamlarını hem de çocuklarının yaşamını çok yakından etkiliyor. Üreme sağlığına ilişkin gereksinimler ve bu gereksinimlerin karşılanması için sağlanacak hizmetler çok geniş bir yelpaze oluşturuyor. Bu hizmetlerin hepsinin aynı anda düzenlenmesi ve sağlanması oldukça güç. Ancak üreme sağlığının, cinselliği de kapsayan bir bütün olarak ve kadın-erkek, genç-yaşlı tüm bireylerin temel hakkı olarak görülmesi, bu bütün içinde toplumun özelliklerine göre kısa erimli ve uzun erimli öncelikler saptanması ve hepsinden önemli olarak, bu önceliklere yanıt verecek eğitim, danışmanlık ve hizmetlerin niteliğinin sağlanması, sorunların çözümüne yönelik büyük bir adım oluşturacak.

KAYNAKÇA

Türmen, T Population and Reproductive Health, International Medical Parliamentarians Organization, Cairo 1994

PATH, Women's Reproductive Health, the Role of Family Planning Programs, Outlook (12) 2, August 1994

Programme of Action of the International Conference on Population and Development, Cairo, 5-13 September 1994

WHO/UNFPA/UNICEF, The Reproductive Health of Adolescents - A Strategy for Action, Geneva, 1989

Dünya Bankası, World Development Report, 1993: Investing in Health

I. Oturum

Üreme Sağlığı ve Gençlerin Cinsel Eğitim Sorunları

Oturum Başkanı

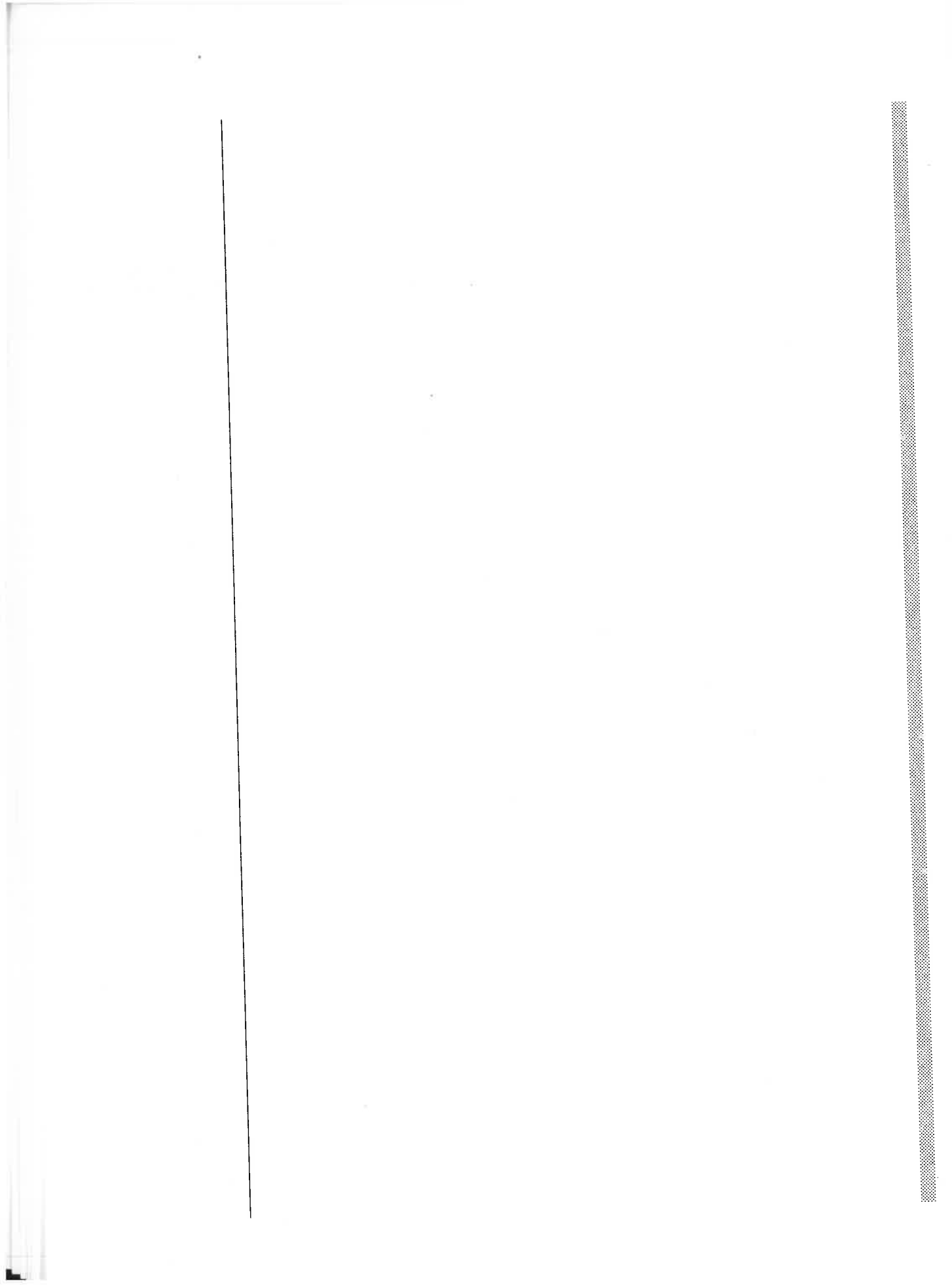
Prof.Dr. Mithat Çoruh

Konuşmacılar

Dr. Kubllay Vicdan

Doç.Dr. Adnan Kulaksızoğlu

Aynur Azakan

Üreme Sağlığı ve Gençlerin Cinsel Eğitim Sorunları

*Prof.Dr.
Mithat Çoruh*

Önce sayın Fincancıoğlu'na teşekkür ederim. Üreme sağlığı ve gençlerin cinsel eğitim sorunları ile ilgili bu oturumda konuşmacı arkadaşlarımız öğretim üyesi sayın Doç.Dr. Adnan Kulaksızoğlu. Kendisi pedagoji bölümü mezunu; Boğaziçi Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik dalında mastırını ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, ebeveynlerin tutumları ve gençlerin sorunları konusunda doktorasını yapmış. Şu anda da Marmara Üniversitesi'nde görev yapıyor. İkinci konuşmacımız Dr Kubilay Vicdan Ankara'da perinataloji bölümünde uzman doktor olarak çalışıyor. Kendisinin bu konu ile ilgili çalışmaları var, bu çalışmaları bizlerle paylaşacak. Birçok yayını olan arkadaşlarımızdan biri.

Bugün bir konuşmacımız da Aynur Azakan. Bir öğrencinin de konuşmacı olarak bulunması, panellerde alışılmış bir konu değil. Tabii ki paneli tertip edenleri bu bakımdan tebrik etmek lazım, çünkü gençlerin sorunlarının tartışıldığı bir yerde, bir gencin olmaması biraz eksiklik olurdu, o bakımdan toplantıyı düzenleyenleri tebrik etmek istiyorum.

Konuşmacılar onbeşer dakika konuşacaklar. Bütün konuşmalar bittikten sonra konuyu herkesin tartışmasına açacağız. Ben ilk konuşmayı Dr. Kubilay Vicdan'a bırakıyorum.

Adolesan dönemde özellikle kızlarda ortaya çıkan çeşitli problemler ve cinsellik adolesanların yaşamında önemli yer tutan konuların başında gelmektedir. Bu dönemlerde adolesanların tutum ve davranışları toplumun kültür yapısı, ailenin sosyo-ekonomik yapısı ve anne-babanın eğitim düzeyleri ile yakından ilişkilidir. Ancak birçok adolesanda çok önemli bireysel farklılıklar da gözlenmektedir. Bu nedenle her ülke sonuç olarak kendi adolesanlarını tanımak, genel özelliklerini bilmek, sorunlarını saptamak ve çeşitli çözümler üretmek durumundadır. Batılı ülkeleri incelediğimizde adolesanların yaşamlarında yer tutan hemen her konuda çok sayıda araştırma yürütüldüğünü görüyoruz. Buna karşın ülkemizde bu konuda yapılan çalışma az.

Biz bu nedenle Ankara' da 1992 yılında, ülkemizdeki adolesanların özelliklerini belirleyecek bir çalışma yürüttük. Çalışmamızın amacı adolesanlarda ülkemize özgün demografik ve epidemiyolojik veriler toplamak, elde edilen bulgular ışığında sorunları saptamak ve bunlara yönelik çözüm önerilerini gündeme getirmek ve tartışmaktı. Ben kısaca bu çalışmadan bahsetmek istiyorum.

Yöntem

Araştırmada ilk basamak, anket formunun oluşturulması ve gerekli diğer ön çalışmalar oldu. Oluşturduğumuz anket formu, çalışmakta olduğum Dr. Zekai Tahir Burak Kadın Hastanesi Eğitim Planlama Komisyonu'na sunuldu. Araştırma 13-18 yaşları arası kız öğrencileri kapsayan bir çalışma olduğu için daha sonra İl Sağlık Müdürlüğü ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alındı. Bu aşama yaklaşık dört aylık bir süre aldı.

*Dr. Kubilay
Vicdan*

Gerekli izinler alındıktan sonra, anket yapılacak okullar belirlendi. Bir çeşitlilik sağlayabilmek, çeşitli sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere ulaşabilmek amacıyla, okulların rehberlik öğretmenleri ve okul yöneticileriyle görüşülerek, okullar kendi içinde yüksek sosyo-ekonomik düzey ve orta ya da düşük sosyo-ekonomik düzey olmak üzere iki gruba ayrıldı. Ayrıca, çocuk sağlığı ve gelişimi derslerinin okutulduğu ve dolayısıyla bilgi düzeyinin daha yüksek olabileceği beklenen kız liseleri üçüncü bir grup kabul edildi.

Anket ekiplerini, yine Dr. Zekai Tahir Burak Kadın Hastanesi'nde çalışan, uzman, asistan ve pratisyen hekim arkadaşlarımızdan on kişilik bir grup oluşturdu. Ankara İli ve ilçelerindeki tüm liselere ulaşmak pratik olarak mümkün olmadığından, seçilen 32 lisedeki 13.665 kız öğrenciye anket uygulandı. Anket uygulamasında her sınıfta sadece doktor ve kız öğrencilerin yalnız kalmasına dikkat edilerek formlar dağıtıldı, sürenin bitiminde formlar toplandıktan sonra her sınıfta yaklaşık bir saatlik bir süre, öğrencilerin sözlü veya yazılı sorularını iletmelerine ve bunların yanıtlanmasına ayrıldı. Daha sonraki, üç ay süren dönemde elde edilen yaklaşık 1,5 milyon civarında parametre yine ekipte çalışan doktor arkadaşlarımız tarafından bilgisayara girildi. Sonraki iki aylık dönemde de bilgilerin istatistik olarak dökümünün yapılması, tablo ve grafiklerin elde edilmesi sağlandı. Bu çalışmalar yaklaşık bir yıl sürdü.

Bulgular

Bizim anket sorularını hazırlarken ve anket sonuçlarını değerlendirirken tesbit ettiğimiz beş temel nokta var. Bunlardan birincisi, adolesanların ortalama menarş, yani ilk adet görme yaşlarını, adet düzenlerini ve bu dönemlere ait bilgi düzeylerini ölçmek. İkinci basamakta, adolesanlarda adet sırasında ağrının, yani dismenorenin sıklığını, şiddetini ve okula devamsızlık oranlarına etkisini araştırdık. Üçüncü olarak, adolesanların sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımları tesbit edildi. Dördüncü olarak, adolesanların gebelik, korunma yöntemleri ve cinsel temasla geçen hastalıklar hakkındaki bilgi düzeyleri, bilgi kaynakları araştırıldı. Beşinci olarak da yine bu dönemde çok yoğun olarak görülen, jinekolojik muayene problemlerinin neler olduğu incelendi.

Anketimizde 43 soru, 116 parametre kullanıldı. Ankete katılan öğrenciler, temel olarak 13-18 yaş grubu içinde olmakla birlikte, bazı sınıflarda 12 ve hatta daha küçük yaşta öğrenciler olması çeşitlilik gösterdi ve yaş ortalaması 15,89 olarak değerlendirildi. Öğrencilerin yarıdan çoğu 16 ve 17 yaşlarındaydı.

İlk olarak adolesanlarda menarş yaşı ve menstrüel siklus düzenlerine ilişkin sonuçlarımızı vermek istiyorum. Adolesanların menarş yaşının ortalama 13,28 olduğu tesbit edildi. Anket sonuçlarımız batılı ülkelere göre biraz daha yüksek, gelişmekte olan ülkelerin sonuçlarına daha yakın. Sosyo-ekonomik düzeyleri farklı okullardaki öğrencilerin menarş yaşlarını değerlendirdiğimizde yüksek ekonomik düzeydeki öğrencilerde menarş yaşının en düşük olduğunu (13,04), orta ve düşük düzeydeki ve kız lisesinde okuyan öğrencilerde ise daha yüksek (13,33) olduğunu gördük.

Adolesanların adet düzenleri incelendiğinde yaklaşık olarak, yüzde 80 e yakın bir grubun adetlerinin düzenli diyebileceğimiz sınırlar içinde olduğu,

Adolesanların menarş yaşı ortalama 13,28; batılı ülkelere göre biraz daha yüksek, gelişmekte olan ülkelerin sonuçlarına daha yakın.

buna karşılık yüzde 20'lik bir grubun, polimenore, menoraji, metroraji gibi çeşitli jinekolojik problemleri yaşadıkları tesbit edildi. Ortalama adet süresi açısından adolesanların büyük çoğunluğu, yüzde 95'e yakın bir kısmı, normal sınırlar içerisinde adet görmekteydi.

İlginç olarak, bildiğimiz gibi menarş, ilk adet görme, kadın yaşamındaki temel bazı noktalardan, kesin çizgilerle gösterilecek bazı noktalardan biri. Yani ilk adet görme, doğum gibi, emzirme dönemi gibi veya menopoz gibi özellik taşıyan bir dönem. Adolesanlara bu konuda daha önce bilgileri olup olmadığı sorulduğunda, yaklaşık olarak yüzde 85'in menarş konusunda önceden bilgisinin olduğu, buna karşın yüzde 15'lik bir grubun ise menarş başladığında bu konuda herhangi bir bilgisinin olmadığı saptandı.

Menarş bilgi kaynakları araştırıldığında, yüzde 45 gibi bir oranın ilk bilgilerini annelerinden aldığı, yüzde 26'sının arkadaşlarından, yüzde 15'inin de kızkardeşlerinden bu bilgileri edindiklerini görüyoruz. Ne yazık ki okul gibi, televizyon gibi, kitap gibi adolesanların eğitiminde çok önemli olması gereken unsurların bu konudaki rolü oldukça düşük. Adolesanların yüzde 85'inin ilk adet kanaması hakkında önceden bilgisi olduğunu söylemesine karşın, bu ilk adet kanamasına karşı gösterdikleri tepki araştırıldığında, korku, panik, şaşırma, ağlama gibi değişik tepkileri yaşadıklarını görüyoruz.

Adolesanların menstrüasyonun oluşumu hakkındaki bilgilerini araştırdığımızda, yüzde 34'ü menstrüasyonun nasıl oluştuğunu bildiğini, buna karşın yüzde 65'i bu konuda bilgisinin olmadığını söyledi. Ancak bilgisini belirtenlerin ancak yüzde 22'sinin adet kanamasının nasıl oluştuğunu bildiği, diğerlerinin bilgilerinin tamamıyla yanlış olduğu görüldü.

Adolesanların birçoğunun adete yanıtı çok ilginçti. Örneğin, bir bölümü kadınların menarştan sonra ölünceye kadar adet gördüğünü düşünmekteydi. Bunun yanında çok ilginç bir sonuç: adolesanların yüzde 2'si erkeklerin de adet gördüğünü düşünmekteydi. Belki küçük bir oran gibi gelecek ama yine de oldukça önemli bir grup.

Adolesanlarda dismenore sıklığını, yani adet sırasında sancılı sıklığını araştırdığımızda yüzde 78'inin adet sırasında sancısının olduğunu, yüzde 20'sinin ise böyle bir problemi yaşamadığını görüyoruz. Ağrıların şiddetini incelediğimizde, yüzde 75'inin arasıra ve hafif ağrılarından yakındıklarını ve günlük aktivitelerinin etkilenmediğini, buna karşılık geriye kalan yüzde 25'lik kesimde, adet sancısının bir gün, iki gün veya tüm adet süresince olmak üzere okula devamsızlıklara yol açtığını görüyoruz. Bu da adolesanların okula devamsızlıklarında en başta sayılması gereken öğelerden biri.

Sigara, alkol, uyuşturucu

Çalışmamızın ikinci bölümünde, adolesanlarda sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımı araştırıldı ve parametrelerin, anne-baba eğitimiyle, adolesanın sosyo-ekonomik durumu ve ailenin sosyo-ekonomik yapısıyla olan ilişkileri ayrı ayrı değerlendirildi. Anket uygulanan öğrencilerin yüzde 20'sinin sigara, yüzde 14'ünün alkol ve yüzde 1'den azının uyuşturucu kullandığı görüldü. Sigara kullananların yüzde 71'i sigaraya 14-16 yaşlarında başladığını söyledi.

Adolesanların bu ilk adet kanamasına karşı korku, panik, şaşırma, ağlama gibi değişik tepkileri yaşadıklarını görüyoruz.

Kız öğrencilerinin yüzde 2'si erkeklerin de adet gördüğünü sanıyor.

Ankete katılanlar arasında sigara içme sıklığının yüzde 20 olmasına karşın, içilen sigara miktarı araştırıldığında, ancak çok küçük bir kesiminin tiryaki diyebileceğimiz bir biçimde, hergün bir paket veya 10-20 adet sigara içtiğini, buna karşılık büyük çoğunluğunun günde 1-2, 3-5 veya 5-10 civarında sigara içtiğini görüyoruz.

Adolesanlarda alkol kullanımına gelince, yüzde 15 civarında adolesanın alkol aldığı tespit edildi. Alkol kullanma sıklığı konusunda şanslı olduğumuzu söyleyebiliriz: Hergün alkol kullanan öğrenci hemen hemen hiç yok; çok nadir içtiklerini belirtiyorlar. Sık alkol kullanan adolesanların oranı yüzde 3, bu da tabii içenlerin yüzde 3 ü. Uyuşturucu kullanımını büyük bir şans eseri diye kabul ediyoruz yine, binde 63 civarında. Ancak kullanılan uyuşturucu türü, yüzde 11 oranında esrar, yüzde 3 ünde eroin, yüzde 85 inde ise hap ve diğerleri diye sınıfladığımız ilaçlar ki bunlar çeşitli antidepresan ve sedatifler yanında adolesanların yanlış olarak uyuşturucu diye düşünüp kullandıkları, uyuşturucu olmayan ilaçlar. Burada da yine şanslı bir durum: kullanılan miktarlar araştırıldığında çok büyük bir çoğunluğun sadece denemek amacıyla başvurduğunu görüyoruz.

Cinsel bilgi düzeyi

Adolesanlarda cinsel bilgi düzeyini araştırırken net bir sorumuz vardı: "Cinsel konularda bilginizi yeterli buluyor musunuz?" diye sorduk. Yüzde 50 si bu konudaki bilgisinin yeterli olduğunu düşünmekteydi. Cinsel bilgi kaynağı

araştırıldığında, en büyük bilgi kaynağı kız arkadaşlar; yüzde 27 civarında. Bunu çeşitli kitaplar (yüzde 17), gazete ve dergiler (yüzde 14), televizyon (yüzde 10) izlemekte. Ancak burada tabii kitap, gazete, dergi, televizyon dediğimiz unsurlar, bu konularda eğitici olan programlar değil, daha çok magazin bilgileri, buna benzer televizyon programları.

Adolesanların yüzde 50 si kendini çeşitli cinsel konularda yeterli derecede bilgili hissetmekteydi dedim. Gebeliğin oluşumu hakkındaki bilgi düzeylerini araştırdığımızda, adolesanların yüzde 60 ı gebeliğin nasıl oluştuğunu bildiğini

ilettili. Buna karşın, bu yüzde 60 ın ancak yüzde 35 inin gebeliğin nasıl olduğunu gerçekten tanımlayabildiğini gördük. Geriye kalanların bilgisi tamamiyle yetersiz ve yanlış. Kontrasepsiyon bilgisi araştırıldığında, yüzde 74 ü, en az bir kontraseptif yöntemi bildiğini belirtti. Bilinen kontraseptifler arasında kombine haplar, rahimiçi araçlar ve prezervatif en sık bilinen, en çok bilinen yöntemler.

"Cinsel temasla geçen hastalıklar hakkında bilginiz var mı?" sorumuza, adolesanların yüzde 85 i evet yanıtını verdi. Cinsel temasla geçen hastalık olarak bildiklerini yazmalarını istediğimizde en çok yazılan hastalık AIDS; yüzde 98 oranında; frengi yüzde 22, bel soğukluğu yüzde 8. Ayrıca yüzde 8 lik bir grup da yanlış olarak kanser ve buna benzer hastalıkların cinsel temasla geçtiğini düşünmekte. Adolesanların yüzde 98 e yakın bir bölümünün AIDS hakkında bilgisi olduğunu, ya da AIDS'den haberdar olduğunu bildirmesine karşın, bu konudaki bilgi düzeyleri araştırıldığında, yani bu hastalığın ne olduğu, nasıl geçtiği, nasıl önlenebileceği, nasıl korunulabileceği sorulduğunda ancak yüzde 15 lik bir grup tatmin edici bir yanıt verdi. Geriye kalan kesim bu konuda hiçbir fikri olmayan veya tamamiyle yanlış bilgilendirilmiş olanlardı.

Adolesanların yüzde 98 e yakın bir bölümü AIDS hakkında bilgisi olduğunu söyledi ama bu hastalığın ne olduğu, nasıl geçtiği, nasıl önlenebileceği sorulduğunda ancak yüzde 15 i tatmin edici bir yanıt verdi.

Tüm bu cinsel cahillik ya da cinsel bilgisizlik diyeceğim bilgi düzeyine rağmen adolesanların çok büyük bir oranda flört ettikleri ve giderek artan bir oranda da flörtü destekledikleri görüldü. Örneğin yüzde 49 luk bir grubun flört etmediğini belirtmesine karşın, bunların büyük çoğunluğu flörte karşı olmadığını söyledi. İlk flört yaşı ortalama olarak 14 ile 16 yaş arasında değişmekteydi.

Bu anketi hazırlarken bizim öğrencilere doğrudan sormak istediğimiz bazı sorular, İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün ve İl Sağlık Müdürlüğü'nün isteği üzerine anket formundan çıkarıldı. Biz buna da şöyle bir çözüm bulmaya çalıştık: anket sırasında kağıtta boş olan yerlere daha başka düşünceleri varsa yazmalarını istedik. Bu bölümde alınan bilgilere göre cinsel bakımdan aktif olan adolesanların hiç de azımsanmayacak oranda olduğunu söyleyebiliriz.

"Cinsel problemlerinizi kiminle konuşmak istersiniz?" sorumuza yanıtlarda, yine kız arkadaşlar en yüksek oranda, yüzde 29 luk bir oranda görülüyor. Yüzde 20 ilk bir kesim sorunlarını anneleriyle, yüzde 24 lük bir kesim de tıpla paylaşmak istediklerini belirttiler. Okullarda cinsel eğitim isteği sorulduğunda adolesanların yüzde 89 u bu konuya "evet" dedi. "Hayır" diyen yüzde 10 luk grup ise aslında bunu niçin istemediğini net olarak açıklayamayan bir kesim. Cinsel eğitim tercihleri sorulduğunda da yüzde 60 luk kesim kız-erkek karışık eğitimi, yüzde 39 luk kesim ise sadece kızlar veya erkekler grubu içinde bu eğitimin verilmesini istediklerini belirtmekteydi.

Okullarda cinsel eğitime "hayır" diyen yüzde 10 luk grup aslında bunu niçin istemediğini açıklayamadı.

Jinekolojik sorunlar

Konuşmamın son bölümünde adolesanlardaki jinekolojik başvuru nedenlerini ve muayene problemlerini özetlemek istiyorum. Adolesanların, bizim anket yaptığımız 13.000 i aşkın öğrencinin, yaklaşık olarak 1400 ü (ki bu da yüzde 10 luk bir kesimi oluşturuyor) daha önce herhangi bir nedenle jinekoloğa başvurmuştu. Başvurma nedenleri araştırıldığında, en sık bilinen şikayetler, yani adet düzensizliği, dismenore, aşırı kanama ve buna benzer, adolesan çağda yaygın olarak görülen şikayetler vardı. Adolesanların jinekolojik muayene hakkındaki düşünceleri sorulduğunda, büyük bir kesimin, muayeneye gidenlerin yüzde 74 ü civarında bir kesimin muayene olduğu, yüzde 14 lük bir kesimin muayeneyi reddettiği görüldü; büyük çoğunluğun deneyimleri oldukça olumsuzdu: muayeneden korktukları, muayeneden rahatsızlık duydukları veya muayeneyi reddettikleri şeklinde.

Anket sırasındaki jinekolojik problemler arasında, amenore diyebileceğimiz, yani 16 yaşına gelip hala adet görmemiş olan öğrencilerin oranının yüzde 1,3 olduğunu ve bunların büyük çoğunluğunun hala herhangi bir doktora başvurmadığını gördük. Adolesanların muayene için doktor tercihlerini de sorduk. Çoğunluk (yüzde 68) ilk jinekolojik muayenelerinde bir kadın doktora yalnız olmak istediklerini belirttiler. Yüzde 30 luk bir kesim fark etmez derken, ancak binde 54 erkek doktoru tercih etmekteydi. Yaşla ilişkisi araştırıldığında, yaş arttıkça kadın doktor konusundaki tutumun zayıfladığı, ama yine de her yaş grubu için kadın doktor tercihinin ön planda olduğu görüldü. Adolesanlar için, muayeneye ilişkin önemli konulardan biri de muayene sırasındaki refakatçi tercihi: yüzde 66 sının doktorla yalnız olmak istediğini, yüzde 24 lük bir kesimin ise anne, hemşire, kız arkadaş bulunması gibi tercihleri olduğunu gördük.

Anketin en son kısmında, öğrencilerin ankette ilgili düşüncelerini öğrenmek istedik. Yüzde 79 u anketi olumlu bulurken, yüzde 2 si kötü yanıtını verdi; yüzde 12 lik bir kesim ise soruyu yanıtızsız bıraktı. Eleştirilerin, daha çok sosyo-ekonomik düzeyi yüksek öğrencilerden geldiğini gördük. Bu eleştiriler soruların yetersiz olduğu, cinsel aktivitelerini ve cinselliğe yönelik bilgilerini araştırmadığımız yönündeydi. Daha önce söylediğim gibi biz bunları soru olarak hazırlamıştık ama ankette çıkarıldı. Anketin sadece kız öğrencilere uygulanması gibi eleştiriler de oldu. Anketi olumlu bulan öğrenciler ise özellikle ailelerin, okulların ve öğretmenlerin bu konuda daha yararlı olması, anketlerin daha sık düzenlenmesi ve sorunlara çözüm aranması dileklerini ilettiler.

Çalışmada veriler çok sayıda parametreyle karşılaştırıldı, bunlardan biri adolesanların ailesinin sosyo-ekonomik düzeyi ile çeşitli parametreler arasındaki ilişkilerdi. Örneğin menarş hakkında önceden bilgi sahibi olmak, adet hakkında bilgi sahibi olmak, bilgi düzeyinin yeterli olması, gebelik, korunma yöntemleri, cinsel bilginin yeterli olması gibi konularla ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi araştırıldığında, yüksek ekonomik düzeydeki öğrencilerde bilgi düzeyinin yeterli olduğu görüldü. Bu grubu, genellikle kollej olarak nitelendirdiğimiz daha çok paralı eğitim veren, yani belli bir kesimin belirli öğrencileri olarak sınıflayabiliriz.

Ancak sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımının batılı ülkelerde genellikle eğitim düzeyi düşük olan kesimde daha yaygın olmasına karşın, bizim ülkemizde yüksek ekonomik düzeydeki öğrencilerde kesinlikle diğer gruplardan daha yüksekti. Bu da ekonomik değerlerle, yani bu maddeleri satın alabilme gücü ile açıklanabilir.

Son olarak şunu söyleyeceğim: sınıflardaki son bir saatlik dönemde adolesanların yazılı veya sözlü olarak ilettikleri soruları yanıtlayıp değerlendirdiğimizi söylemişim. Bize doğrudan sormaktan çekinip, yazılı olarak verdikleri 1500 kadar soru vardı. Burada, cinsel eğitim almak istediklerini, ciddi problemleri yoğun olarak yaşadıklarını ve büyük çoğunluğunun sorularını bir arkadaşının sorunu, bir yakınının sorunu şeklinde üçüncü şahıslar aracılığıyla bize sorduklarını gördük. Bu da, bu konularda çekingenliklerini göstermektedir. Teşekkür ederim, sorular olursa daha sonraki bölümlerde yanıtırm.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Burada bahsedilecek konular cinsel eğitim nedir? ne zaman yapılmalıdır? ailede nasıl verilmelidir? özgün eğitimde ya da okulda nasıl verilmelidir? cinsel eğitimde bireysel farklılıklara dikkat etmek için neler yapılmalıdır? ve cinsel gelişme sırasında gençlerin karşı karşıya kaldıkları sorunlar neler olabilir, kaygı yaratan durumlar neler olabilir? Bu konularda bilgi vermeye çalışacağım.

Cinsel eğitimden kastedilen, gelişim çağı içinde bulunan gençlerin karşı karşıya kaldıkları, biyolojik, cinsel, sosyal, fiziksel, fizyolojik, hatta kişisel değişiklikler sırasındaki sorunlarını halletme, onlarla başa çıkmayı öğretme süreci. Bu tanımdan şu anlaşılabilir - en azından ben şunu anlıyorum: cinsel eğitim gençlerin sadece biyolojik ve cinsel değişimleri sırasında karşılaştıkları sorunlara odaklaşmak değil; çünkü bu tek başına ortaya çıkan bir değişiklik süreci değil. Bunun fizyolojik temeli var, ahlaki temeli var, duygusal boyutları var, sosyal boyutları var. Bütününüyle bir değişim yaşıyor genç, ya da ergen.

**Doç.Dr.
Adnan
Kulaksızoğlu**

Çocuklukla yetişkinlik arasında bir ara dönem olarak düşündüğümüz adolesan dönemi veya ergenlik dönemi ve bu dönemin başlarındaki bütünlük ya da erimlik dönemi, gençlerin hızlı değişim yaşadıkları, ve bu değişimlere uyum sağlamak için bilgilenmeye ihtiyaç duydukları bir dönem. Değişimin hızı, değişim sürecini bilememelerinden kaynaklanan kaygılar, vücudundaki değişikliklerin nerede duracağını ve nelerin olabileceğini bilememekten kaynaklanan kaygılar gençlerde bir takım ruhsal gerginliklere sebep olabiliyor ve daha ilerideki yıllarda onları ruhsal bakımdan zedeleyebiliyor veya ebeveyn rollerinde hoşça gitmeyen durumlar kazanmalarına sebep olabiliyor.

O halde cinsel eğitim, çocukların ve gençlerin, gelişmekte olan insanların, kendilerini tanımaları için, bütünüyle kendileri hakkında çok yönlü bilgi sahibi olabilmeleri için verilmesi gereken bir eğittir. Ne zaman başlamalıdır? Çocuklar kendilerinin nereden geldikleri hakkında, nasıl dünyaya geldikleri hakkında veya hangi cinsiyete sahip oldukları hakkında bilinç geliştirmeye başladıklarında, doğal olarak ebeveynlerine sorular yöneltilir. Bu sıralardaki sorularına ebeveyn tarafından verilecek cevaplarda cinsel eğitim bir anlamda başlamıştır. Sadece verilen cevaplar yetmez, çocuk dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren, önce annesini - babasını, ondan sonra yakın çevresindeki diğerlerini ve görsel dünyasına giren herkesi gözler. Bütünüyle onları özümser. Özellikle örnek aldığı, model aldığı yetişkinin tavırlarını özümser; bu arada cinsiyet rollerini de özümser. Bu, bir anlamda çocuk için farkına varmadan eğitilmek demektir. Demek ki her anne-baba ve çocukların etrafındaki yetişkinler tavır, tutum ve davranışlarıyla çocuklarına farkına varmadan bir eğitim vermektedirler. Aynı zamanda çocuklar doğrudan sordukları sorularla, sorulara aldıkları cevaplarla eğitilmektedirler.

Bu sırada sorulacak sorulara verilecek cevapların doğru, çocuğun anlayabileceği örneklerle ve ihtiyaca uygun olması önerilmektedir. Tabii bu ihtiyaca uygunluk çok soyut, alt ve üst sınırları belli olmayan bir tanım; ama ebeveyn için, çocuğun ve ergenin hangi bilgilere ihtiyacı olduğu yorumlanabilir, tahmin edilebilir. Bu arada vurgulamak lazım ki, bu tür bir eğitimle verilmek istenen bilgiler toplumdan topluma, kültürden kültüre, hatta belirli bir toplum içindeki alt kültürler arasında da farklılık gösterir. Bir eğitim kurumunda ya da örgün eğitim kurumunda verilecek eğitimle, o toplumdaki genel kabullerin çelişmesi, çatışma yaratabilir.

Burada aile içinde verilen eğitimden, örgün eğitimdeki eğitime geçmek istiyorum. Örgün eğitimde, yani ilk, orta, lise hatta anaokulundan başlayarak yüksek öğretimde ve diğer örgün eğitim kurumlarında da bilgilendirme olmalıdır. Nasıl olmalıdır? Ya ayrı bir başlık altında verilebilir, (ayrı bir başlığın nasıl olması gerektiği, içeriğinin ne olması gerektiğine biraz değinmek istiyorum) veya biyoloji dersinin, psikoloji dersinin bir alt bölümü içinde verilebilir. Veya orta öğretimde gittikçe yaygınlaşmaya başlayan psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerindeki rehber uzmanlar vasıtasıyla, bu konuda hazırlanacak kısa vadeli kurslarla verilmelidir.

Burada şuna dikkat etmemiz gerekiyor: gençlerin bilgilenme düzeyleri, ihtiyaçları farklı, tabii cinsiyetleri de farklı, o halde biz ihtiyaçları ve cinsel gelişim seviyeleri birbirine benzeyen gençlerin belirli bir eğitime tutulmasına dikkat etmeliyiz. Bir defa erken gelişmekte olan gençlerin, cinsel bakımdan

Cinsel eğitim, çocukların ve gençlerin kendilerini tanımaları için, bütünüyle kendileri hakkında çok yönlü bilgi sahibi olabilmeleri için verilmesi gereken bir eğittir.

Örgün eğitimde dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da, verilmek istenen eğitimin, kaygıyı azaltma, sorunların üstesinden tek başına gelebilmeye becerisini kazandırma amacını taşımasıdır.

erken olgunlaşan kız ve erkeklerin içinde buldukları sosyal, duygusal ve kişisel durumla, geç olgunlaşan gençlerin içinde buldukları durum arasında farklılık vardır. Biraz önce sayın konuşmacıdan, 16 yaşına geldiği halde, hala menarş olmamış belli oranda genç kızın varlığından haberdar olduk. Böyle genç kızlarla, menarş yaşı iki yıl önce olan gençlere verilecek eğitimle aynı sonucu elde edemeyiz. Geç gelişen insanların, erken gelişenlerle ya da normal gelişenlerle aynı grupta eğitime alınması, onların cinsel bakımdan geri kalmışlığının vurgulanması manasına gelir bir bakıma ve onları gereksiz yere zedeleyebilir.

Örgün eğitimde dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da, verilmesi istenen eğitimin, kaygıyı azaltma, sorunların üstesinden tek başına gelebilme becerisini kazandırma amacını taşıdığından unutulmamalıdır. Elbette ki böyle bir eğitim cinsel bakımdan cesaretlendirmek maksadıyla yapılmıyor. Ergenlik dönemi cinsel bakımdan yeterince merakın olduğu bir dönemdir. Ve cinselliğin "C" harfi bile bir ergen için yeterince merak uyandırır. Bu kadar aşırı şekilde cinselliğe yönelmiştir. O halde eğitimde biz onların merakını artırıcı davranmak durumunda değiliz. Böyle bir maksada katıyen gidilemez. Bunu kesinlikle karıştırmamak gerekiyor.

Bir de örgün eğitimde bu konunun ayrı bir ders olarak verilmesi durumunda, hangi isimde verileceği konusunda görüşler değişik. Bazı batılı kaynakların vurguladığı bir diğer dikkate değer nokta: Konunun cinsel eğitim başlığı altında verilmesinin, büyüme ve gelişme sürecinde, cinselliği soyutlamak manasını taşıyabileceği ve bu bakımdan gençleri gereksiz yere cesaretlendirmek, teşvik etmek ya da merakını arttırmak manasını taşıyabileceği iddiaları var. Bu yüzden cinsel eğitimden kastedilmek istenenin, sadece "cinsel" olmadığı, cinselliğe bağlı olarak gencin vücudunda ortaya çıkan, duygusal

Örgün eğitimde verilecek bilgilerin gençlerde biyolojik, cinsel kaynaklı değişiklikler ortaya çıktıktan sonra programa konmasının bir manası yok.

dünyasında, ruhsal dünyasında ortaya çıkan tüm değişiklikleri anlatmak amacını taşıdığı ve bu nedenle "aile hayatı", "insanın biyolojik hayatı" gibi geniş kapsamlı bir eğitimin verilmesi gerektiği üzerinde duruluyor.

Tabii örgün eğitimde verilecek bilgilerin gençlerde biyolojik, cinsel kaynaklı değişiklikler ortaya çıktıktan sonra programa konmasının bir manası yok. Gençler bu süreci şu ya da bu şekilde öğrenmekteler. Bütün mesele değişiklikler ortaya çıkmazdan önce gençlerin uyarılmaları, bilgilendirilmeleri, techizatlandırılmaları. Aksi takdirde özellikle genç kızlardaki menarşda olduğu gibi ortaya çıkan olağan dışı, fizyolojik değişikliklerin, kabul edilmesi oldukça zor, ruhsal dünyalarını sarsıcı sonuçları olabilir. O halde örgün eğitimdeki programın, büyü yaşından önce olabilmesi gerekir. Tabii her yaşta ve her seviyedeki kişi için cinsel eğitimle kastedilen amaçlar farklıdır. Çünkü büyü öncesi gencin ihtiyaçları farklıdır, büyü ve büyü sonrası gencin ihtiyaçları farklıdır, ergenlik sonrası gençlerin ihtiyaçları farklıdır. O halde farklı yaş gruplarındaki gençlere, kendi yaşlarına ve fiziksel olgunluklarına göre amaçlar gözetilmelidir.

Bu konuda çalışanlar eğitimle bilgilendirme arasındaki farka da dikkat çekiyorlar. Bence eğitimde yanlılık var. Programı hazırlayan, eğitimi veren yetişkinler olarak cinsellikle ilgili, özellikle ahlaki boyutlardaki önyargılarınızı da, önkabullerinizi de aktarmak durumunda olabilirsiniz eğitimde. Oysa bilgilendirmek salt objektif bilgilerin verilmesidir; ahlaki boyuttaki tercih, kişinin kendisine kalmıştır şeklinde bir görüş de var. Cinsel eğitimle verilen bilgilerin sadece bilgilendirmeyi mi taşıması gerektiği, yoksa bu arada eğitimi de işin içine katmamız mı gerektiği ayrıca tartışmamızı gerektiren bir boyut.

Tabii bu arada ailenin de, ebeveynin de kendi cinsellikleri ve beden yapıları hakkında ve çocuklarının cinsel gelişimi ve beden yapıları hakkında bilgilendirilmeleri ve çocuklarına bu eğitimi nasıl verecekleri veya bilgilendirmeyi nasıl sağlayacakları konusunda eğitilmeleri şarttır. Biraz önceki sayın konuşmacının verdikleri bilgilerden, ön bilgilerimizden ve daha önceki araştırmalardan bilmekteyiz ki, insanlar kendi vücutlarının yapısı, gelişmeleri, değişimleri hakkında çok yanlış saplantılara sahipler ve bunların sayısı azımsanmayacak ölçüdedir. Tabii bu kişiler hem kendi çocuklarına bu bilgileri yanlış aktarmaktadırlar, hem de böyle bilgilerin verilmesini yasak, ayıp, günah şeklinde telakki etmektedirler. Her iki durumda da çocuklar ve gençler zaten bu bilgileri doğru olmayan kaynaklardan, yanlış kaynaklardan ve yanlış öğrenmektedirler, bunun önüne geçmek mümkün değil. Biz bu bilgilerin sağlıklı olarak verilmesi ve insanımızı sağlıklı bir şekilde yetiştirmek için öncelikle ebeveyn eğitimine dikkat etmeliyiz, sonra örgün eğitimde, ailede verilmediğini düşündüğümüz bilgilendirmeyi yapmalıyız. Daha ileriki nesillerin daha sağlıklı yetişmesine böylelikle katkıda bulunabiliriz.

Zamanım bitmek üzere zannediyorum, birkaç cümleyle de gençler, cinsel gelişimlerinde ne türlü kaygılara düşmektedirler ve hangi ihtiyaçları vardır, ana başlıklarla onları vermeye çalışayım: Gelişme çağındaki her insan, vücudundaki değişikliklerin sonucunu merak eder. Özellikle büyüğdeki hızlı değişim sürecinde, kızlar için 11-13, erkekler için 13-15 yaşlar olduğunu düşündüğümüz büyüğdeki hızlı değişikliklerde, fiziksel, cinsel, duygusal, sosyal ve diğer değişikliklerde, değişim hızına uyum sağlamak gençler için problemli. Zaten dönemin problemli olmasının temel nedenlerinden biri de bu süreci öğrenme ihtiyacı. Bu arada cinsel olgunlaşma sırasındaki birincil ve ikincil cinsel değişikliklerin sebebini merak ederler. Bazıları bilebilir, bazıları net olarak bilemeyebilir. Özellikle cinsel organların yapısı, çalışması hakkında, cinsel hastalıkların nasıl başladığı, nasıl bulaştığı hakkında cinsel anormalliklerin ne olduğu, nasıl başladığı hakkında, bilgilenecek ihtiyacıdadırlar ve bunlardan kaygı duyabilirler. Tabii her iki cinste de kendi kendini tatmin önemli bir sorun olarak ortaya çıkabilir; özellikle yetişkin tarafından yanlış bilgileneceği durumunda. Bu arada akranlarından geç kalmış olmak, özellikle erkek çocuklar için ama her iki cins için de geç ergenliğe ulaşmak, geç büyüğe ulaşmak sorundur; geç kalmış olmak büyük bir sıkıntı yaratır. Genç iç güdülerinin, özel ve cinsel iç güdülerinin baskısı altında bulunur. Cinsel olarak en yoğun duyguların yaşandığı dönem ergenlik dönemidir. Zannediyorum zamanımı tükettim, teşekkür ediyorum. İkinci yarıda sorularınızı yanıtlamaya hazırım, saygılar sunarım.

Konuşmama başlamadan önce, bu önemli toplantıda gençliği temsilen bana konuşma hakkı tanıyan İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'na ve Türkiye Aile Planlaması Derneği'ne teşekkür etmek istiyorum.

Türk toplumundaki biz gençleri kendi fikirleri doğrultusunda belirli gruplara ayırmak mümkündür. Bu düşüncemi sizlere şöyle açıklamak istiyorum:

- Türkiye'de aydın kesim diyebileceğimiz bir aile grubu ve bu ailelerin içinde bulunan gençler,
- sosyo-ekonomik durumu düşük seviyede olan fakat bunun yanında kültür açısından gerekli eğitimi almış ve kendini çağın koşullarına göre yetiştirebilmiş ailelerin gençleri,

**Aynur
Azakan**

- gerek sosyo-ekonomik durumu açısından, gerekse kültürel açıdan kendini yetiştirebilmiş ailelerin gençleri,
- hem gelir seviyesi açısından hem de kültürel açıdan gelişmemiş ailelerin genç nesli.

Bahsettiğim bu aile gruplarını ve dolayısıyla gençleri sizlerin daha farklı şekillerde gruplandırmanız mümkündür.

Sizlere gençleri ve aileleri neden gruplara ayırdığımı açıklamak istiyorum. Türk toplumunda gençler uzun bir dönem aileleriyle beraber hayat sürmektedir. Sonuçta genç nesil cinsel konulardaki yeterli veya yetersiz ilk bilgilerini çoğunlukla ailelerinden almaktadır. Bu bilgileri aile çevresinden alamayan bir kısım genç de arkadaş çevrelerinden ilk bilgilerini alabilmektedirler. Bilgi akışı son yıllarda daha çok bu yöne kaymaktadır.

Gençlerin cinsel eğitiminden veya eğitimsizliklerinden kaynaklanan sorunlardan yola çıktığımız zaman şunlar karşımıza çıkmaktadır: Türk toplumunda var olan ve ne yazık ki var olmaya devam edecek olan tabular. Bu tabular ergenlik ve hatta zaman zaman çocukluk diyebileceğimiz çağlarda gencin karşısına çıkmakta ve uzun bir süre ileriki hayatında yer almaktadır. Evlilik öncesi cinsel ilişki, erkek arkadaş kavramı, bekaret, toplumumuzda çoğunlukla genç kızlarımızın karşısına birer tabu olarak çıkmaktadır. Bu tabuları oluşturanlar da genellikle aileler ve sosyal çevrelerdir. Genç, cinsellik konusunda yeterli bilgileri ailesinden veya çevresinden alamadığı zaman, bir takım yanlış yönlere kayabilmekte ve sürdürmesi gereken sağlıklı bir cinsel yaşam yerine bir takım problemlerle karşılaşmaktadır.

Son yıllarda Türkiye'de gözlemlediğim yeni bir durum, gençler arasında evlilik öncesi cinsel ilişkiler ve fiörtlerdir. Sonuçta bu her gencin kendi bağımsız düşüncesi ve kararı olmalıdır. Benim açımdan, tek sakınca bilinçsiz bir cinsel ilişki sonucunda, ortaya çıkması istenmeyen ama çoğu kez önlenemeyen bir çok problem.

Evlilik öncesi cinsel ilişki, erkek arkadaş kavramı, bekaret, toplumumuzda çoğunlukla genç kızlarımızın karşısına birer tabu olarak çıkmaktadır. Bu tabuları oluşturanlar da genellikle aileler ve sosyal çevrelerdir.

Peki, bu durumda bir az evvel bahsettiğim ve gencin bir takım baskılar altında kalmasına sebep olan tabulara ne oluyor? Benim görüşüm, aydın kesim diyebileceğimiz gençlerde özgürlük fikrinin, bağımsızlık düşüncesinin, tek başına ayakta durabilme isteğinin ağır basmasıdır. Ancak cahil diyebileceğimiz bir kesimde de son yıllarda evlilik öncesi cinsel ilişki oranı oldukça fazladır. Bu durumu değişik unsurlar etkilemektedir. Tabii ki her şeyin başında bilgisizlik ve eğitimsizlik, diğer bir unsur olarak da özenme

gelmektedir. Son yıllarda özel televizyon kanallarında yayınlanan filmlerin ve dizilerin bir özenme etkisi yapması olasıdır. Dolayısıyla medya cinsel eğitim üzerine bir yardımda bulunsa da diğer yanda bilgisiz olan kesim olumsuz yönde etkilenmektedir.

Bu olayın sakıncalı mı ya da sakıncasız mı olduğunu sorduğumuz zaman, sonucun genci ilgilendirdiğini gözönüne almak gerekir. Ama evlilik öncesi cinsel ilişkiye girmiş olan iki gencin bilgisizliği veya sorumsuzluğu sonucu ortaya çıkan problemlerden her iki taraf da oldukça ağır bir şekilde zarar görebilmektedir. Örneğin gençlerin bilinçsizlik veya bilgisizlikleri sonucunda bir genç kızın hamile kalıp kürtaj olmak zorunda kaldığını bir düşünün. Genç, ailesiyle konuşabilecek durumda değil çünkü sonuçta ya bir baskı ortamı doğacaktır, ya bir kızgınlık göstergesi görülecek ya da ailesi tarafından şimdi sürdürdüğü hayattan daha kötü biçimde yaşamını sürdürmeye zorlanacak.

Sonuçta evden kaçmalar, bilgisizlik yüzünden toplumun kötü yola düşme olarak adlandırdığı, bana göre ise talihsiz bir olay. Fakat o talihsiz olayı aklını kullanarak atlatabilme olasılığı olan genç kız.

Şimdi hemen bir başka genci incelemek istiyorum. Erkek olduğu için Türk toplumunda biraz rahat nefes alan bir grup. Fakat ne yazık ki yine aileden ve/veya eğitimin ilk dönemlerinde aldığı yanlış veya yetersiz bilgiler sonucunda yaşadığı kötü tecrübeler, cinsel sapmalar, ensest ilişkiler. Bütün bunlar ergenlik çağından itibaren ileriki dönemlerinde erkek için çok büyük sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Bütün bu bahsettiğim sorunlar ve bu sorunların kaynakları sonucunda gençler, olması gereken normal cinsellik dönemlerini çok zor şartlarda geçirmektedirler. Ama kendini yetiştirebilmiş ve doğru bilgiler almış bir genç çoğu zaman bu problemlerle karşılaşmamaktadır. Ailenin yapısı yani sosyo-ekonomik durumunun iyi olması gencin bu problemlerle karşılaşmaması demek değildir. Sonuç olarak anlatmak istediğim ve ısrarla söylediğim ailelerin bu konuda bilinçlenmesi. Kabul etmeliyiz ki bu bilinçlenme için önümüzde geçirilmesi gereken daha çok aşama var. Bir yandan ilkokul çağlarından başlayan bir cinsel eğitim olmalı ki gençler gerekli bilgiyi yeterli ve sağlıklı bir şekilde alabilsin. Diğer yandan toplum zihniyetimizin de bu konuda değişikliğe uğraması mutlaka gereklidir.

Bu konuda hem bizlere hem sizlere çok zor görevler düşmektedir. Yeter ki hepimiz bilinçli olalım ve ısrarcılığımızdan vazgeçmeyelim.

Beni dinlediğimiz için teşekkür ederim.

Bir yandan ilkokul çağlarından başlayan bir cinsel eğitim olmalı ki gençler gerekli bilgiyi yeterli ve sağlıklı bir şekilde alabilsin. Diğer yandan toplum zihniyetimizin de değişmesi mutlaka gereklidir.

TARTIŞMA

**Prof.Dr.
Mlthat Çoruh**

Dr. Kubilay Vicdan, gayet büyük bir araştırma yapmış, hakikaten çok değerli bir araştırma. 13-18 yaş arasında bulunan kızlarla, bunların arasında az da olsa 11-12 yaşlarında olanlar da var, 13.675 kişilik büyük bir kitleyle ilgili kapsamlı bir araştırma yapmış. Araştırmada beş temel noktaya değinmiş. Ne yaşta menarş başlıyor, ne zaman adet başlıyor, ne kadarında ağırlı adet var, sigara, alkol alışkanlıkları, gebelikle ilgili bilgiler ve aynı zamanda jinekolojik muayeneye ilgili bilgiler - ne kadarı jinekolojik muayeneye gitmiş, ne kadarı gitmek istiyor, kime gitmek istiyor gibi sualler. Bütün bunlardan çıkan anlam şu oluyor: Bir kere, üç konuşmacımızın da dokunduğu bir nokta var. Bilginin gerekliliği, hatta bilgi ve eğitimin gerekliliği ortaya çıkıyor. Şimdiye kadar edinilen bilgi, bilginin geldiği kaynak, anne veya arkadaş oluyor. Konuşmacılar onların öneminin büyük olduğunu vurguluyorlar. Her ne kadar insanların büyük bir kısmı, yahut da yarıya yakın bir kısmı bunların mekanizmasını, menarşın nasıl olduğunu biliyorum diyorum ise de, bilginin oldukça yetersiz olduğu ortaya çıkıyor. Mesela genç kızlar arasında menarştan sonra hayatı boyunca adet görmeye devam edeceği gibi fikirleri olanlara da rastlanıyor. Hatta daha da enteresan, az olmakla beraber, galiba yüzde 2 si, erkeklerde de menarş olduğunu düşünüyor.

Burada çok enteresan bir başka nokta da ortaya çıkıyor: bizim zannettiğimizden daha fazla sigara, alkol alışkanlıkları var. Yüzde 19 sigara alışkanlığı olan çocuklarımız var liselerde; alkol yüzde 15 civarında, o da az değil; hatta uyuşturucu, gerçi araştırma binde 63 gibi göstermiş, ne kadar saklıyor, ne kadarı doğrusunu söylüyor bilmiyoruz ama, bu da parmak dokunulacak noktalardan biri. Rahatlıkla söyleyebilen, ben esrar kullanıyorum, eroin kullanıyorum, hap kullanıyorum diyen, yazan bir gençlik ortada. Bunun daha fazla olabileceği de dikkati çekmelidir. Bunun yanında gebelikle ilgili bilgiler daha iyi görünüyor. Kontraseptifle ilgili, modern kontraseptif metodlarıyla ilgili bilgilerin daha yeterli olduğu görülüyor. Yüzde 70 in üzerinde bir grup, kontraseptif bilebiliyor ki bu iyi bir sayı. Zaten Türkiye ortalamasına da baktığınız zaman büyüdükçe öğrenenleri daha da artacak. Kontraseptiflere ilişkin bilgi, gerek derneklerimizin, gerek Sağlık Bakanlığı'nın çalışmalarına göre daha iyi vaziyete geliyor. AIDS'i herkes duymuş, fakat çok iyi anlatamıyor. Nasıl geliyor, nasıl geçiyor anlayamıyorlar. Jinekolojik muayeneden genellikle bir çekinme var, erkeklerden, erkek doktorlardan biraz çekinme var. Kısacası toparlamaya çalıştığım kadarıyla, bulgular bu beş ana nokta üzerinde toplanıyor.

Dr. Kulaksızoğlu cinsel eğitimle ilgili, gayet önemli noktalara değindi. Gençlerin değişim çağında oldukları, fizyolojik değişikliklerin meydana çıktığı bir çağda, yeterli derecede bilgi verilmezse, uyumun çok zor olduğuna, bu uyum zorluğunun gençlikte, hatta ebeveynlik yaşında önemli bir takım ruhsal gerginliklere, kaygılara sebep olabileceğine ve en azından da bir kimsenin kendi vücudunda olan değişiklikleri bilmesinin, kendini tanımada çok büyük bir önemi olduğuna dikkat çekti. Ne zaman eğitim vereceğiz, eğitimi kim yapacak, ne öğreteceğiz, nasıl öğreteceğiz gibi konularda da gayet önemli noktalara dokundu. Çocuk sormaya başladığı andan itibaren cinsel eğitimle birlikte bir hareketin başlaması gerektiği üzerinde ve ailenin rolü üzerinde durdu. Örgün eğitimde, belki değişik derslerle, bilhassa biyoloji dersinde, bu konunun fizyolojisi anlatılırken, bir yandan da psikolojik danışma merkezlerinin daha önemli bir görev almaları ve sayılarının artmasıyla gençlerin daha iyi bilgilendirilebileceğini vurguladı.

Öğrenci arkadaşımız gayet net, güzel bir konuşma yaptı. Aileleri önce değişik gruplara ayırarak dört ana başlık altında topladı. Onları kültür seviyesi ve ekonomik yapılarıyla değişik gruplara sokarak onların ürünleri olan çocukların düşünce ve davranışlarının neler olabileceği konusunda güzel bir sınıflama yaptı. Bir yandan özgürlük, bağımsızlık isteyen bir genç, karşısında da bir takım tabuların bulunduğu bir toplum. Bilgi ve eğitimin ne şekilde olacağına ilişkin olarak onun da dokunduğu nokta, bütün bunların gene aileden, arkadaşlardan, medyadan, magazinlerden ve filmlerden öğrenilen konulardan ibaret kaldığı. Daha esaslı, daha açık, daha güzel bir eğitimin, daha sağlıklı bir eğitimin yapılması ihtiyacından bahsetti.

Kısaca, üç arkadaşımızın konuşmaları da birbirini tamamlar olarak ortaya çıkıyor. Şimdi sizlerin katkılarıyla zannediyorum ki bu konuyu daha iyi oluşturarak, bir takım neticelere varmamız kabli. Ben şimdi, sizlere soru sormak için zaman ayırıyorum.

Ben ilk konuşmacı Kubilay Vicdan'a yaptığı araştırma ve verdiği değerli bilgiler için teşekkür ediyorum. Bu araştırma sunulurken, benim farkettiğim bir şey var: bizim toplumumuzda yerli yayınlarımızın indeks medicusa girmemesi gibi önemli bir arşiv eksikliği söz konusu. Hatta araştırma yaparken, yerli yayınlara çeşitli nedenlerle ulaşamama söz konusu. Bunu gözönünde tutup, her halde en azından üreme sağlığı ya da gençlerin cinsel sorunları konusunda, aile planlaması konusunda, bir bilgi bankası oluşturmalı diye düşündüm. Çünkü örneğin, Dr. Kubilay Vicdan'ın yaptığı araştırma türünde sadece biz Marmara Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı'nın beş yayınlanmış araştırmamız var. Bu tür araştırmaların mutlaka büyük olması gerekmez. Daha önemli olan kalitatif araştırma yapılması. Kalite araştırmaları için derin mülakat, odak grup tartışmaları gibi değişik yöntemler gerekli. Bu gibi yöntemler sağlık araştırmalarında giderek daha yaygın olarak kullanılıyor. Örneğin araştırmadan bilgi kaynağının anne olduğunu öğreniyoruz ama anne hangi bilgileri veriyor? Anne bu bilgileri nasıl veriyor, çocuklar nasıl istiyorlar? Bu tür kaliteleri belirlememiz gerekiyor. Ya da medya, basılı yayın organları, bir sürü dergi piyasayı kapladı. Bunların içindeki bilgiler neler, bunların bir dökümünün çıkarılması lazım. Bunları hangi gruplar, hangi yaş grupları, hangi cinsteki adölesanlar ne sıklıkla okuyor? İşte Playman'ler, Hustler'lar. Bazılarını karıştırdım, okurken ben utandım; o tür bilgilerle donatılmış. Acaba bunlardan mı yararlanıyorlar? Bunların kalitesinin araştırılması, ayrıca dindar gruplardaki gençlerin hangi bilgileri nasıl aldığı araştırılması gerektiğini düşünüyorum. Sadece okullardaki ve aydın olarak nitelediğimiz kesimin gençlerini değil, okullu olmayan, evde olan, köyde olan gençlerin de araştırılıp, kaliteli olarak araştırılıp, bir profili çıkarılması gerektiğini düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Ben teşekkür ederim, katkılarınızdan dolayı. Öncelikle birinci konuda hemfikirim. Türkiye'de yayınlanmış olan, Türkçe yayınlanmış olan bilgilere ulaşmak için bir bilgi bankamız yok. Yani indeks medicusumuz ya da buna benzer kaynaklar yok. Örneğin ben bu çalışmayı yaparken, ulaşabildiklerim sadece çeşitli üniversitelerde yapılmış olan tez çalışmalarıydı; sigara ve buna benzer konularda yapılmış olan tez çalışmalarıydı. Mümkün olduğu kadar kendi asistanlığım döneminde elimdeki dergileri karıştırabilmek ve bunlara ulaşabilmek fırsatını buldum. O konuda haklısınız, katılıyorum.

**Prof.Dr.
Osman
Hayran**

Sadece okullardaki ve aydın olarak nitelediğimiz kesimin gençlerini değil, okullu olmayan, evde olan, köyde olan gençlerin de araştırılıp, bir profili çıkarılması gerektiğini düşünüyorum.

**Dr. Kubilay
Vicdan**

Kalite araştırırken farklı metodolojiler gerekiyor, buna da katılıyorum. Sonuçta ben bir epidemiyolog değilim, ben bir jinekologum. Bu konuda bizim bir girişimde bulunma çabamız en azından bir başlangıç yapabilmektir, baştan da söylediğim gibi. Geniş bir grupta araştırılması gerekli olmayabilir belki. Ama ben inanıyorum ki problemlerin çözülebilmesi için önce mevcut durumun ortaya konması gerekiyor. Mevcut durumun ortaya konması için epidemiyolojik çalışmalara ihtiyacımız var. Ancak ne yazık ki biz ülkemizde epidemiyolojik çalışmalara gerekli değeri ve gerekli önemi vermiyoruz. Örneğin bu çalışmaları yaparken benim okuduğum, çok sayıda adolesan dergisi, adolesan yayınları var. Adamlar üşenmemişler, bir yıl boyunca televizyonlarda, play-time dedikleri, çocukların en çok televizyon izledikleri, adolesanların en çok izledikleri saatlerde cinsellikle ilgili kaç söz söyleniyor, cinsellikle ilgili kaç görsel görüntü geçiyor, bunu sayıyorlar. Biz henüz menarş yaşımızı bilmiyoruz. Araştırmak istediğimiz zaman, ne yazık ki buna da karşı çıkılıyor. Yani epidemiyolojik çalışmalar önemsenmiyor.

Bu konuda kalite çalışmalarının, birebir görüşmeyle daha detaylı olabileceğine ben de inanıyorum, ama ben bu araştırmayı yaparken, aynı zamanda bir eğitim hastanesinde çalışmaktaydım, belli yükümlülüklerim var, belli sorumluluklarım var. Ayrıca epidemiyolog değilim.

Medyanın eğitici bir rolünün olması gerekir. Ne yazık ki bizde medyanın eğitici tutumu sözkonusu değil. Son zamanlarda çok sayıda özel kanalda teşvik edici türde yayınlar, ya da sahneler ön planda.

Evdeki ve köydeki öğrencilere ulaşılması konusunda son derece haklısınız, bunlar sadece eğitilmiş bir kesimin sonuçları ve biz eğer eğitilmiş kesimden bu sonuçları elde ediyorsak, diğerlerini düşünmek bile kötü. Ayrıca sadece evdeki ve köydekilere gitmek de yetmiyor. Ülkenin diğer kısımlarına da gitmek gerekiyor. Çünkü oradaki insanlarla buradaki insanların bırakın düşüncelerini, yaşamları apayrı.

Bundan bir hafta öncesine kadar ben Midyat'daydım bir ay süreyle, geçici bir görevle. Bu soruların, bu 43 sorunun herhangi birisini orada sorup cevap alabileceğime bile inanmıyorum.

Medyanın tutumu konusunda da hemfikirim. Çünkü medyanın eğitici bir rolünün olması gerekir. Ne yazık ki bizde medyanın eğitici tutumu sözkonusu değil. Son zamanlarda arkadaşımın da söylediği gibi, çok sayıda özel kanalda teşvik edici türde yayınlar, ya da sahneler ön planda. Yani cinselliğin sadece belli bir alanı, bütün adolesanların ilgili alanı haline gelmiş durumda. Örneğin sayın hocamın söylediği gibi, vücuduyla ilgili değişimler adolesanın, ya da televizyonun, ya da medyanın pek umurunda değil. Televizyonlar ya da medya bu konuda üstüne düşen görevi yapmıyor. Bizim iletmek istediğimiz mesaj sadece mevcut olan durumu saptamak. Bu durumu saptadıktan sonra da birçok alanda tartışma başlatmak, bir hareketlenme sağlamak. Teşekkür ederim.

Prof.Dr. Yıldız Tümerdem

Türkiye'de birçok konuda olduğu gibi, tıp alanında da bilgi bankası yok, buna katılıyorum. Ama uzun yıllar, sanıyorum 1988-89 yıllarına kadar Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) bizden yaptığımız bütün çalışmalarını topladı. Yüksek Öğretim Kurumu'nun kütüphanesinde bir çok konuları bulabilirdi arkadaşımız. Yani Türkiye'de ciddi yapılmış bilimsel çalışmalar yoktur denebilmesi için öncelikle büyük bir kaynak taraması yapmak lazım. Kendisine şöyle bir önerim var: Biz bütün fakültelerin, kütüphanelerin ilgili kuruluşlarına bir mektup yazıyoruz, kendilerinin yaptıkları çalışmalar, araştırmalar varsa bize ulaştırmalarını rica ediyoruz. Bugüne kadar bu türlü çalışmalarımızda bize çok sayıda yayın geldi.

Türkiye'de medyayı her zaman suçlamamak lazım. Ben buna katılmıyorum. Cinsellik tabu değil, herşey işlenebilir. Medyada değişik kanallarda, değişik filmler var, bu da farklı bir şey. İsteyen izler, istemeyen izlemez. Ama Türkiye'de medya bu kadar olumsuz değil. Medyada konuşanların bir kısmı biz bilim adamlarıyız, öğretim üyeleri ve konuyu bilen kişiler. Onlar topluma çok doğru mesajlar veriyorlar. Burada gördüğüm arkadaşlarımın pek çoğu İstanbul televizyonunda çok değişik konularda konuşuyorlar. Medya olumsuz değil, biz medyadan çok yararlanıyoruz ve medya da bizden yararlanıyor. Yalnız dokuzlu kanallar gerçekten çok zararlı. Bu kanallarda değişik yaş gruplarına hitap edecek kadar iyi hazırlanmamış, ya terör estiren ya daha cinselliğin en kötü boyutlarını çıkarıp gençliği doğru olmayan yollara saptıran programlar var. Bunları elbirliğiyle önleyebilmek için çaba sarfetmemiz lazım.

Yapılan çalışmalar sadece İstanbul'u yansıtmıyor. Türkiye genelini değerlendirmek için, büyük bir metropoliten kentte araştırma yaparsanız, Türkiye'yi genellersiniz, özellikle gecekonducularda yaptığınız zaman. İstanbul'da hem yeni yerleşimli, kır kökenli gecekonducular var, hem de eski yerleşimli gecekonducular var. Kıyıda kente geçmiş, ama tam kimliğini almamış. Buralarda yaptığımız çalışmalar Türkiye genelini yansıtabilecek nitelikte. Çünkü biz herkesin memleketini sorarak, törelerini sorarak bilgi topluyoruz. Türkiye'de töreler var. Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaptığım bir çalışmada şunu gördüm: Anneler menarş başladığı zaman, kız çocuklarını dövüyorlar, çimdikiyorlar, çürütüyorlar. Bu bir töre. Bu dayağı yememek için kız çocukları menarş başladığı zaman söylemiyor.

Cinsel eğitime ilkokuldan başlayalım diye bir görüş var. Biz de buna katılıyoruz. Batı ülkelerine, Avrupa ülkelerine ve ABD'ye baktığım zaman çok erken yaşta, çok ciddi ve çok yaşa uygun cinsel eğitim verilmesine rağmen, şu anda dünyada evlilik öncesi gebeliğin en çok görüldüğü, en çok uyuşturucu kullanıldığı, yanlış seksüel sapmaların en çok görüldüğü yerler bu gelişmiş, batılı ülkeler. Bizim ülkemizde o eğitim programlarını almak yerine, ülkenin aile yapısına, törelerine uygun eğitim programı yapmanın uygun olduğunu düşünüyorum.

Sayın Prof. Hayran epidemiyolojik çalışmalarda sadece anket uygulayarak aldığımız verilerin, tek başına sağlıklı olamayacağını söyledi. Ben katılıyorum bazı konularda. Bir de Sayın Prof. Hayran'a katıldığım bir şey daha var: Grup eğitimi. Biz buna role-play diyoruz, psikiyatristler psiko drama diyor. Küçük gruplara yapılacak eğitim programının fevkalade başarılı olacağına ve bunların medyayla topluma ulaştırılmasının da gereğine inanıyorum.

Dr. Vicdan'ın çalışmasına teşekkür ediyorum, çok güzel bir çalışma, sayın hocaların bahsettiği çeşitli boyutlarda katkılara belki bir gereksinim var ama en azından başlangıç için çok güzel bir çalışma. Ben bir soru sormak istiyorum: "Bazı sorular Milli Eğitim Bakanlığı'nca çıkarıldı" dediniz, acaba o soru grupları içerisinde miydi yoksa gerek mi duymadınız, normal cinsellik dışında bir de cinsel istismar diye büyük bir boyut var. Yani çocuklara yönelik aile dışı, aile içi dokunmayla başlayıp, sadece sözel olabilecek ve ırzageçmeye kadar uzanabilecek geniş bir spektrumda. Bununla ilgili herhangi bir sorunuz var mıydı, birinci sorum bu. İkinci sorum sayın Kulaksızoğlu'ya: acaba çocuğa hangi yaş grubunda, bunları nasıl aktarmak, bilgi vermek gerekiyor bunun cevabını rica edeceğim. Teşekkür ederim.

***Medyayı her zaman suçlamamak
lazım. Ben buna katılmıyorum.
Cinsellik tabu değil, herşey işlenebilir.
Medyada değişik kanallarda, değişik
filmler var, bu da farklı bir şey. İsteyen
izler, istemeyen izlemez.***

***Doç.Dr.
Oğuz Polat***

**Dr. Kubilay
Vicdan**

Bizim eleştiri alan, çıkarılan sorularımız daha çok cinselliğe yönelik. Yani cinsel aktivitede bulunup bulunmadıkları, hangi yaşta başladıkları ve cinsel taciz soruları vardı. Yalnız cinsel taciz sorusu aileden ya da yakınlarından geldi mi şeklinde değil. "İstemeden cinselliğe zorlandığınız oldu mu" şeklinde bir sorumuz vardı, bunları çıkardılar.

**Doç.Dr.
Adnan
Kulaksızoğlu**

Cinsel istismarın boyutları çok geniş. Dokunmaktan önce bakmakla başladığını düşünüyorum. Bir yetişkin, bir çocuğa ya da gence, onun isteği ile de olsa, cinsel tatmin maksadıyla, uyarım maksadıyla, baktığında bile bu cinsel bakımdan fena muameledir. Araştırmalar bize gösteriyor ki çocukların ve yeni yetme kızların ya da bülüğe yeni ermekte olan kızların önemli bir kısmı, hangi davranış cinsel istismara girer, hangisi cinsel istismara girmez, bunun farkında değiller. Bakışı, okşamayı, ya da belirli cinsel bir haz almak maksadıyla yapılan eylemleri, (nadir durumlarda da olsa davranış bozukluğu içinde olan ebeveyn de bunun faili olabilir) yetişkinin ebeveynce bir davranışı olarak algılayabiliyor. O halde çocuklar bunu bilmiyorlar. Çok nazik ve ciddi bir durum.

Çocukları nasıl uyaralım, nasıl bilgilendirelim ki böyle bir muameleye maruz kalmasınlar, bundan kendilerini korusunlar. Çok nazik, çünkü sizin yapacağınız uyarılar, karşı cinsle ilgili önyargılar oluşturmasına da sebep olabilir. Bazı durumlarda en yakınlarını sakınılması gereken bir kişi olarak görmek durumunda da kalabilir. Burada son derece dikkatli olmamız gerekir. Bütün mesele çocukların nereden gelirse gelsin, her kanaldan belirli bir kötü muameleye, cinsel bakımdan kötü muameleye maruz kalabileceklerini onlara anlatmak, bilgilendirmek. Ve bunun bakışla da, fiziksel temasla da başladığını bildirmek. Burada tabii ebeveynle çocuğun kuracağı ilişkinin kalitesi son derece önemli, çocuğun çevresindeki yetişkinlerin niteliği son derece önemli. Yetişkinlerin kişilikleri, tutarlı davranışlar sergileyip sergilemedikleri önemli. Bir yetişkin, bir anne-baba, çocuğunun hangi şartlarda, hangi ortamlarda, hangi durumlarda cinsel istismara yönelik davranışlarla karşılaşacağını kestirebilmelidir. Özellikle çocukları, yeni yetme genç kızları ve genç erkekleri, hatta ergenlik dönemindekilerin hepsini belirli derecelerde koruyabilmelidir. Son derece soyut şeyler söyledim ama, mesele temelde her iki cinsin de bülüğe ermeden önce bilgilendirilmesi ve bu konuda karşı cinse ve kendi cinsine ait ön yargılar oluşturmayacak şekilde bilgilendirilmesi.

**Araştırmalar bize gösteriyor ki
çocukların ve bülüğe yeni ermekte
olan kızların önemli bir kısmı, hangi
davranış cinsel istismara girer, hangisi
cinsel istismara girmez, bunun
farkında değiller.**

Ali Akdoğan

Bugün ülkemizde en önemli sorun bence cinsel konunun çok abartılı bir şekilde ortaya konması. Sanıyorum bunda da yalnızca medyayı suçlamak çok doğru olmayacak; bizlerin de konuyu istenen düzeyde ortaya koyamamızın etkisi var gibi geliyor bana. Gençlerin cinsel eğitimi sözkonusu olduğunda, konuşmacıların da ifade ettiği üç unsur ortaya çıkıyor: Bir aile, iki okul, üç diğer toplumsal etkenler. Şimdi siz bu konuda eğitimsiz anne babaları düşünün. Ancak okulda cinsel eğitim veriyorsunuz; bu ne kadar yetli yerine oturacak? Bence burada bir değişim yaşanmalı ve okul aileleri eğitmekle birlikte çocukları da onlarla birlikte eğitebilmeli. Yani okul sadece öğrencilerin eğitildiği yer olmaktan çıkarılıp, ebeveynlerin de yararlanabileceği bir kurum haline dönüştürülebilmelidir. Bunda, okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin oldukça fazla katkı sağlayacağına

inaniyorum. Çünkü sayın hocam Adnan Kulaksızoğlu'nun ifade ettiği, eğitimin yanlılığı boyutunu rehberlik servisleri ortadan kaldırıyor; daha çok demokratik bir ilişki biçiminde öğrencilerle uyum içerisine giriyor. Bu ilişki, soyut bir öğretme sürecinin yerine, daha çok karşılıklı birbirini pekiştiren bir eğitim sürecine dönüşüyor. Bence okullarda cinsel eğitime "insan ve gelişimi" denmeli, cinsellik de bunun içerisinde bir konu olarak ele alınmalı. Cinselliğin sosyal, psikolojik ve fizyolojik temelleri bu çerçeveye içerisinde aktarılmalı diye düşünüyorum.

Dr. Kubilay Vicdan'a bu çok teferruatlı araştırması için teşekkür ederim. Müstesna bir araştırma. Son olarak çalıştığım Sigorta Tepecik Hastanesi'nde yaklaşık oniki sene gebeleri taradık. Senede 13.000 doğumda yaklaşık 130 adolesan gebe saptadık. Bu adolesan gebeliklerde, dünya literatürünün aksine hiçbir riskli gebelik sonucunu bulamadık. Bundan şu yorumu yapmak istiyorum: Türkiye'de de farklı nüfus gruplarının, adolesanların farklı şekilde değerlendirilmesi gerekir. Sayın Adnan Kulaksızoğlu'ya bir sorum var: Acaba ergenlere soft ya da erotik pornonun, erişkinlere hard pornonun faydası var mıdır, faydası varsa nerede biter, zararı nerede başlar? Eğitimi gözyle yorumunu rica ediyorum.

Adolesan gebelikler konusunda biz de sizinkilere benzer çalışmalarını hastanemizde uyguladık, hastanedeki adolesan gebelikleri değerlendirdik. Siz bazı risklerin olmadığını belirttiniz, biz de aynı şekilde, yaklaşık iki yılı kapsayan bir çalışmada, ülkemizdeki adolesanların, normal popülasyona göre çok riskli olmadığını gördük. Kendimize göre bir açıklaması var, onu da şöyle özetleyebilirim: Bizim hastanemize gelen kesimde adolesanlar genellikle ilk gebeliklerini yaşayan, dolayısıyla aile tarafından korunan, aile tarafından iyi beslenen, el üstünde tutulan yani sonuç olarak düzenli kontrole götürülen kesimi oluşturuyor. Batıda, güneydoğuda nasıl veya başka ülkelerde nasıl bilemiyorum. Ama batılı ülkelere baktığımız zaman, adolesan gebelikler, genellikle erken yaşta cinsel aktiviteye başlamış, büyük çoğunluğu evinden ya da ailesinden bağımsız olan, sigara, alkol veya uyuşturucu kullananlarda görülüyor. Dolayısıyla bu iki kesimin gebelik seyri ve gebelik sonunun farklı olması beklenebilir. Bizim yaptığımız çalışma da, sizinkini destekler şekilde ve adolesan gebeliklerin bizim hastane popülasyonumuz için riskli bir kesim oluşturmadığını düşünüyoruz.

Efendim itiraf etmeliyim ki böyle bir soruyla ilk kez karşılaşıyorum ve üzerinde hiç düşünmediğim bir soru. Söyleyeceklerim şu anda aklıma gelenlerdir, hiçbir ön bilgim yok. Bunun ne gibi yararları olabilir acaba, olsa olsa ergenler hayalini kurmakta olduğu ilişkiyi somut olarak görür ve aşırı bir şekilde uyarılır. Aşırı uyarılmanın, cinsel bakımdan tahrik olmanın sonunda sonuca ulaşmak ister. Ergenin içinde bulunduğu konuma göre, buna fırsatı vardır ya da yoktur. Bunun yararı olacağını doğrusu düşünmüyorum. Yetişkinler içinse söyleyecek birşeyim yok, o yetişkinin kendi tercihidir, isterse izler, isterse izlemez.

*Dr. İbrahim
Türkmenoğlu*

*Dr. Kubilay
Vicdan*

*Doç.Dr.
Adnan
Kulaksızoğlu*

**Prof.Dr.
Mlthar Çoruh**

**Salim
Akagündüz**

**Selmin
Ergüden**

Adolesan dönemi büyük bir yaş grubunu içine alıyor; onbir yaşından yirmidört yaşına kadar bir yaş grubunu da içine alıyor. Onbeş yaş ve altındaki gebeliklere bakarsanız, orada problemleri göreceksiniz. Biz Kandıra'da ve Hacettepe çevresinde toplum araştırmaları yaptık, birçok problemler var. Onbeş ve onaltı yaşın altında komplikasyonlar biraz daha fazla, onlara eğilmek lazım.

Sayın başkan, değerli konuklar, ben bir sorudan çok, yaptığımız bir kaç uygulama hakkında örnek olabileceği düşüncesiyle açıklama yapmak istiyorum. Cinsel eğitim eksikliği bir gerçek. Gerek gençlerimizde, gerekse ebeveynde bu eksiklik var. Yapılan araştırmalar bunu gösteriyor. Örgün eğitim ve yaygın eğitim kurumlarımızda ciddi bir eğitim programı uygulandığı söylenemez. Bu itibarla Eczacıbaşı'nın Sanipak firmasıyla biz, Milli Eğitim Bakanlığı olarak iki sene önce bir protokol imzaladık. Çocukluktan genç kıza geçmekte olan, orta iki-üçüncü sınıfta olan kız öğrencilerimizi bilgilendirme ve bilinçlendirme programı uyguluyoruz. İçe bazında ve periyodik olarak devam ediyor. Aynı eğitimi erkekler için de düşünüyoruz. Diğer taraftan çağımızı tehdit eden AIDS konusunda da AIDS Mücadele Derneği'yle işbirliği yapıyoruz. Orta dereceli okullarımızın biyoloji öğretmenleri ve rehber öğretmenler ön seminerden geçirildikten sonra lise ikinci sınıf, üçüncü sınıf gençlerini bu konuda bilgilendirme çalışmalarımız devam ediyor.

Benim önerim şu: cinsel eğitimle ilgili çok ciddi, gençlerin anlayabilecekleri nitelikte bir doküman hazırlanmalı ve eğer mümkünse Milli Eğitim Bakanlığı'nın Talim ve Terbiye Kurulu'ndan da geçirilmek suretiyle, örgün eğitim kurumlarımızda uygulamaya geçilmeli. Tabii İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı gibi tüzel, özel kuruluşlar da bu amaçla çalışma yapacakları zaman, Milli Eğitim Müdürlüğü olarak işbirliği yapabiliriz. Çünkü İstanbul'da ikibin okul ve eğitim kurumuyla, ikimilyon civarında öğrenci var. Bunların da tabii ikimilyon annesi, iki milyon babası var. Anne-babaların da bu konuda bilinçlendirilmesi için halk eğitim merkezlerinde programlar uygulamak mümkün olabilir. Tabii rehber öğretmenlerimiz de örgün eğitimde etkin rol oynayabilirler.

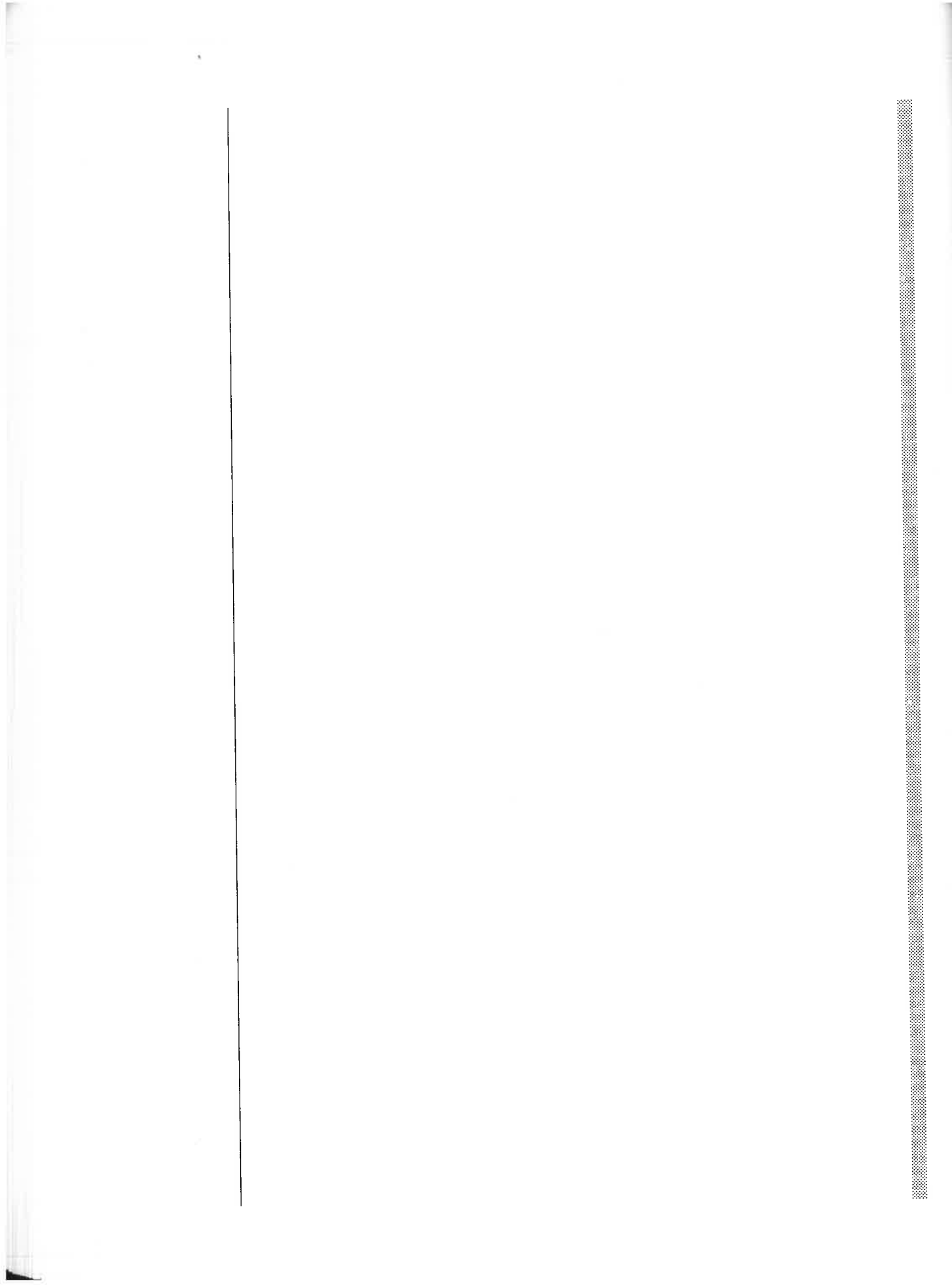
20 yıl önce Sosyal Hizmetler Akademisinden mezun olurken, mezuniyet tezimi "gençlerimizin cinsel eğitime ihtiyaçları var mı" konusunda yapmıştım. Her bakımdan çok güçlük çekmişim, özellikle de kaynak ve daha önce bu konuda yapılmış çalışmalar konusunda. Bugünkü tartışmaları ve yapılan çalışmaları gördükçe insan Türkiye'nin bu konudaki gelişmesi açısından büyük bir zevk duyuyor. Profesyonel uğraşım dışında İstanbul'daki yirmiyi aşkın dernek ve kişinin oluşturduğu Çocuk Hakları İşbirliği Konseyi üyesiyim. İmzaladığımız Çocuk Hakları Sözleşmesi henüz Meclisimizden geçmediği için, geçerlik kazanmadı. Bugün burada konuştuğumuz çocuk hakları açısından da çok önemli. Sözleşmenin birçok maddesi, çocuk istismarından tutun da, doğru bilgilendirme, geleceğe güvenli hazırlık gibi bütün burada konuşulanlarla çok yakından ilişkili. Üçüncü olarak söyleyeceğim şey şu: sayın Salim Akagündüz'ün eğitimci olarak bu konularda hem yetkili hem çok ilgili olduğunu biliyoruz. Kız öğrenciler için başlatılan bilgilendirme programı mutlaka erkek öğrenciler için de uygulanmalı.

Sağlık Bakanlığı Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğü Öğrenci İşleri eski Daire Başkanı olarak Sağlık Bilgisi ders kitabının geliştirilmesiyle yakından ilgilenmişim. Bu kitap üzerinde gerçekten ilgiyle, özveriyle çalışıldı, kitap yayınlandı. Ama kitaba ve derse Milli Eğitim Bakanlığı sahip çıkmadı, Sağlık Bakanlığı izleyemedi. Bu ders, din dersi, idman dersi öğretmenlerine verildi, kimin dersi boşsa ona verildi. Daha sonra seçmeli ders yapıldı. Şimdi okutuluyor mu, nasıl canlandırılabilir bilmiyorum. Ama çok büyük bir ihtiyaç.

Bu oturumda bilgi eksiğinin tesbit edilmesi ve buna göre eğitim programı geliştirilip uygulanmasının önemi üzerinde duruldu. Bilgi eksiğinin tesbiti için de analitik araştırmalar yapılması ve bilgi bankası kurulması gerekli. Cinsel eğitimin, anne-babaların bilgilendirilmesi, örgün ve yaygın eğitim kurumlarıyla eğitim ve grup eğitimi de kapsayacak biçimde düşünülmesi, ciddi analitik ve kaynak kitaplar yazılması gerekiyor. Bu temel konular yanında cinsel istismarın gündemdeki önemli bir konu olduğunda görüş birliğindeyiz. Ancak ne zaman, nerede, nasıl bilmiyoruz.

Harika Güzel

*Prof.Dr.
Mithat Çoruh*

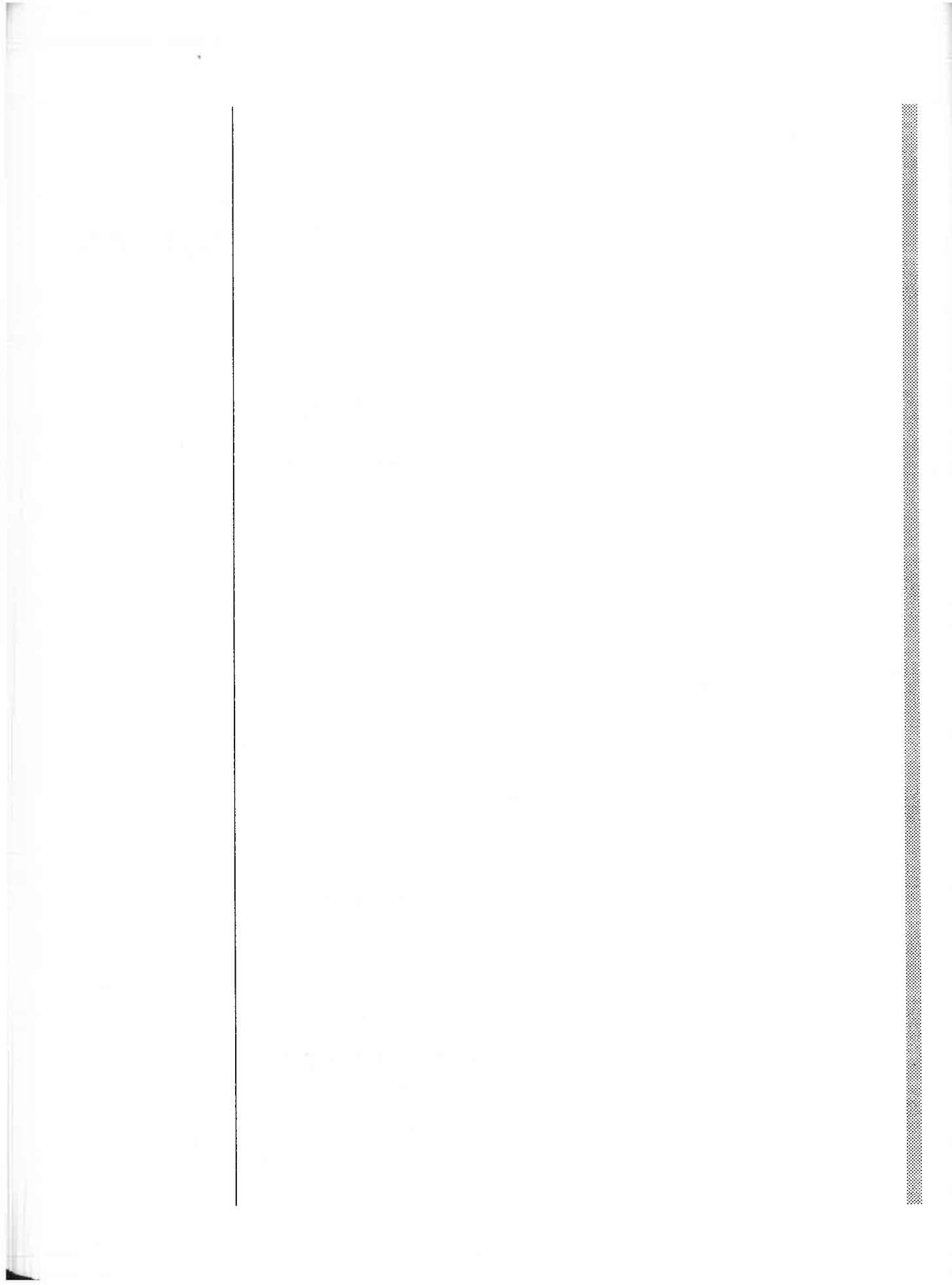

II. Oturum

Gençlerin Cinsel Eğitiminde Uygulama ve Yaklaşımlar

Oturum Başkanı
Prof.Dr. Aysel Ekşl

Konuşmacılar
Necdet Sakaoğlu
Dr. Semra Koral
Birsen Özkan

Gençlerin Cinsel Eğitiminde Uygulama ve Yaklaşımlar

**Prof.Dr.
Aysel Ekşi**

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı ile Türkiye Aile Planlaması Derneği İstanbul Şubesi'nin ortaklaşa düzenlediği, Gençlik, Cinsel Eğitim ve Üreme Sağlığı seminerinde Gençlerin Cinsel Eğitimi Konusundaki Uygulama ve Yaklaşımlara değinmek üzere oturumu açıyorum. Bilindiği gibi sabah cinsel eğitim sorunları büyük ölçüde ele alınmıştı. Solumda oturan sayın Necdet Sakaoğlu ilk konuşmacımız, kendisi Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi; ayrıca sadece Bakanlığın görüşlerini iletmekle kalmayacak, kendi kişisel düşüncelerini de iletcek. Sağımda sayın Semra Koral var. Kendisi Türkiye Aile Planlaması Derneği Genel Müdürü. Çok uzun yıllardır bu konuda birikimi olan bir arkadaşımız. Üçüncü konuşmacımız psikolog Birsen Özkan. Bize kendi deneyimlerini anlatacak.

Sayın Başkan, çok değerli konuklar, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı ile Türkiye Aile Planlaması Derneği İstanbul Şubesi'nin düzenlediği "Gençliğin Cinsel Eğitimi Konusunda Uygulamalar ve Yaklaşımlar" konulu bu panele, Milli Eğitim Bakanlığı'nı temsilen katılmakla mutluyum. 1994 Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nın uzantısı olan bu semineri düzenleyen her iki kuruluşa Bakanlığım adına teşekkür ediyorum.

Eğitimde çok hızlı değişim ve gelişmelerin gündemde olduğu bir sırada bugünkü seminer özel bir önem taşımaktadır.

Evet... Bir gençlik yetiştiriyoruz. Kararları büyükler olarak veriyor ve uyguluyoruz. Fakat bu kararlar ne derecede yeterli, ne derecede doğru? Bazen gençlerin de görüşlerini alıyoruz. Onlar da henüz yaşamadıkları bir geleceğin sorunları için doğru cevaplar ve çözümler bulmak olanağına sahip değiller. Yani bizim deneyimimiz, bilgimiz gençliğe dönük olmayabiliyor. Onları de, ileriye dönük bir tasarım olduğu için eksik ya da yetersiz olabiliyor.

Gençliğe verilen önemi ise artık anlamını ve değerini çok daha iyi kavramak noktasında olduğumuz bir seste ve mesajda bulmaktayız: Atatürk'ün Gençliğe Hitabı'nda. Şu halde geleceğimizin güvencesi gençliğe yeterli, doyurucu, eksiksiz, demokratik, çağdaş eğitim ve öğretim koşullarını hazırlamak durumdayız.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu da bunu öngörmektedir. Çağdaş, yaşama dönük bir eğitimin cinsel eğitimi de kapsamı elbetteki tartışma götürmez. Fakat bu eğitimin alanı, sınırları, başlangıç yaşı, noktalanışı, cinsel eğitimin, hangi noktalarda ve oranlarda aileyi, okulu, toplumu ilgilendirdiği önemli sorunlardır.

Kendi tarihimize bakmadan, eğitim ölçütlerini çoğu alanda aldığımız Batıya bakacak olursak 200 yıl öncesine kadar ancak uzayan bir cinsel eğitim kavramı yakalanabiliyor. Avrupa, cinsel bilgi ve eğitimi yaşamın doğallığına ve geleneklerine bağlı görgelmış; nüfusun çoğunluğu kırsal alanlarda yaşadığı için de evleri, aile bireyleriyle hayvanların paylaştığı bu kesimde böyle bir eğitime gereksinim duyulmamıştır. Çünkü cinsel eğitim, evde ve kırdan gözleme dayalı olarak, kendi doğallığı içinde yer almıştır. Fakat ileri toplum çevreleri, cinselliğin gizliliğini ve ayıplılığını seçmiş ve bir azınlık olarak

**Necdet
Sakaoğlu**

Bizim deneyimimiz, bilgimiz gençliğe dönük olmayabiliyor. Onları de, ileriye dönük bir tasarım olduğu için eksik ya da yetersiz olabiliyor.

Cinsel eğitim ya da gençlerin cinsel eğitimi, sanayi toplumları için bir zorunluluk durumuna gelirken karşı grupta da daima politikacılar ve din adamları yer aldı.

bu alana her zaman farklı bakmıştır. Kent orta sınıfı türlü baskılar altında bilgi değişimine yöneldiğinde bile, örneğin 16. yüzyıl başlarında, çocuklar için yazılan eğitici kitaplarda cinsel bilgiler açık ama saf ve basit olarak yer alabilmekteydi. Tıpkı bizdeki, aynı döneme rastlayan ahlak kitapları gibi. Çoğu, medreselerde ders kitabı olarak okutulan bu kitaplarda geniş bölümler cinsel eğitime ayrılmış, kadın-erkek ilişkileri olanca doğallığıyla anlatılmıştır. Daha önce, Selçuklu devri eserlerinde de herşey apaçıktır. Örneğin, İbni Bibi'nin El Evamir-ül Ala'iyye adlı eserinde İzzettin Keykavus'un,

Behram Şah'ın kızıyla evliliğini anlatan bölümde cinselliği bütün açıklığıyla görürsünüz. Hatta öyle ki, İzzettin Keykavus'un gerdeğe girişini saraydaki kızların da izlediğini okursunuz.

Tekrar batıya dönersek, cinsel eğitime karşı tutum giderek değişti. Çocuklar ve gençler, ergenlerin günahlarından uzak tutulmak istendi. İffet kavramı, cinselliğin yazılmasını, anlatılmasını, gizlenmemesini günah ve ayıp sayar oldu.

Hatta, cinsellik pis, tehlikeli görüldü. Öyle ki Jean Jacques Rousseau, Emile'de "aydınlanmış eğitim kavramlarını" formüle etti. Seks esrarlı, son derecede yıkıcı ve bozguncu bulunmaya başladı.

Sigmund Freud (ö. 1939) çocuk cinselliği üzerinde yazmaya başlayınca, Rousseau'nun, tüm çocukların korunmasını öğütlediği "doğal ve kutsal masumiyet"e karşı bir ihanetin sözkonusu olduğuna inanıldı ve Freud'un "toplumun saflığını ve masumiyetini bozan bir şeytan" olduğu ileri sürüldü.

"Erken cinsel aydınlanma"nın yani eğitimin, ileriki tehlikeleri savacak biricik çözümler olduğu hakikati ancak yüzyılımızın başında yakalanabildi. Fakat yine de cinsel eğitime "fadsız bir zorunluluk" olarak bakıldı. Verilmek istenen eğitim öncesinde ve sırasında ise özel diyetlerle vücudu zayıf düşürmek ve böylece uyanması olası tehlikeleri ertelemek yolu seçildi.

Bu şekilde riyazete alınan gençlere -yani dizginlenmiş gençlere- bir bitkinin, bir hayvanın yaşamından, üremesinden hareketle ve yavaş yavaş insanın üremesi hatırlatılabiliyordu. Ve mesela yine de annelerin çocuklarını, göbeklerinden veya göğüs altlarından doğurdukları söyleniyordu. Anatomi dersleri ölü vücutlar üzerinde gösterilirken bile cinselliğe temas edilemiyordu. Buna karşılık, tımarhanedeki deliller için "frenjinin ve kendi kendini tatminin kurbanları" deniyordu. Çocuklara, iğfal, fahişelik vb. konular etrafında, öğretilenlerce korkunç öyküler anlatılması da adetti.

Cinsel eğitim ya da gençlerin cinsel eğitimi, sanayi toplumları için bir zorunluluk durumuna gelirken karşı grupta da daima politikacılar ve din adamları yer aldı. Bir taraf, örneğin gebelikten korunmayı elzem görürken, berikiler bunu ahlaksızlık, ulusal çıkarlara ters, günah, cinayet vb. saymaya başladılar.

Başka bir grup ise aşırı muhafazakarlıkla, cinsel bilgilerin ulu orta yayılmasını, müstehcenliğe ve ahlaksızlığa davetiye çıkarmak olarak gördü. Bütün bu süreçler yaşanırken, örneğin İngiltere'de gençler, çok temel biyolojik bilgilerden bile yoksun yetişmekteydiler. Bununla birlikte çok özel okullarda, yalnızca aristokrat çocukları için gerçek anlamda cinsel eğitim denebilecek programlar sunulabildi.

Yetişkinler için cinsel bilgiler veren ve örneğin gebelikten korunma yöntemlerini içeren ilk kitaplar da yine yüzyılımızın başında Avrupa'da ve Amerika'da yayınlandı. Bizde de aynı yıllar boş geçirilmiş değildir. Zarafet-i Nisvan, Kadın Esran adlı yayınlar ve daha pek çok örnek gösterilebilir.

I. Dünya Savaşı Avrupa ve Amerika'da bir "cinsel devrim" getirdi. Bir önceki dönemin, sapıklık, sapkınlık, müstehcenlik sayılan yaklaşımları cinsel eğitim içinde soğukkanlılıkla ve daha uygun ortamlarda konuşulmaya başlandı. Nihayet okul programlarına bazı cinsel konuların alınıp alınmayacağı gündeme gelebildi. Hekimler, psikologlar, herkesin anlayacağı dillerle seks kitapları yazmaya, konferanslar vermeye başladılar. Gençlerin cinsel eğitimleriyle ilgili ilk yazılar 1920'lerde Amerika'da yayınlandı. Örneğin, Çağdaş Gençliğin Devrimi, geniş yankılar uyandırdı.

Cinsel eğitim ve doğum kontrolünün Amerika'da Ortak Evlilik Kitabı'yla verildiği 1927 yılında bizde de "Gebelikten Korunmak İçin Ne Yapılmalı?" adlı küçük bir broşür yayınlanmıştır.

Bertrand Russell (ö. 1970) 1929'da, evlilik içi ve dışı cinsel ilişkileri konu alan Evlilik ve Ahlak kitabı ile yeni bir çığır daha açtı. Fakat onun bu eseri 1940'larda bile New York'da kimi eğitim çevrelerinde "seks düşününü, sefih, erotomanyak, tanrı tanımaz, dar kafalı, yalancı ve ahlak yoksunu" bir adamın kitabı sayılıyordu. Ancak 1970'te Müstehcenlik ve Pornografi Komisyonu, Kongre'ye ve Başkan'a, etkin bir cinsel eğitim için okun yaydan çıktığını, artık seksin, insan yaşamının doğal bir parçası olduğunu ve bizzat insanın cinsel bir varlık kabul edilmesi gerekliliğini belirten, ortodoks yaklaşımdan vazgeçilmesini öneren bir rapor sunabildi.

Buraya kadar şunu vurgulamak istedik: Türkiye, cinsel eğitimin, ve bu eğitimin çocuklara ve gençlere yönelik program çerçevelerinin gündeme gelmesi bakımından geç kalmış değildir. 1994'ün sonuna yaklaştığımız bugünlerde bile gelişmiş ülkelerin hiçbirinde veya genel olarak hiçbir ülkede alanı ve programı doğrudan doğruya cinsel eğitim olan bir derse okullarda rastlanmamaktadır. Bu, Bakanlığımızca yapılan bir araştırmanın sonucudur. İsveç, Danimarka ve Norveç'teki eğitim sistemlerinde doğrudan cinsel eğitime ilişkin dersler olup olmadığını kesin olarak tesbit edemedik. Ancak, bu ülkelerde Tabiat Bilgisi Liseleri vardır ki bunların programında, cinsel eğitimin yer alması doğaldır.

Okul eğitimi, öncelikle toplumun yadsımayacağı, doğru, gerekli ve tepki doğurmayan bilgi ve becerileri hedef alır.

Okullarda cinsel eğitim verilmeli midir?

Şayet amaç, cinselliğin doğal yapımızın bir parçası olduğu, ayıplanacak gizlenecek bir yanı bulunmadığı gerçeğini vurgulamaksa bu eğitim pekala okullarda da verilebilir.

"Okullarda hata neden cinsel eğitim yok" diye kızmak ve eleştirmek ilk bakışta haklıdır. Fakat kızanların ve eleştirenlerin, ne derecede haklı olduklarını kanıtlamaları için ilkin, ilk, orta ve lise düzeylerinde uygulanabilir cinsel eğitim programları için de örnekler sunmaları gerekir. Çünkü okul eğitimi, öncelikle toplumun yadsımayacağı, doğru, gerekli ve tepki doğurmayan bilgi ve becerileri hedef alır.

Kaldı ki, okullarda verilecek yüzeysel, teori dışına çıkmayan, uygulaması olanaksız ve olamaz bir cinsel eğitimden çok daha ilerisini, basın bir kanadı, yabancı TV kanalları esasen vermektedir. Bu durumda, okuldaki eğitim, profesyonel bir fotoğrafçıya ya da sürücüyü amatörcüye bilgiler vermek gibi çok gülünç düzeylerde kalırsa gereksizdir.

Diğer yandan, Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından, genç tanımı 15-25 yaş arası kabul edilmiştir. Fakat ülkelerin koşulları bu tanımı geçersiz kılmaktadır. Örneğin, sıcak Akdeniz ülkelerinde ve ülkemizde kızlar, ilk okul 4. ve 5. sınıflarda gençliğe adım atmakta, erkek çocuklar ise ergenlik basamağına ancak ortaokul ikinci sınıfta ulaşmaktadırlar.

Bu durumda,

- Lise sınıflarında cinsel eğitim, çoğu yönden geç kalmış, alışkanlıkları önlemesi beklenemeyecek bir girişim olacaktır.
- İlkokula kadar indirilen bir cinsel eğitim, bazı bölgelerimizde kızlar için doğru zamanlamalıdır; fakat her bölge ve koşul için uygun olmadığı gibi erkek çocuklar için de erkendir.

Cinsel eğitimin ahlaksal değerlerle, inançlarla ilgisi reddedilemeyeceğine göre, bunun ana babaların sorumluluğu altında olması görüşü daha bir ağırlık kazanmaktadır. Fakat, cinselliğin biyolojik, psikolojik, yasal, tarihsel ve bir ölçüde de kültürel genişlikleri okul programlarının pekala konusu olabilir. Bunların akademik yaklaşımlarla ve uzmanları tarafından verilmesinde ise elbetteki faydalar vardır.

Allenin ve okulun cinsel eğitimdeki sorumlulukları, bu semineri düzenleyen toplumcu örgütler gibi kuruluşların, kütüphanelerin, sağlık kuruluşlarının, yayın organlarının da sorumlulukları ile desteklenmek durumundadır.

Film yapımcıları, eğlendirici ve eğitsel cinsel konuları, aileler veya gençler için hazırlayabilirler. TV kanalları çeşitli yaş gruplarını hedef alan özel cinsel eğitim programları yapabilirler. Popüler dergiler hatta günlük gazeteler de buna katkıda bulunabilirler.

Bir an düşüncecek olursak yanlışları, ifratları olmakla birlikte, tüm bunların ülkemizde yapılmadığını da söyleyemeyiz.

Halen okul öncesi ve örgün eğitim basamakları programlarına bakıldığında cinsel eğitim açısından aşırı eleştirilere kapı aralayacak boşlukların olmadığı kolayca saptanabilir:

Ana sınıflarında tuvalet ve temizlik eğitimiyle başlatılan süreçler, aşağıdaki konularla, genel ve mesleki liselerimizin ileri sınıflarına kadar sürekliliğini korur:

Ben kimim? Büyüyorum... Duygularım; çocuk gelişimi; vücudumuzu tanıyalım; canlılar ve hayat; duygularımız; büyüme ve gelişme; bulaşıcı hastalıklardan korunma; insan vücudu; üreme organları ve üreme sistemi; hayatın dönüm noktaları ile ilgili gelenek ve görenekler; sünnet, evlenme, doğum; insan ilişkilerinin yapısı ve türleri; popülasyonlar; genetik şifre; üreme, gelişme, kalıtım; aile hayatı; insan vücudu ve üreme organları; genital sistem ve dölleme;

aile planlaması, gebelik, doğum öncesi gelişim, doğum, çocuk gelişimi, fiziksel gelişim, psikomotor gelişim, duygusal gelişim; cinsel gelişim; okul çocuğunun ve ergenin beslenmesi; mastürbasyon dönemi; gebeliğin oluşumu; gebelikten korunma yöntemleri; istenmeyen gebelikleri sonlandırma; yanlış yöntemler ve sonuçları; hormonlar; eş seçimi vb. Özellikle de kız meslek liselerimizde, pratik kız sanat okullarında çocuk gelişimi bölümlerinde bu derslerin ağırlığı görülmektedir.

Halk eğitim merkezlerinde, Anne-Çocuk Eğitim Vakti ile yapılan işbirliği ile hazırlanan "Çocuk Gelişiminde Anne Eğitimi" Projesi pilot illerde bu yıl uygulanmaya konmuştur. Çıraklık eğitim merkezlerinde ise aile sağlığı ve

Cinsel eğitimin ahlaksal değerlerle, inançlarla ilgisi reddedilemez; bu yüzden ana babaların sorumluluğu altında olması görüşü daha bir ağırlık kazanmaktadır.

nüfus planlaması dersine yer verilmesi düşünülmektedir. 20.11.1992'de Bakanlık bünyesinde Eczacıbaşı Sanipak İşbirliği ile yapılan bir toplantıda alınan kararlar arasında:

1. Kız ve erkek öğrencilerin ergenlik problemlerinin ele alınması, erkek öğrenciler için de bir kitapçık hazırlanması,
2. Kız öğrencilere cinsel eğitime 4. ve 5. sınıflarda yer vermeye başlanması,
3. Yaygın eğitimdeki gençlere de yaşları ve cinsiyetleri dikkate alınarak cinsel eğitim verilmesi,
4. Uzun vadede, ilgili ders kitaplarının müfredatlarında değişiklikler yapılması,
5. Başlatılacak çalışmaların M.E.B.'nin koordine etmesi, Sanipak'ın, 1992-1993'te her türlü eğitim materyalini hazırlayıp Bakanlığın denetimini altında okullara dağıtması

da vardır.

1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 281. maddesi ilginçtir:

"Bütün mekteplerde son ilmi müktesebata tevfikan hıfzıssıhha dersi tedrisati mecburidir. Bu dersler mütehasıs zat tarafından tedris ve programları Maarif Vekaletiyle Sihat ve İçtimai Muavenet Vekaleti tarafından müştereken tesbit olunur." Sağlık Bakanlığı, 13.6.1994'te, Bakan M.Kazım Dinç imzası ile bakanlığımıza gönderdiği bir yazısında bu maddenin sözünü ederek tüm okullarda sağlık bilgisi dersinin zorunlu okutulmasını ve programın iki bakanlık arasında müştereken düzenlenmesini istemiştir.

Anayasanın 41. maddesi de "ailenin korunması" başlığı altında, toplumun temeli olan ailenin huzuru ve refahı için özellikle annenin ve çocukların korunması, aile planlamasının öğretimi ile uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirlerin alınmasını emreder.

Orta Öğretim Kurumları İnsan Sağlığı Dersi Programları Özel İhtisas Komisyonu ise son olarak hazırladığı raporda, biyoloji ve psikoloji konularını kaynaştıran bir program sunmuştur. Bu programın hazırlanmasında geçtiğimiz ay ve günlerde çeşitli okullardan gelen gençlerin (öğrencilerin) görüşleri de dikkate alınmıştır.

Program, "üreme" ana başlığı altında: üreme fizyolojisi; üremeyi etkileyen faktörler; fiziksel ve cinsel faktörler; akraba evlilikleri; cinsel yolla bulaşan hastalıklar; sağlık hizmeti veren kuruluşlar; genetik ve sağlık; sağlıklı üremenin korunması (gebelik hijyeni-gebelik kontrolleri-ana-çocuk sağlığı) konularını içermektedir. Ancak, bu konulardan bazılarının lise düzeyinde verilmesinin bir geç kalma sakıncasını taşıdığı da dikkati çekmiştir. Örneğin, ergenlik öncesi dönemin özellikleri, ergenliğe hazırlanma gibi. Bu nedenle komisyonun çalışmaları halen sürmektedir.

Son olarak 5.10.1994'te sayın Bakanımızın imzası ile Devlet Bakanlığı'na gönderilen yazıda belirtildiği gibi, 1990 yılı Aile Şurası kararlarından M.E.B.'ni ilgilendiren konulara ilişkin olarak:

"Kızların Eğitimi" Projesinin Bakanlık icra planında 32 nolu tedbir olarak yer aldığı, yine "değişim - genç kızlığa ilk adım" programının da Eczacıbaşı Sanipak firması ile yapılan işbirliği çerçevesinde 1992'de yürürlüğe konduğu ve 1994'te 25 ile yaygınlaştırılarak devam ettirildiği hususunu bu vesileyle vurgulamak gerekir.

Temenniler:

1. Aile planlaması, öğretim programlarına daha fazla girmelidir.
2. Gençlerimize verilecek cinsel eğitim, AIDS, sağlıklı üreme, ergenlik, akraba evliliği vb. konuları da içermeli, erkek ve kızlara verilmelidir.
3. Yaygın eğitim kurumlarında yetişkinlere, askerlik süresi içinde de gençlere mutlaka cinsel eğitim verilmelidir.
4. Ortaokul ve liselerdeki fen bilgisi, sağlık bilgisi, fen bilimleri, biyoloji derslerinin öğretim programları ile ders kitapları yukarıdaki konuları kapsayacak biçimde yeniden elden geçirilmelidir.
5. Orta dereceli okullardaki 1.500.000 dolayındaki kız öğrenciyi hedef kitle seçen "genç kızlığa girmede değişimler" konulu çalışmalar, Bakanlık Sağlık İşleri Daire Başkanlığınca konferans ve seminerler ile yaygınlaştırılmalı, benzeri programlar erkek öğrenciler için de düşünülmelidir. (Bu eğitim, 1993'te sadece 112.000 kız öğrenciye götürülebilmiştir.)
6. Öğretmenlere, rehberliklerini kolaylaştırıcı yaz kursları düzenlenmelidir.

Çocukların ve gençlerin eğitimleriyle ilgili öneriler:

1. Yalnızca biyolojik ve fizyolojik olarak düşünülmemeli, toplumsal, psikolojik ve dinsel bilgilerle desteklenmelidir.
2. Cinselliğin, güzelliğin bir parçası olduğu işlenmelidir.
3. Doğmatik ayıp ve günah baskılarının yükü olabildiğince azaltılmalıdır.
4. Cinsel davranışlar, cinsel taciz ve hukuksal düzenlemeler de programlarda yer almalıdır.

Türkiye Aile Planlaması Derneği (TAPD) 1963 yılında kurulmuştur. Ana-çocuk sağlığı, aile planlaması, aile hayatı eğitimi, cinsel sağlık konularında çalışan Demek, pek çok konuda olduğu gibi, aile hayatı eğitimi - cinsel eğitim konusunda da öncülük yapmıştır. Derneğin misyonunda adolesanlar ve gençlerin cinsel sağlıklarının iyileştirilmesine katkıda bulunulacağı açıkça belirtilmektedir.

TAPD, gençlerin üreme ve cinsel sağlığı konusundaki sorunları ve riskleri şu şekilde tanımlamaktadır:

1. erken evlenme, adolesan doğurganlığı ve istenmeyen gebelikler,
2. HIV/AIDS ve cinsel yolla geçen diğer hastalıklar,
3. cinsel sömürü ve taciz.

Bu sorunların çözümünü sağlayacak ve halen karşılanmamış ihtiyaçları ise şu şekilde belirlemektedir:

1. bilgilendirme,
2. hizmet sunumu ve danışmanlık,
3. gençlerin katılımı

Aile hayatı eğitimi

Türkiye Aile Planlaması Derneği "cinsel eğitim" konusunu 1974 yılında çalışma programına almış ve değişik illerde düzenlediği bölge seminerlerinde tartışmaya başlamıştır. Daha sonra 1975 yılında Ankara'da üniversiteye devam eden ve okuldışı gençlere küçük çaplı bir araştırma uygulanmış ve gençlerin cinsel konulara ilişkin bilgi ve tutumları araştırılmıştır. Araştırma, gençlerin insan cinselliği konusunda temel bilgilerden dahi yoksun oldukları ve bu konuda eğitilmek istedikleri sonucunu vermiştir. .

Bu araştırma bulgularını daha derinlemesine incelemek ve konuyu çeşitli yönleri ile tartışmak üzere 1979 yılında çeşitli üniversite ve bakanlık temsilcilerinin ve uzmanların katıldığı bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantı, ülkemizde cinsel eğitimle ilgili kişi ve kurumların biraraya gelerek konuyu tartıştığı ilk toplantıdır. Değişik ülkelerin cinsel eğitim uygulamalarının da incelendiği bu toplantıda uzmanlar, konunun cinsel eğitim yerine "aile hayatı eğitimi" olarak tanımlanmasını uygun görmüş, bu eğitimin hangi düzey ve kapsamda uygulanabileceğini tartışmıştır. Bu toplantı kuruluşların ve uzmanların konuya bakış açısını yakalamak, öğrenmek açısından önemlidir ve zaten bu amaçla yapılmış bir ön çalışmadır. İki gün süreli toplantıdan alınan izlenim olumludur, bu konuda daha kapsamlı bir çalışma yapma gereği vardır.

Bu proje ile cinsel eğitimin örgün eğitim programına dahil edilmesi için ilgili resmi kuruluşların dikkatlerinin çekilmesi, uyarılması ve teşviki amaçlanmıştır. Ayrıca, gençlerin psiko-sosyal ve cinsel ihtiyaçlarına anlayış ve desteğin artırılması için danışmanlık yaklaşımının geliştirilmesi ikinci alt amaç olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmalar ile, I. ve II. Uzmanlar Grubu toplantıları sonucunda ülkemiz yapısına ve kültürüne uygun olarak "Niçin", "Nasıl", "Kime", "Ne Zaman" ve "Ne" sorularına cevap verecek şekilde bir rapor geliştirilmiştir. Rapor, tüm ilgili kuruluş ve uzmanların katıldığı bir toplantıda sunulmuş ve tartışmaya açılmıştır. Raporun içeriği ve önerileri ile ilgili olarak başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere birçok devlet kuruluşu (Milli Eğitim Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu, TRT, Danışma Meclisi Milli Eğitim Komisyonu, Üniversite ve Dernekler Temsilcileri, Devlet Planlama Teşkilatı) olumlu görüş bildirmişler ve işbirliği konusunda istekliliklerini belirtmişlerdir.

Talim ve Terbiye Kurulu'nda incelenen bu rapor hakkında, "Aile hayatı ve toplumsal yapı" bakımından ülkemizde henüz böyle bir dersin okutulması için gerekli ortamın oluşmadığı, lise 1, 2 ve 3. sınıflara konması kararlaştırılan sağlık bilgisi dersinin "aile hayatı eğitimi" ile ulaşılacak istenen amaca büyük ölçüde hizmet edecek durumda olduğu, aile hayatı eğitimine ilişkin konuların mevcut bazı derslerde toplumumuzun kabul edebileceği ölçüde verilmekte olduğu bildirilmiştir.

Diğer taraftan MEB'nin yetişkin eğitimi konusundaki önerileri daha olumludur. Aile hayatı eğitiminin ilk olarak yaygın eğitim sisteminde yetişkinlere, isteklilerden başlanarak verilmesi uygundur denmektedir. MEB'nin cevabının diğer olumlu yönü ise programların yeniden geliştirilme çalışmalarında konu ile ilgili hususların gözönünde bulundurulacağıdır.

Görüldüğü gibi konu MEB'nca:

- sağlık eğitiminin bir parçası olarak algılanmakta,
- aile hayatı eğitimi, yetişkinlerin ihtiyaç duyduğu bir eğitim olarak görülmekte,

- aile hayatı eğitimi, üstü kapalı olarak, bir bakıma onaylanmakta ancak toplumdan gelebilecek reaksiyonlar da dikkate alınmaktadır.

Sonuç olarak, Aile Hayatı Eğitimi Projesi, uzmanlar arasındaki tartışmaları harekete geçirerek, kaynak materyal üreterek, konuya uzmanların ilgisini çekerek, konuyu basın kanalı ile gündeme getirerek ve Sağlık Bakanlığı ile bu konuda işbirliği sağlayarak amacına ulaşmıştır.

Rapor, her yeni bakana ve değişen Talim Terbiye Üyelerine takdim edilmiştir. Ancak rapor 1980'li yıllar ortamında hazırlanan bir rapordur. Ülkemizdeki hızlı sosyal ve ekonomik değişimle beraber ihtiyaçlar da değişmektedir. Dernek 1995 çalışma programına bu çalışmanın tekrarlanmasını dahil etmiştir. Uzmanlar Grubu tekrar bir araya gelerek raporu güncelleştirecektir.

Gençlere danışmanlık

Türkiye Aile Planlaması Derneği, 1984'de Ankara'da, ülkede ilk örnek olan ve halen devam etmekte olan Aile Danışma Merkezi'ni açmıştır. Gençlerin de rahatlıkla gelecek veya telefonla bilgi ve hizmet alabildikleri bu merkeze ilk yıllarda gençler pek fazla rağbet etmemişlerdir. Bunun da nedeni merkezin tanıtılmayışi ve diğer destek eğitim çalışmaları ile beslenmeyişidir.

1990'lı yıllardan itibaren merkezin gençlere yönelik faaliyetleri radyo, TV programlarında tanıtılmış ve başvuru artmıştır. Son bir yıl içinde, 15-25 yaş grubunda 129 genç şahsen müracaat ederek evlilik dışı ilişki (18 kişi), gebelik sonlandırılması (8 kişi), aile planlaması yöntemleri (94 kişi), AIDS (9 kişi) konularında danışmıştır. 95 genç de telefonla evlilik dışı ilişki (21), mastürbasyon ve orgazm (12), AIDS (19) ve aile planlaması yöntemleri (43) konularında danışmıştır. Telefonla danışmak isteyenler genellikle Ankara dışındaki illerdendir.

1986 yılında Dernek, bağlı olduğu Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu (IPPF) nun Cinsel Eğitim Projesi kapsamında, projede yer alan 8 ülke ile beraber iki yıl süreli bir çalışma yaparak "Türk Eğitim Sisteminde Aile Hayatı Eğitimi" raporunu hazırlamıştır. Bu rapor 1923 yılından 1980'li yıllara kadar olan dönemi incelemekte ve araştırmaktadır.

TAPD 1985-1989 yılları arasında Ankara'da, 1993'de Adana ve Mersin'de (halen devam ediyor) uyguladığı Kadından Kadına Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Projeleri'nde lider kadınlar vasıtası ile yaptığı ev ziyaretlerinde annelerin yanısıra genç kızların da verilen bilgileri dinlemelerinin önemle üzerinde durmuştur. Ayrıca tüm şubeler orta dereceli okullarda ve Halk Eğitim Kurslarında programlar düzenleyerek gençlerin Aile Planlaması ve Cinsel Sağlık konularında temel bilgileri olmasını sağlamaktadırlar.

Araştırma

TAPD, 1988 yılında Ankara'daki liselerde seçmeli ders olan biyoloji ve sağlık bilgisi dersleri kapsamında cinsel eğitim konularının nasıl verildiğini, bu derslerin öğretmenleri ile görüşerek incelemiştir. Bu öğretmenlerin çoğunun özel bir eğitimi ve becerisi olmadığı, çoğu zaman bu konulara sınıfta yer vermedikleri, ev ödevi olarak istediği saptanmıştır. Gençler için cinsel bilgi kaynağı rastgele dergi ve kitaplar ya da arkadaşlar olmaktadır. Bu durumda gençler doğal hakları olan cinsel yaşama geçişte yeterince bilgiye sahip olamamaktadır.

Öğretmenlerin çoğunun cinsel eğitim konularına sınıfta yer vermediği, ev ödevi olarak istediği saptanmıştır.

Buradan hareketle TAPD, üniversitelerde durumun ne olduğunu saptamak üzere 1989 yılında Bilkent Üniversitesi'nde bir araştırma yapmıştır. Tüm Bilkent öğrencilerine kayıt sırasında uygulanan soru kağıdında öğrencilerin özellikle aile sağlığı konusunda bilgi almak istedikleri görülmüştür.

Bu araştırma sonuçlarına bağlı olarak, aile sağlığı içeriğinde yer alan tüm konuları ve öğrencilerin bunlardan hangilerini önemli bulduklarını, bu eğitimi nasıl almak istediklerini belirleyecek 30 sorudan oluşan yeni bir soru kağıdı hazırlanmıştır. Soru kağıdı 1, 2, 3 ve 4. sınıfların değişik bölümlerinde okuyan 4233 öğrenciden 1/10 örnekleme oranı ile seçilen 423 öğrenciye uygulanmıştır.

Öğrencilerin çok önemli buldukları ve öğrenmek istediklerini belirttikleri 24 konudan ilk 10 una ilişkin yüzde dağılımı şöyledir:

AIDS ve cinsel ilişki yolu ile geçen hastalıklar	66.7
Anne-baba olmanın getirdiği sorumluluklar	63.4
Adolesan gelişimi ve değişiklikleri	60.6
Eş seçimi, nişanlılık ve evlilik	60.2
Cinslerarası ilişkiler	59.7
Aile yapısı, rol ve işlevleri	59.1
Aile planlamasının amacı	58.2
Gebelik ve doğum	52.4
Aile planlamasının ana-çocuk ve aile sağlığı açısından önemi, aile planlaması yöntemleri	51.9
Cinsel birleşme, orgazm	47.6

Gençlerin yüzde 87.4 ü cinsel konularda bilgi almak istediklerini belirtmişlerdir. Yüzde 91 i anne-babasının kendisine cinsel eğitim verilmesini onaylayacağını, yüzde 5.4 ü ise onaylamayacağını belirtmiştir.

Araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlara varmak mümkündür:

- Gençlerin çoğunluğu ilk cinsel bilgilerini kendi kendilerine ya da arkadaşlarından edinmişlerdir.
- Gençler cinsel konularda bir soruları olduğunda öncelikle uzman bir kişiye ve arkadaşlarına başvurmaktedirler. Bu sonuç bir yandan Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma Merkezi'nde görevli danışmanların özel olarak cinsel danışmanlık verecek şekilde eğitimlerine gereksinim olduğunu, diğer yandan gençlerin kendilerine en azından temel bazı bilgileri doğru bir şekilde aktaracak ya da uzman kişiler tavsiye edebilecek eğitilmiş lider arkadaşlara ihtiyaçları olduğunu göstermektedir. Kuşkusuz gençler aynı yaş grubundaki kişilerle ortak sorunlarını daha rahat paylaşabileceklerdir.
- Gençlerin cinsel eğitim kapsamı içerisinde çok önemli buldukları ilk on konu incelendiğinde şu andaki yaş grubu ve gelişimsel özellikleriyle daha sonraki yaşamlarını ilgilendiren konulara ağırlık verdikleri görülmektedir.
- Belli bir yaştan sonra aktif cinsel yaşama başlayan gençler çok önemli olarak ilk sırada AIDS ve cinsel ilişki yolu ile geçen hastalıklar konusunda bilgi almak istediklerini belirtmişlerdir.

- Gençlere bilgi aktarımının ötesinde kontraseptif dağıtım hizmeti vermek de büyük önem taşımaktadır. Nüfus Planlaması Kanununca 18 yaşın üstündeki gençlere Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması (AÇSAP) merkezlerinde kontraseptif dağıtımı serbest olmakla beraber, uygulamada bu durum AÇSAP yönetiminin inisiyatifine bırakılmıştır. Ayrıca gençler çekingenlikleri ve toplumsal baskılar nedeniyle daha çok evli kişilerin yararlandığı bu merkezlere gidememektedirler.

Sonuç olarak

Türkiye Aile Planlaması Derneği,

- Cinsel eğitimin ülkemizde disiplinler arası bir yaklaşım ile ele alınmasında önderlik yapmıştır.
- Bu bağlamda ilk kez konunun uzmanları tarafından bilimsel bir çalışma yapılmasını ve cinsel eğitim konusunda Türkiye için "Niçin", "Nasıl", "Kime", "Kim tarafından", "Ne zaman" sorularına açıklık getiren bir rapor hazırlanmasını sağlamıştır.
- Ülkemizde ilk kez gençliğe yönelik akran eğitimi ve danışmanlık gibi yeni yaklaşımların denendiği çalışmaları başlatmıştır.
- Gençlere üreme sağlığı ve cinsel sağlık konularında bilgilendirmenin yanısıra hizmet sunumunu da başlatmıştır.
- Bu hizmetlerin planlanması ve sunumunda gençlerin katılımını teşvik etmiş ve sağlayabilmiştir.

Bu çalışmalara dayalı olarak Derneğin cinsel eğitim konusundaki önerileri şöyle özetlenebilir:

1. Türkiye kapsamında, bölgesel farklılıkları da ortaya koyacak ve bugünkü ihtiyaçları saptayacak bir araştırma düzenlemesi gereklidir.
2. Türkiye'de Aile Hayatı Eğitimi Raporu bu araştırmaya dayalı olarak güncelleştirilmelidir.
3. Cinsel eğitimin okul müfredatına kapsamlı olarak alınması için tüm kuruluşların işbirliği ile girişimler yapılmalı ve bir baskı grubu oluşturulmalıdır.
4. Öğretmen eğitimi programında konu kapsamlı olarak ele alınmalıdır.
5. Hizmet-içi eğitim programları ile öğretmenlerin eğitimi yapılmalı, öğretmenler gençlerin bu konudaki başvurularını cevaplandıracak ve programdaki dersleri verecek seviyeye getirilmelidirler.
6. Öğretmenlere bir rehber kitapçık hazırlanmalıdır.
7. Yetişkin eğitimine ve özellikle anne-babaların eğitimine yer verilmelidir.
8. Gençlik danışma merkezleri süratle açılmalıdır. Bu konuda sivil toplum kuruluşları önder olmalıdır.
9. Gençliğin yararlanabileceği yayınlar (broşür, kitap vb.) hazırlanmalıdır.
10. Üniversitelerin mediko-sosyal merkezlerinde konu ile ilgili danışmanlık hizmetleri verilmelidir.

Anlatmak istediklerimi iki bölümde toplamak istiyorum: Ana konu başlığımız yaklaşımlar ve uygulamalar. Ben önce yaklaşımları özetlemek, sonra da kendi yaklaşımlarıma ve yapılması gerekenlere değinmek istiyorum. Sözlerime 17 yaşında bir gençle başlayacağım. Bu genç yıllar önce Time Dergisinde yayınlanan mektubunda şöyle sesleniyormuş:

Bir komedi izlediğimde gülebilirim,
Bir trajedi izlediğimde ağlayabilirim,
Beni öfkeliendiren bir şey karşısında bağırıp çağırabilirim,
Ama cinsel dürtülerimi coşturan bir film izledikten sonra ne yapabilirim?

Bu bir Amerikan gencinin yakınması. O gencin ne yaptığını bilemem ama, bizim gençlerimizin ne durumda olduklarını çok iyi biliyorum. Çünkü içlerindeyim, onlarla yaşıyorum. Dünyanın belki de hiç bir ülkesinde bir konu aynı anda bu kadar bastırılıp, bu kadar kışkırtılmamıştır. Bu kadar yasaklar konup, bu kadar yol gösterilmemiştir.

Cinsel eğitim dendiğinde benim gözümün önünde şöyle bir tablo oluşuyor: Bir sürü yolun açıldığı büyük bir meydan. Ortasında küçücük bir insan, bir çocuk, bir genç yalnız başına. Hangi yola gireceğini bilemiyor. Ona yardım edecek trafik polisi yok. Her yolun ağzında kırmızı, sarı, yeşil ışıklar karma karışık yanıp sönüyor. Girmeyi düşündüğü yolun başında solda girilmez işareti varsa, sağında zorunlu istikamet levhası var. Çocuk bir o yola girmeye çalışıyor bir bu yola. Ne yapacağını şaşırılmış durumda. Kararını etkileyecek bilgiler sürekli çelişiyor. Gözünü karartıp bir yola giriyor. Emin olmadan, neden girdiğini bilmeden, yolun sonunda neler olabileceğini kestiremeden ve neden bir başkasını değil de onu seçtiğinin ayırında bile olmadan, yani rastgele. Ve bu rastgelelik çocuğun yaşantısında büyük bir intimalle olumsuzluklara neden olacak.

Çocuğun ve gencin cinsel yaşamı ile ilgili kimler kırmızı, sarı ve yeşil ışıklar yakmıyorlar ki?

Önce ARKADAŞLAR var. Genelde hep yeşil ışık yakan arkadaşlar. Onların yaklaşımı tamamen abartma şeklinde. Doğal, ama bize göre abartma. Doğal, çünkü onlar, özellikle cinsel bölgelerinde taşma noktasına varan bir enerji ile yüklü. Tabii ki değişen bir kan yapısı, bir kimyasal yapı ve değişen bir beden yapısı; buna bağlı olarak değişen davranışlar; duygusal yapı var. Tabii ki odak noktası olacak. O nedenle gördüklerini, duyduklarını ve deneyimlerini abartarak paylaşıyorlar. Bu durum bizi ürkütse de gençlerin en çok birbirlerinden yararlandıkları da bir gerçek. "Yarar"ı, ne açıdan alıyoruz, o tartışılabilir. Ama en azından konuşabiliyorlar.

Dayanakları: Sağlıklı-sağlıksız, görsel ve basılı yayınlar.

Aynı zamanda AİLELER var.

Ailelerin yaklaşımları da, yine trafik ışıklarıyla simgelersem, üç ayrı renkte:

Bir aile tipi sürekli kırmızı ışık yakıyor. Cinselliği ayıplar, günahlar, yasaklar dünyası olarak algılayacak bir yaklaşım içindeler.

Bir başka yaklaşım bunun tam tersi. Kışkırtıcı adeta. Bu aileler cinselliği, fizyolojik bir ihtiyaç, yeme içme gibi olduğu konumda değil de yaşamın en güzel odak noktası olarak sunan kışkırtıcı bir yaklaşım sergiliyorlar. O zaman çocukta cinsellik kışkırtılarak yaşanmış oluyor ve çok önemli bir yere çıkıyor.

*Bir komedi izlediğimde gülebilirim,
Bir trajedi izlediğimde ağlayabilirim,
Beni öfkeliendiren bir şey karşısında
bağırıp çağırabilirim,
Ama cinsel dürtülerimi coşturan bir
film izledikten sonra ne yapabilirim?*

1994 Nisan ayında bir lisenin hazırlık sınıfı öğrencileriyle yaptığım bir çalışma sırasında herhalde 11 yaşında minik bir erkek öğrenci şöyle yakınmıştı: "Öğretmenim ben televizyondaki kırmızı noktalı filmleri çok merak ediyorum. Ama film başlarken annem babam beni hemen odama gönderiyorlar." Hemen ardından söz alan bir başka erkek öğrencinin söylediği ise şuydu: "Bense bu filmlerden öğreniyorum. Hiç seyretmek istemiyorum, ama babam 'Sen erkeksin, bunları öğrenmen lazım, benimle birlikte seyredeceksin bak ne güzel' diyerek bana zorla seyrettiriyor".

İşte alt yapılarını hazırlamaksızın çocukları yönlendirmeye çalışmanın onlarda yaşattığı duygular. Bu iki ailenin dayanakları ne? Birinci aileninki geleneksel eğitim; öyle yetiştirilmişler. Gördüklerini, bildiklerini yapıyorlar. İkinci ailenin yaklaşımının adını tam koyamıyorum.

Büyük kentlerde bile sayılabilecek kadar az olduğunu ama var olduğunu bildiğim bir üçüncü aile yaklaşımı ise, çocuğuna trafik kurallarını öğrettikten sonra onun yolda karşıdan karşıya geçmesine izin veren bir yaklaşımı sergiler.

Önce eğitir, sonra ona güvenerek davranışlarının sorumluluğunu yüklenmesi için onu özgür bırakır.

Çocuğun cinsel kimliği 5 yaş civarında, sorularına, onunla ilgilenenlerin verdikleri yanıtlarla, yanıtlardan daha da önemlisi bu yanıtlara yükledikleri anlamlarla şekilleniyor.

Dayanakları: Pedagoji, psikoloji gibi pozitif bilimler.

Sonra OKULLAR ilgileniyorlar çocuğun cinselliğiyle. Onların yaklaşımı da ailelerden farksız.

Anaokullarından başlayalım. Sayın Sakaoğlu, anaokulu yönetmenliğinde bunlar var dedi. Bunların konu olarak var olması birşey değiştirmiyor. Biyoloji derslerinde de var. Üreme sistemi bütün kitaplarda var. Hatta diatarım için ben oğlumun biyoloji kitabından yararlandım. Bilgiden söz etmiyoruz burada.

Çocuklar bilgileri herhangi bir yerden zaten alıyorlar. Amaç bizim tavırlarımızla onlara eğitim vermek.

Bu söylediklerimi test edip emin olmak için dün Marmara Üniversitesi Ana Okulu Öğretmenliğinden mezun bir yuva öğretmene sordum; çocuklara nasıl yaklaşmanız gerektiği ile ilgili bir eğitim alıyor musunuz? Almadıklarını söyledi. Oysa çocuğun cinsel kimliği 5 yaş civarında, sorularına, onunla ilgilenenlerin verdikleri yanıtlarla, yanıtlardan daha da önemlisi bu yanıtlara yükledikleri anlamlarla şekilleniyor. Bu yaşlarda çocuk ya evde ya da evde ve yuvadadır. Ve bu nedenle diyorum ki anaokulundan başlayarak, öğretmenlerin yaklaşımı da, ailelerin yaklaşımı da farksız. Yani konuya kendi alt yapılarına, kendi değerlerine göre yaklaşıyorlar.

İLKOKULda da durum aynı. Ama ORTAÖĞRETİM ne yapması gerektiğini biliyor. Gençlerin gelecekteki rollerinin bir provasını niteliğinde olan kız-erkek arkadaşlığını bile yasaklayan bir yaklaşım içinde. Dayanakları: Bu kez disiplin yönetmeliği. Öğretmenlerin kendi görüşleri böyle değildir ama ne yapsınlar ki yönetmelikler böyle.

ÜNİVERSİTELERde çok güzel araştırmalar yapılıyor. Ama bunları duyan yok. Duyurmayı mı bilmiyoruz, başka nedenler mi var, bilmiyorum. Ayrıca, bu çalışmalar araştırma boyutunda kalıyor. Üniversitelerin eğitimcileri eğiten bölümleri bile insanın cinselliğini yok sayan bir anlayış içinde.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI'nın cinselliğe yaklaşımı ise özde yok saydığı halde şekilde birşeyler yapıyor görünme olarak değerlendirilebilir. Geçen öğretim yılı başında bir Anadolu Lisesi kitaplığında ben lise son sınıf öğrencileriyle cinsellik konusunu yapısı, işleyişi, hastalıkları, korunma yolları ve değerleriyle

tartışırken aynı anda tiyatro salonunda tıp doktoru bir doçent bayan İse MEB adına İse İKİNCİ sınıflarında yalnız kız öğrencilerine menstrüasyon hakkında bilgi verip her birine birer de Orkid dağıtıyordu. Erkek öğrenciler de o süre içinde sınıflarında kimbilir neler konuşuyorlardı?

BASIN-YAYIN ORGANLARI da İlgileniyorlar cinsellikle. Bence çocukların cinselliği öğrenmesinde, yaşamasında en etkili kurum basın-yayın. Ne yazık ki ben Sayın Tümerdem'e katılamıyorum. Sayın Tümerdem, sabah oturumunda konuşmacıların basın-yayına haksızlık ettiğini düşündü. Fakat yaklaşım biçimi çok önemli. Belki o basın-yayın kurumları açık oturumlar, seminerler, bir şeyler yapıyorlardır. Ama açık oturumu izleme oranı ile bir pembe dizi izleme olayı aynı mı? Genelde basın-yayın organları son derece kışkırtıcı, cinselliği adeta bir sömürü aracı olarak kullanan bir yaklaşım içinde. Eğitim kesinlikle gözardı ediliyor, çünkü zaten kendileri eğitimsiz. O nedenle konuya yaklaşmayı da bilmiyorlar belki; onun için böyle bir yol izliyorlar. Ama özel televizyonlar cinsiyeti tamamen bir sömürü aracı olarak kullanıyor. Burada kesin ölçek, kırmızı nokta dediğimiz filmlerin reklamlarının, ailenin bir arada olduğu yemek saatlerinde verilmesi. Hem de belki bir İki erotik sahnesiyle veriliyor. Dayanakları: Erotizm hatta porno içeren dış kaynaklı yayın ve filmler.

Kollektif bir süper egoyla çocukları ve gençleri yalnızca ayıplayan, eleştiren, yasaklayan bir yaklaşım içinde insanlar.

Genel olarak TOPLUM da İlgileniyor gençlerin cinsellikleriyle. Adeta kolektif bir süper egoyla çocukları ve gençleri yalnızca ayıplayan, eleştiren, yasaklayan bir yaklaşım içinde insanlar. Dayanakları: Geleneksel eğitim.

Neyse ki DERNEKLER ve VAKIFLAR var. Halkı bilinçlendirme, bilgilendirme ve hizmet verme konusunda devletin yerine görev yapıyorlar. İşte Türkiye Alle Planlaması Derneği ve İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı. Dayanakları: Pozitif düşünce, bilim ve özveri.

Tabii bu gibilerin yanında eğitim veren dini kuruluşları ve her biri kendi doğrultusunda birer ekol gibi çatışan tarikatları da unutmamak gerekiyor. Bunlar cinselliğin ancak kendilerine göre doğru olduğunu düşündükleri şekilde ve katı kuralları içinde yaşanabileceğini, aksine davrananların öteki dünyada şiddetle cezalandırılacağını körpeçik beyinlere yerleştirmeye çalışan, küçücük yüreklere korku salan bir yaklaşımdalar.

İstanbul'da bir fen İlisesi gizli bir İmam hatip İlisesi olmaya başladığı sıralarda (1985 ve sonrası) çocuklarımızı zehirleyen böyle bir eğitimden geçirilmiş, İse II. sınıfta okuyan bir erkek öğrencimiz, kendini günaha sokuyor gerekçesi İle bir gece okul yatakhanelerinde cinsel organını kesmeye kalkmıştı. Böyle bir eğitimden geçtiği için. Nasıl bir çelişki yaşadığını düşünemiyor musunuz o gencin? Bir yandan tanrı vergisi dürtüleri var, hormonlar kana karışmış. Elinde değil ki başka türlü davranmak. Belki sadece o heyecanı yaşadığı için günaha sokuyor diye penisini kesmeye kalktı. Ruh ve akıl hastahanesine kaldırdığımız bu gencimizin değil okul yaşamı, tüm yaşamı kararmıştı.

Son olarak da aklıma BİREYSEL yaklaşımlar geliyor.

Çocuk ve gençlerle ilişkide olan ve kendini bu konuda bilgilendirmekten sorumlu zannedenler (benim gibi) bir şeyler yapmaya çalışıyor. Yaklaşımları da doğaldır ki bireysel, herkes kendi doğrusuna göre hareket ediyor. İşte bu nedenle ben bir okulda porno zararlıdır mesajını verdikten bir kaç ay sonra aynı okulda yapılan bir panelde bir tıp doktoru bir öğrencinin sorusu üzerine "Porno niçin zararlı olsun ki; insanları heyecanlandırıp tazelediği için hatta yararlıdır" diyebiliyor.

Birbiriyle çelişen tutum ve davranış karşısında çocuklar ve gençler ne yaparlar? Nasıl bir cinsel kimlik geliştirirler? Cinsellikte aktif yaşa gelince nasıl bir cinsellik yaşarlar ve böyle bireylerden oluşan topluma ne olur?

Bir başka bireysel yaklaşım örneği daha: Bir kaç yıl önce bir gazetede şöyle bir haber okumuştum: "Çocuklara cinsel eğitim veren bir çocuk bakıcısı mahkemeye verildi". Bakıcı hanım kendisini şöyle savunuyordu: "Baktığım çocuk ve arkadaşları her gün bana 'Biz nasıl olduk, nasıl doğduk, anlat, göster' gibi isteklerde bulunuyorlardı. Aslında bunu ana babalarının yapması gerektiğini biliyordum ama onlar yapmadıkları için birinin yapması ve çocukları rahatlatması gerekiyordu. Onun için sordukları tüm sorularını yanıtladım. Yanlış bir şey yaptığıma da inanmıyorum." Yargıcın yaklaşımı da bireyselliğe bir örnekti: "Okumuş ana babaların görevini bakıcı hanım üstlenmiş görünüyor, amacı kötü görülmediğinden....."

Evet bu kadar birbiriyle çelişen tutum ve davranış karşısında çocuklar ve gençler ne yaparlar? Nasıl bir cinsel kimlik geliştirirler? Cinsellikte aktif yaşa gelince nasıl bir cinsellik yaşarlar ve böyle bireylerden oluşan topluma ne olur? Bu soruların yanıtları bize, daha doğrusu bize değil de eğitimden doğrudan sorumlu olup da değilmiş gibi davrananlara ne yapmaları gerektiğini söyleyecektir.

Cinselliğe bu denli farklı yaklaşım neden? Neden bir kaos içindeyiz? Çünkü cinselliğin örgün ve yaygın eğitimde yeri yok, konuşma dilinde adı yok. Cinsellik günlük yaşamda konuşulamıyor yalnızca bir sır gibi yaşanıyor. Konuşulamıyor çünkü dilimizde cinsellikten söz ederken kullanabileceğimiz kelimelerimiz bile yok. İşte bu nedenle ya penisler vajenlerle konuşuyoruz ya da yoğun bir edepsizlikle yüklü argoyla.

Peki ne yapmalı? Bu sorunun yanıtına geçmeden önce son bir yaklaşım olarak ben nasıl bir cinsel eğitim veriyorum, bunu özetlemeye çalışayım:

Önce çalışmamın amacı sadece bilgi vermek değil. Önemli olan çocuğun sağlıklı cinsel kimlik geliştirmesi. Ben yaptığım programlarda çocukların cinsiyetleriyle gurur duymalarını, kız olmaktan memnun, erkek olmaktan memnun olmalarını sağlamaya çalışıyorum. Onlara cinsel davranışlarından sorumlu olma bilincini kazandırmak istiyorum. Cinsellikle ilgili kendi değerlerinin farkında olmalarını amaçlıyorum. Ve onlara cinselliğin yapısı, işleyişi, hastalıkları, korunma yolları ile ilgili bilgiler aktarmaya çalışıyorum. Ben bunlara "sağlıklı ve mutlu cinsellik için gerekli bilgiler diyordum ama artık ben de Kahire Konferansı'nda olduğu gibi "üreme sağlığı" tanımını kullanacağım. Çünkü aynı şeylerden söz ediyoruz.

Tabii ilkelerim de var; kesinlikle taviz vermediğim ilkelerim şunlar:

- erkek-kız bir arada eğitim vermek,
- konuştuğum grubu programın içine katmak,
- konuşmamın dilini ve ağırlık vereceğim konuları çalıştığım grubun yaşına ve beklentilerine göre hazırlamak,
- çok hızlı gelişim gösterdikleri için yaş gruplarını kesinlikle ayırmak,
- değerlere saygılı olmak,
- kendi değerlerimi aktarmaktan olabildiğince sakınmak

İki ana programım var. Biri ana-babalara yönelik; cinsel eğitimin önemini anlatarak, cinsellikle ilgili konularda konuşarak onları biraz daha rahatlatmaya, yani bu konularla yüzleştirmeye çalışıyorum. İkincisi çocuklara yönelik program. Bu program da iki bölümde, diyalarda, üreme sistemleri, işleyişi, hamilelik, doğum, düşük hatta kısırlaşma gibi gerekli bilgileri, anatomi bilgilerini vermeye çalışıyorum.

İkinci bölüm tartışma bölümü; benim için en önemli bölüm de bu. Dıalar ya da ön bilgiler çocukları havaya sokmak için yararlı bence, çünkü o bilgileri her yerden alabiliyorlar. Önemli olan soru yanıt bölümünde çocukların kendileri ile ilgili düşünce geliştirmelerini sağlamak. Eğer sordukları sorular doğrudan bir bilgiyi istiyorsa, o bilgiyi veriyorum onlara. Yok eğer bir değere dokunuyorsa, mesela en çok merak ettikleri, "sizce bekaret önemli mi?" gibi bir soruysa, ben soruyu onlara yansıtıyorum, "Sizce önemli mi?" diye soruyorum. O zaman aralarında tartışıyorlar. Tartışma sırasında ben sadece etkin dinleme ile yönlendiriyorum. Onların kendi değerlerini oluşturmalarına ve sorumlu davranma üzerinde düşünmelerine rehberlik ediyorum. Bazı gruplarda kesinlikle değerlere ilişkin sorular çıkmıyor.

O zaman beni amacıma götürecektir, "Doğum kontrolü kimin sorumluluğunda olmalıdır?" gibi klişe sorularımı "Gençlerin düşüncelerini merak ediyorum" diyerek onlara soruyorum. Böylece düşünce üretip cinsel yaklaşımları, sorumlu davranış hakkındaki görüşleri ile ilgili farkındalıklarını arttırmaya çalışıyorum.

Her yaş grubunun çok farklı beklentileri var, önemli olan bu beklentilere yanıt vermek. Onların değerleri konusunda, sorumlu davranmaları konusunda ve cinsel kimlik konusunda düşünmelerini sağlamak.

Bu, cinsel eğitime benim yaklaşımım.

Bu denli farklı yaklaşımlarla sağlıklı bir noktaya ulaşamayacağımız ortada. O halde ne yapmalı? Bu farklı yaklaşımları ortadan kaldırabilmek, ancak bilinçli bir şekilde hazırlanacak ve tüm yurt genelinde örgün ve yaygın eğitimde kullanılacak bir programın yaşama geçirilmesi ile mümkün. Bunun için Milli Eğitim Bakanlığı'nın önce:

- çocuklara ve gençlere cinsel eğitim verilmesi gerektiğine inanması, sonra
- bir şura toplayarak, bu konuda ve çocuk gelişimi konusunda gerçek anlamda uzman kişilerin görüşlerini alarak hiç zaman yitirmeden çalışmaya başlaması

gerekiyor.

Bana göre yapılacaklar şöyle sıralanabilir:

1. Sağlık ve Milli Eğitim Bakanlıkları ile TRT Kurumu örgün ve yaygın eğitim için iş birliği yapmalı,
2. Ayrı programlar hazırlanmalı:
  - a) Ana, baba, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı gibi, çocuklar ve gençlerle doğrudan iletişimde bulunan yetişkinin eğitimini sağlayan, bir program. Bu programın, etkili iletişim becerilerinin verilmesinden başlayan, cinsel sorunlardan arınmayı sağlamaya kadar uzanan çok amaçlı bir içeriği olmalı.
  - b) Çocuklara ve gençlere yönelik yaygın eğitim programı. Bu programın içeriği de "bana göre" olduğu için, uyguladığım programın amaç ve ilkelerine uymalı diye düşünüyorum.
3. Sorumluluk için başvurulacak birimler açılmalı.

Cinselliğe bu denli farklı yaklaşım neden? Neden bir kaos içindeyiz? Çünkü cinselliğin örgün ve yaygın eğitimde yeri yok, konuşma dilinde adı yok. Cinsellik günlük yaşamda konuşulamıyor yalnızca bir sır gibi yaşanıyor.

4. Örgün eğitimde cinsel eğitimi vereceklerde bazı özel nitelikler de bulunmalı. Bu kişiler:

- iyi iletişim kurabilen,
- kendi yaşantısında cinselliği, olması gerektiği yere oturabilmiş, cinsel sorunlarından arınmış, ya da bu sorunları yansıtmama becerisini gösterebilen,
- değerlere saygılı, kendi değerlerini aktarmadan gençlere yalnızca rehberlik edebilen,
- onların sorumlu davranışlar geliştirip, cinsellikleri ile gurur duymalarına yardımcı olabilen
- yeniliğe açık ve bilgili

insanlar olmalıdırlar.

*Prof.Dr.
Aysel Ekşi*

Psikiyatrist olmama güvenerek, bu avantajımı kullanmak, Milli Eğitim Bakanlığı Temsilcimiz sayın Necdet Sakaoğlu'ya birkaç görüşümü iletmek istiyorum. Sayın Sakaoğlu konuyu tarihsel süreç içinde ele aldı. Gerçekten tüm dünyada cinsellik tarihsel süreç içinde ele alındığında pek çok dramatik olaylara rastlıyoruz. Hatta ilkel toplumlarda kızların ilk cinsel hayata babalarının en yakın arkadaşlarıyla başladıklarını biliyoruz. Bunlar tarihsel süreç içinde gerçekten yaşanmış şeyler ama biliyoruz ki artık bu gibi uygulamaların çağdaş toplumların hayatında yeri yok.

Psikiyatrist olarak çok travmatik olduğunu düşündüğüm bir olaya değinmeden edemeyeceğim. Bizim toplumumuzda da hala kızların bakire olup olmadığını anlamak için kapağıya vurulmalar, mendil hikayeleri vesaire vardır. Bütün bunların ne kadar travmatik sonuçlar olduğunu biz ruh hekimleri biliriz. Ben 34 yıllık hekimim. Tüm psikiyatristler artık bu gibi travmatik cinsel uygulamalara son verilsin diye bağırırız. Bu nedenle babanın gerdeğe girdiği gece sarayda bir dizi kızın bunu izlemesi gibi bir olayı, veya bunun olanca doğallığıyla açıklanmasını, bugünkü bilgilerimiz ışığında, ben çok travmatik olarak görüyorum ve bunu yaşayanların ömür boyu cinsel travma geçirme olasılıklarını çok yüksek görüyorum.

Buna değinmek istiyorum, çünkü galiba bizde bir konu hala yanlış anlaşılıyor. Cinselliği olanca açıklığıyla vermeyi biz aslında doğal kabul etmiyoruz. Yanı annelere, babalara, çocuklarının yanında açık saçık gezmelerini öğretiyoruz. Çocuklara bütün bunları olanca açıklığıyla vermek, bilgi olarak vermek çok önemli değil. İki konuşmacı da üzerinde durdular: Bilgi kazanmak yeterli değil, kendi sorumluluklarını yüklenmeyi öğrenmek çok önemli; cinsel eğitimin püf noktası burada. Karşı cinse yeterli saygıyı vermek cinsel eğitimin temel amacı. Kadın erkek arası eşitliğin vurgulanması son derece önemli. Bu nedenle ben bu tarihsel süreç içinde bunların yapılmış olmasını bir büyük talihsizlik olarak görüyorum ama gelişim süreci içerisinde her milletin tarihinde bu tip olaylar elbette ki oldu.

Sayın Milli Eğitim Bakanlığı temsilcimize bir de Freud konusunda bir şey söyleyeyim; çünkü o da benim kendi alanım. Galiba dünyada Freud kadar yanlış anlaşılmiş, yanlış yorumlanmış hiçbir bilim adamı yok. Freud bir bilinmeyenler dünyasında, bilinç altından hareket etti, iç güdülerden hareket etti. Bu nedenle cinselliği beklenenin dışında fazla vurguladı. Bütün suçu da bu alanda bir önder olmasıydı. Bugün Freud'un öğretileri aynen kabul edilmiyor, bir çok hatası bulunuyor, biliniyor, ama hala öncü olarak dünyanın en saygın psikiyatristi. Bizim hangi kitabımızı açsak onun, bilimsel açıdan yanlışlığı veya yanlışlığı, öğretileri çıkıyor. Bu nedenle Freud'un bir şeytan olduğunu ben asla düşünmüyorum, çok istismar edildiğini düşünüyorum.

Sayın Milli Eğitim Bakanlığı temsilcimiz şu anda Avrupa'da hiçbir ülkede cinsel eğitim dersleri verilmiyor dedi, bu da benim ilgi alanım olduğu için söylüyeyim: İsveç'te 1930 lu yıllarda bu eğitim başladı ve 1977 yılında yeniden gözden geçirildi. İsveç okullarında normal ders kitabı olarak okutuluyor. Danimarka'da parlamento tarafından zorunlu ders olarak kabul edildi, devam ediyor. Gelişmekte olan ülkelere Filipinler, Hong-Kong, Kosta Rika gibi ülkelerde bu eğitim kısmen destekleniyor. Gelişmiş ülkeler söz konusu

Çocuklara cinselliği olanca açıklığıyla vermek, bilgi olarak vermek çok önemli değil. Bilgi kazanmak yeterli değil, kendi sorumluluklarını yüklenmeyi öğrenmek önemli; cinsel eğitimin püf noktası burada.

edildiğinde, İrlanda dışında batı ve kuzey Avrupa ülkelerinin hepsinde, zorunlu değil ama seçme ders olarak cinsel eğitim var. Amerika Birleşik Devletleri'nde eyaletlere göre konmuş. Küçük bir örnek vermek istiyorum, psikolog arkadaşımızın verdiğiine uygun: eğitim nasıl verilebilir? Danimarka'da ilkokul birinci sınıflarında erkek-kadın arası farklar, üreme, hamilelik, doğum, aile planlaması, aile gibi konular işleniyor. Beşinci, yedinci sınıflarda var, cinsel organlar, hormonlar, genetik cinsel içgüdüler hakkında bilgi veriliyor. Ancak sekizinci ve onuncu sınıflarda bütün bu konular tartışılıyor. Duygusal boyutları da tartışılıyor, ahlaki ve sosyal sorunlar, aileyi ilgilendiren sorunlar ele alınıyor. Orada amaç, öğrencilerin, insanın cinsel hayatı hakkında yeterli bilgiyi kazanması, kendi sorumluluklarını öğrenmesi.

Necdet Sakaoğlu

İlk olarak Freud konusunda söylediklerime açıklık getirmek istiyorum. İfade ettiğim yargı yahut görüş bizim değil. Kendi zamanında, kendisine yöneltilen, kendi toplumundan yöneltilen suçlamalar. Yani bizimle hiçbir ilgisi yok, bunu belirtmek isterim. İkinci bir konu, benim vurgulamak istediğim, doğrudan doğruya adı "cinsel eğitim" olan dersi, tekrar ediyorum, İskandinav ülkeleri dışında, tespit edemedik. Yani bütün dersler arasında var, veriliyor; seçmeli veriliyor, zorunlu veriliyor ama, Amerika'da, İngiltere'de, zorunlu dersler arasında yok böyle bir ders, seçmeli ders olarak vardır, olabilir.

Bakanlığımız bünyesinde, 1994 Kasım ayında yapılan son bir çalışmayı söylemek isterim; orta öğretim kurumları için, insan sağlığı ders programları hazırlanıyor. İhtisas komisyonu şu anda çalışıyor, hazırladığı raporda, biyoloji ve psikoloji konularını kaynaştıran bir program gereklidir diyor. Bu programın hazırlanmasında, geçtiğimiz ay ve günlerde çeşitli okullardan görüşler alındı. Yeni geliştirilen programda, üreme ana başlığı altında, üreme fizyolojisi, üremeyi etkileyen fiziksel ve cinsel faktörler, akraba evlilikleri, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, sağlık hizmeti veren kuruluşlar, genetik ve sağlık, sağlıklı üremenin korunması, (ki bunun içinde, gebelik, hijyenik gebelik kontrolleri, ana-çocuk sağlığı da var) konularını kapsayan, İnsan Sağlığı ders programlarının okullara götürülmesini amaçlayan bir yaklaşım var.

Bu yaklaşım şu gerekçelerle gündeme geldi: 1) Aile planlaması, öğretim programlarına daha fazla girmelidir. 2) Gençlerimize verilecek eğitim, AIDS, sağlıklı soy sürme, ergenlik, akraba evliliği ve benzeri konuları mutlaka içermelidir. 3) Yaygın eğitim kurumlarında yetişkinlere, askerlik süreci içinde de gençlere mutlaka benzeri eğitim götürülmelidir. Askerlik bütün gençlerin geçtiği bir süreç. Ortaokul ve liselerdeki fen bilgisi, sağlık bilgisi, fen bilimleri, biyoloji ders programları, yukarıdaki konuları kapsayacak şekilde yeniden elden geçirilmelidir. Bakanlığın şu andaki stratejisi ve yaklaşımı budur.

Selmin Ergüden

Ben Sayın Necdet Sakaoğlu'nun söylediği bir cümleye yönelik görüş belirtmek istiyorum. Kırsal kesimde çocukların, hayvanların cinsel ilişkilerini görerek bir nevi eğitim aldıklarından söz edildi. Eski bir bilgi: yirmi yıl önceki tez hazırlık dönemimde, Ankara İslah Evinde yaptığımız cinsel suçlara yönelik bir taramada, hiç beklemediğimiz bir olgu çıktı karşımıza. Fıllı livata dediğimiz erkek çocuğa tecavüz veya karşı cinsler arasında tecavüz olaylarının nedenlerine indiğimizde, oradaki uzmanlar tarafından tutulmuş dosyaları tararken, şunu gördük: bu davranışların nedeni sorusunun karşılığı "hayvanları otlatırken, hayvanları birleşirken gördük, ben de Ahmet'e yöneldim" gibi. Dolayısıyla üzerinde durulması ve tartışılması gereken bir konu. Hayvanların cinsel ilişkisini gözleminin olumlu etkisi belki olabilir, ama islahevinde son bulan bir grup vardı.

İkincisi, cinsel enerjinin doğru yönlendirilmesi çok önemli. Bu yalnızca ıslahevine veya ceza evine giden filli lıvatayla bitmiyor, kayınpederin askerde olan oğlunun karısıyla, kayın yengesıyla ilişkilerine, rakamlarla Türkiye'de göremediğimiz ensest ilişkilerine kadar gidiyor. Dolayısıyla kırsal kesime de kitle iletişim araçları ve yaygın eğitim kurumlarıyla ciddi bir eğitim aktarmasında bulunmak zorundayız. Üçüncü söylemek istediğim nokta, seks ve şiddet filmleri, bence medyanın en olumsuz davranışlarından biri. Seks gibi çok doğal bir olguyu, şiddetle birleştirerek, şiddet eylemi gibi gösteriyorlar. Çocuklarımızın beyni seks ve şiddet sloganlarıyla yikaniyor. Bunların tamamen ayrıştırılması gerektiğine inanıyorum.

Seks ve şiddet filmleri, seks gibi çok doğal bir olguyu, şiddetle birleştirerek, şiddet eylemi gibi gösteriyorlar.

Eğitimi kimin vereceği çok önemli, nerede vereceği çok önemli. Örneğin, Sayın Sakaoğlu'yu dinlerken, kitapta açıkça belirtiliyor dediği kısım, bana çok açık saçık geldi. Türkiye'de bir cinsel eğitim var, yok diyemeyiz. Ama korkuya, güvensizliğe ve iğrenmeye dayalı bir eğitim var. Onun için Sayın Semra Koral'ın söyledikleri bana çok uydu doğrusu. Gençlerin ve büyüklerin, herkesin cinsel eğitime, bilmeye ihtiyacı var. Bunun nasıl verileceğine karar vermemiz gerekiyor. Dolayısıyla bizlere çok iş düşüyor. Ben yetişkinlerle ve cinsel sorunlarla gelenlerle çalışın biriyim ve görüyorum ki cinsel bilgilendirme konusunda bize hala çok iş düşüyor. Çeşitli basamaklarda herkese çok iş düşüyor. Kimin bu işleri yapacağı, kimin bilgilendireceği çok önemli.

***Doç.Dr.
Arşaluys Kayır***

Gerçekten çok ilginçti bu konuşmalar. Bir şey öğrenmek istiyorum. Medyanın olumsuz programlarını biliyoruz şimdi, ama büsbütün de olumsuz değil, olumluları da var. Ancak o sırada başka programlar olduğu zaman zaten seyredilmiyor. Seksi son derece kötü bir hale sokan programlar çoğunlukta ama seksin duygusallıkla birlikte verildiği, duyguyla birlikte olduğu, romantik bazı programlar da var. Onlar olumlu, ama dinleyenlerin sayısı çok az.

***Prof.Dr. Yıldız
Tümerdem***

Ben Sayın Birsen Özkan'dan birşey öğrenmek istiyorum: Yaptığınız çalışmalarda, gençlere eğitim verdiğiniz zaman, bu çocuklar acaba aileleriyle evde konuşuyorlar mı? Konuştukları zaman aileler nasıl bir tepki gösteriyor? Bunu bilmek istiyordum çünkü Bakanlık ve Aile Planlaması Derneği ile birlikte uğraştık, didindik ve sonunda Bakanlık oldukça iyi bir kitap çıkardı. Fakat ondan sonra gecekondulardaki tepkileri gördüm. Bazı aileler hırçın bir şekilde okula geldiler "Sen benim çocuğuma açık saçık şeyler öğretiyorsun, bunu nasıl yaparsın?" dediler. Belki konunun seçmeli ders olmasının sebebi de bu. Gerçekten çok kötü tepki geldi, öğretmenlere saldırdılar, rehber öğretmenler çok kötü duruma düştü. Sizde de böyle bir şey oldu mu?

Belki de aileler çocukları cinsel tacizden korunsun, dürüst olsun diye, birbuçuk metrelık kumaşlarla başlarını örtüyorlar.

Cinsel taciz önemli bir sorun. Belki de aileler çocukları cinsel tacizden korunsun, dürüst olsun diye, birbuçuk metrelık kumaşlarla başlarını örtüyorlar. Okullarda çocuklar çok küçük yaşta belki cinsel tacizden korunmak ya da duygularını bastırmak için örtünüyor, bunu bilemiyorum. Belki bir çalışma yapsak, bu gerçeği de ortaya çıkarabiliriz.

Bir de oldukça sevindirici bir bilgi vermek istiyorum. Gönüllü kuruluşlar çok önemli Türkiye'de. Yani devletin yapamadığı, Bakanlığı bol olduğu halde yapamadığı şeyleri, biz Allaha çalışan kişiler yapıyoruz. Bu arada Şişli'de AIDS

Birsen Özkan

Savaşım Derneği'nin gençlik merkezini açmak için Belediye'den iki katlı bir yer aldık. AIDS'le yola çıkarak cinsel eğitim, danışmanlık ve hizmet vermeyi düşünüyoruz.

1988 den bu yana, çok yoğun bir şekilde, haftada bir-iki gün okula giderek çalışmalarımı sürdürüyorum. Şimdiye kadar velilerden çok destek gördüm ve hiç bir zaman olumsuz karşılanmadım. Sayın Kayır'ın dediğine yüzde yüz katılıyorum. Bu konuyu veriş şekli çok önemli. İnsanların değerlerine saygı gösteriyorsanız, hangi semtlerde olursa olsun iyi karşılanıyorsunuz. Örneğin, Adapazarı oldukça mutaassıp bir bölgedir. Orada da hep şükranla karşılandım. Çünkü belki de girişimlerimiz daha sağlıklı oldu. Çocukları en düşük sınıftan, en yükseğe kadar taradık, hafta sonunda velilerle çalıştık. Böyle bir çalışmanın yararını görüyor veli. Bir babaanne şunu demişti: "evladın var mı evladım?" "var teyzeciğim" dedim, "allah sana evladını bağışlasın, beni nasıl yükten kurtardın." İnsanlar eğitime böyle yaklaşıyorlar. Bence yarar görüldüğü anda herşey kabul ediliyor. İnsanlar zaten bunu bekliyor ve çaresiz anneler, babalar yardım istiyor. Ama nasıl yapacaklarını bilmiyorlar. Bir lise müdürü çok korkuyla yaklaştı bu programa. "Ya sonra birşey olursa, yatılı çocuklar, ne yaparız? İnanır mısınız, uyumadım ben bu gece" dedi. Ve biz programı yaptık. Hazırlık sınıflarıyla başladık, bütün okulu taradık. Bu rehberlik bürosunun bir çalışmasıydı. Kız öğrenciler bir iki gün sonra, organize eden rehberlik hocasına, "öğretmenim artık erkek arkadaşlarımız bize iyi geceler dileyip yatıyorlar" demişler. İşte bence cinsel eğitim budur. Eğitimi veriş şekli kesinlikle önemli. Dil önemli.

Necdet Sakaoğlu

Değerli konuklar, Millî Eğitim Bakanlığının konuya daha kapsamlı yaklaşması, sizler de kabul edeceksiniz, gereklidir. Cinsellik yalnız biyolojik ve fizyolojik olarak düşünülmemeli; toplumsal, psikolojik ve dinsel bilgilerle de desteklenmelidir. İkincisi, cinselliğin güzelliğin bir parçası olduğunu bütün toplumun kabul etmesi; üçüncüsü de, dogmatik ayıp ve günah kavramlarının yumuşatılmasıdır. Dinsel baskıların, dayatmaların yaşandığı ortamlarda cinsellikle, dinselliğin karşı karşıya gelmesi sözkonusudur. Bu da ağır, altından kalkamayacağımız, olumsuz boyutlar doğurabilir.

Prof.Dr. Aysel Ekşil

Şimdi ben hepiniz adına şöyle söyleyeyim; umarım o ağır dinsel baskılarla önce hep beraber mücadele eder, önce onları kaldırırsınız. Sonra da cinselliği alınması gerektiği boyutlarda ele alırsınız.

Prof.Dr. Çetin Gürler

Sayın Sakaoğlu da şimdi söyleyeceğim noktalara değindi. Benim branşım olmamasına rağmen sabahdan beri yapılan konuşmalardan son derece yararlandım. Bu eğitim verilmeli midir, kim vermelidir, yöntemi ne olmalıdır soruları çok önemli. Sizin de çok iyi bildiğiniz gibi, üroloji dersine girmeyen, erkek kadavrada çalışmayan, gözlerimle gördüğüm, ağzını burnunu açmadan hasta muayene eden kişilerin gittikçe arttığı toplumumuzda bu işi nasıl yapacağız?

Doç.Dr. Ayşen Bulut

Ben Sayın Sema Koral'dan 900'lü telefon hatlarıyla ilgili bilgi almak istiyorum. Bu konuda önce Derneğinizin bir girişimi oldu diye biliyorum. Ondan sonra diğerleri türedi. Diğerlerini hiç dinlediniz mi, bu konuda aykırı yanlış şeyler varsa, herhangi birşey yapabilir misiniz? Ne fark var sizin bandınızla, diğerlerinin bandı arasında?

Gerçekten bu konuda ilk çalışmayı Aile Planlaması Derneği yaptı. Metinleri uzmanlara hazırlattık, Sağlık Bakanlığı'nın özel iznini aldık. Bu konuda bizi takiben diğer kuruluşlar ortaya çıktı. Biz bazılarını dinledik. Sağlık Bakanlığı, biliyorsunuz, bir mecburiyet getirdi; bütün metinlerin Bakanlıkça onaylanması mecburiyetini koydu. Fakat bu programlar o kadar çoğaldı ki, son olarak üniversitelerden de izin almak zorundasınız dediler. Ancak izin verilen metinle, daha sonra kayıtlarda okunanın aynı olup olmadığını hiç kimse takib etmiyor. Bizim de etmemiz sözkonusu değil, çünkü her dinleyişte para ödemek zorundasınız biliyorsunuz. Bunun için para ayırmaya değebilir, bu doğru. Biz bir ara reklamlarını takib ettik. Hatta açık saçık bir takım resimler altında Sağlık Bakanlığının onayı ile yazıyordu. Sağlık Bakanlığının dikkatini çekti, Bakanlık da onların dikkatini çekti ve reklamlar kalktı. Ama dediğiniz gibi, bu önemli bir durum, mutlaka birilerinin takib etmesi lazım.

900'lü hatların tek sorumlusu her ne kadar Sağlık Bakanlığı değilse de, Bakanlığımız izin veriyor görünümünde. Bu sorumluluğun tümünü üstümüze almamak için Bakanın onayı ile PTT Genel Müdürlüğü dahil olmak üzere, ilgili bütün kuruluşlara duyuru yapıldı, bu hatlarda verilecek bilgilerin metnini, buldukları ildeki herhangi bir üniversitenin ilgili anabilim dallarından birinin görüşünü aldıktan sonra bize göndermeleri şartını koyduk. Son olarak bizim ilgili arkadaşlarımız da metinleri görerek uygundur görüşü veriyor. Ama "Sağlık Bakanlığının onayıyla" ifadesinin kesinlikle kullanılmaması konusunda iki kez uyarı yaptık.

Ben bir görüş belirtmek istiyorum. Bugün burada, bu tartışmadan anladığım kadıyla, genelde çoğu konulara yüzeysel bakıldı, konuların derinine eğilinmedi. Açıkça söyleyeyim, burada tartışılanları ben zaten biliyordum; benim bildiğim şeyler tartışıldı. Bu seminerler gerçekten kapsamlı yapılırsa daha da yararlı olacak. Sizlerden büyüklerim olarak bir ricam var; cinsel eğitim yapılması konusunda hemfikiriz, bu şart. Fakat belki daha sonraki seminerlerde bunları tartışacaksınız, bu cinsel eğitimi, lütfen seviyeli yapın. Ne bir İran olalım, ne de bir İsveç, bunun ortasını bulalım. Rica ediyorum, bunun düzenlenmesini düzgün bir şekilde yapalım.

Ben Sayın Birsen Özkan'a bir şey sormak istiyorum. Karşı cinse cinsel saygı üzerinde durduk, cinsel saygı verilmeli. Peki biz gençler olarak bunu ne şekilde anlatabiliriz? Dil çok önemli dediniz; onun nasıl algılayacağını nasıl anlayabilirim, ona ne şekilde anlatabilirim?

Saygı, bir tek cümle ile verilmiyor karşımızdakine. Saygı davranışlarla gösteriliyor. Basit bir örnek, çarpıcı olsun diye bunu söylüyorum: gençlik çağına girerken, beden cinsel açıdan istemsiz şekilde hareket eder. Diyelim ki bir arkadaşınızın tahta başında penisi sertleşti, bu fark edilir. Yakından gülüşmeler başlar. Eğer siz bu değişime gülünyorsanız, diğerlerinden farklı olduğunuzu sergiliyorsanız, arkadaşınız sizin farklılığınızı gördüğü anda, sizin onu saydığınızı fark edecektir. Saygı kelimelerle olmuyor zaten, saygımızı bütün yaşam içerisinde davranışlarla sergiliyoruz. Onun için bunun formülünü ben veremem. Ama bir insanın, insanlara saygı duyuyorum diyebilmesi için gerçekten önce kendini sevmesi, sayması gerekiyor. Bu mümkünse, "ben dünyada biricğim, başka ilknur yok dünyada" diyebiliyorsanız siz kendinize, o zaman arkadaşınız için de aynı şeyi düşüneceksiniz. Ahmet de bir tanecik. O

**Dr. Sema
Koral**

**Nuran
Üstünoğlu**

Serhan Süzer

**Ilknur
Bostancı**

Birsen Özkan

**Prof.Dr.
Olca Noyzl**

bir tanecik ne kadar önemli değil mi? Yok başka. Onun için saygı bu düşünceyle kendiliğinden gelir ve davranışlarınıza girer. Ama bunun formülünü isterseniz veremem.

Gençlerin ihtiyacı sadece cinsel eğitim değil, daha başka bir çok sosyal ihtiyaçları var. Spor demeyeceğim ama müzik, müzazara, birlikte bir şeyler yapmak gibi. Bir anlamda, cinsel eğitim de bu bütünün parçası; bu bütünün içinde olmalı. Cinsel eğitim diye ortaya çıkarsak, zaten toplumda alerji yaratır. Gençlerin sosyal ihtiyaçlarına çareler bulmamız lazım. Burada yine gönüllü kuruluşlara çok rol düşüyor diyeceğim ben de. Bu hem insan gücü, hem de maddi olanak gerektiren bir olay. Devletin şu anda bunu yapabileceğini, bu konuyu daha geliştirebileceğini düşünemiyorum bile. Fakat okullara bağlı sosyal tesislerle gençlik merkezleri konuşuldu biraz önce. Bu tür kaynaşmanın içerisinde sanıyorum karşılıklı saygı, arkadaşlık, beraberlik daha kolay olur ve cinsel eğitim de bu ortam içinde daha kolay ve daha anlamlı olur.

**Prof.Dr.
Mithat Çoruh**

Bu günkü toplantıdan fevkalade yararlandım. Başka toplantılardan bir farkı da belliyor: sorunlara çözüm bulmak için daha fazla istek ve daha fazla yaklaşım var. Daha önceki toplantılarda izlediğim, biz daima toplum olarak, bilim kimseleri olarak, "biz sorunları tesbit ettik, birisi yapsın" diyoruz. Yani Milli Eğitim yapsın, Sağlık Bakanlığı yapsın, üniversite yapsın diyoruz. Ama artık toplam kalite yönetimi dediğimiz, kalite güvencesi dediğimiz yeni bir yaklaşım var.

Çok basite indirsek bunu, bir yerde sorunu birlikte tesbit ettikten sonra, bu soruna karşı bir takım veriler toplanıyor. Yani bunu evvela gözlem olarak yapıyorsunuz, tamamiyle ilmi çalışma gibi; ondan sonra verilerden çıkan bir anlam var. Yani ben şu okulda şunu yaptım, burada bunu yaptım, şurada şunu yaptım gibi, verilerden çıkan bir anlam var. O anlamı eğer biz bilgi haline getirirsek ve kullanırsak, yani bulunduğumuz yerde, bulunduğumuz okulda, bulunduğumuz toplumda eğer o bilgileri bir araya getirerek onları ne şekilde kullanabileceğimizi saptarsak ve bunu genelleştirirsek, o zaman bu toplam kalite yönetimi oluyor. Buna benzer girişimleri Sayın Birsen Özkan bazı yerlerde yapıyor. O tam bir toplam kalite yönetimi modeline uyuyor, yani o işten yararlanacak olanlarla, o işte hizmet verecekler

**Öğrenci, öğretmen ve
anne-babanın bir arada sorunlara
beraber yaklaşip yine verilere
dayanarak, bir bilgi üreterek o bilgiyi
kullanmaları, toplam kalite
yönetiminin bir parçası.**

bir arada sorunları tesbit ederek, karşılıklı diyalog kurarak, birlikte karar alarak, sonunda belli bir noktaya geliyorlar. Bu belki toplam kalite yönetimi olarak yapılmıyor ama, kalite yönetiminin bir parçası.

Bunun gibi başka arkadaşlarımız da konuştular, dediler ki evvela okul olarak anne-babaya öğretilim. İşte bu da bir toplam kalitenin bir parçası. Öğrenci, öğretmen ve anne-babanın bir arada yine sorunlara beraber yaklaşip yine verilere dayanarak, bir bilgi üreterek o bilgiyi kullanmaları sözkonusu oluyor. Zannediyorum ki bu bir iki sene zarfında, toplam kalite yönetimi artık endüstriden çıkarak daha da yaygınlaşacak. Endüstride zaten iyice yaygın. Japonların başlattığı daha sonra Amerikalıların da uyguladığı bir yaklaşım olarak dünyada artık kullanılan sistem bu. Tepeden aşağıya otokratik olarak bu şöyle yapılsın, böyle yapılsın komutlarıyla yönetim etkili değil. Beraberce oturup sorunu ele almak ve bu soruna karşı düşünce üretmeye Türk toplumunun çok büyük ihtiyacı var. Türk toplumu hep talimat verilerek yürütülen bir toplum. Evde annesi öyle, okulda hocası öyle. Talimatla yetişen çocuk büyüdüğü zaman üretici olmuyor.

Toplam kalite yönetimini cinsel eğitimde ne şekilde yapabiliriz? Zannediyorum bundan çıkan örnekleri başka gruplar, başka kimseler de alırlar. Biz Ankara'da toplam kalite yönetimiyle ilgili seminerler yaptık, fevkalade ilgi çektii. Gençler çok ilgili bu konuyla, çünkü hep beraber sorunları incelemek, sorunlara çözüm bulmak, onları uygulamak, izlemek, değerlendirmek etkili oluyor. Artık Türk toplumunun bunlara gitmesi lazım. Eğer biz herşeyi tepeden beklersek gelmez. Gençler bu çeşit eğitimi, bu çeşit uygulamayı gittikçe daha çok isterlerse tepeler de hiçbir zaman dayanamaz.

Konuşmacılar gençlerin üreme sağlığı konusundaki sorunlarını ve sorunların çözümü için hizmetin yetersizliğini dile getirdiler. Hizmet yetersizliğinde pek çok kuruluşun sorumluluğu olduğu gibi Sağlık Bakanlığı'nın sorumluluğu olduğu da bir gerçek. Bu konuda Sağlık Bakanlığı'nın eski yaklaşımlarından uzaklaşarak, yeni bir yaklaşım içinde olduğu duyurmak istiyorum size. Kahire Konferansı Eylem Programı'nda önemle üzerinde durulan, sağlık, hastalık ve ölüm bölümünde en çok tartışılan konulardan biri, Güvenli Annelik kavramının ülkeler tarafından benimsenmesi ve sağlık hizmetlerinin Güvenli Annelik kapsamı içinde yaygınlaştırılmasının teşviki idi. Bizim de ülke olarak Güvenli Annelik kapsamı içinde yürüttüğümüz pek çok sağlık programı var. Bunlar arasında yenilik olarak size duyurmak istediğim şu: gençler için cinsel sağlık, üreme sağlığı, cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunma, aile planlaması konularını içeren bilgilendirme programları olacak; bunun yanında evlilik öncesi danışmanlık merkezleri kurulacak ve bu merkezler kanalıyla gençlerin evliliğe hazırlanması ve bilgi açığının kapatılması hedef alınacak. Bugüne kadarki çalışmalarımızın ağırlığını gerçekten hep kadınlar oluşturdu. Bundan sonraki çalışmalarımızda, erkeğin üreme sağlığı ve aile planlaması konusunda sorumluluk paylaşmasını teşvik etmek, onları bilgilendirmek programları yer aldığı gibi, erkek motivasyonu ağırlıklı, eğitim materyallerinin üretimine de ağırlık vermekteyiz. Bunları duyurmak isterim.

**Nuran
Üstünoğlu**

Sayın konuşmacılara çok teşekkür ederim. Uygulamalarla ilgili bir konuyu aktarmak istiyorum: sayın Özkan dediler ki, çalışmaların Türkiye çapında yaygınlaştırılması lazım. 1980 li yılların başında, okuma-yazma seferberliğinin başlatıldığı dönemde Sağlık Bakanlığı'yla, Millî Eğitim Bakanlığı'nın işbirliğiyle, büyük bir çalışma yapıldı. Ben o sırada Nüfus Planlaması Genel Müdürlüğü'nde Eğitim Şube Müdürü olarak görev yapmaktaydım. Aile planlaması ve cinsel eğitimle ilgili bir kitap hazırladık. Millî Eğitim'den reaksiyon almayalım diye kitaba, çocuk sağlığı, anne sağlığı, genel sağlık konuları ve genel hijyen de ekledik. Minik bir kitapçıktı bu ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın verdiği sayılarla çok büyük çapta bastırdık. Posta idaresiyle işbirliği yaparak, bütün Türkiye sathına gönderdik. Kitabı sürekli basıyoruz, finans kaynağımız da tükendi, fakat bütün illerden talep var. Çalışmayı halk eğitim merkezleriyle işbirliği yaparak yürütüyorduk ve programın koordinatörlüğünü yapıyordum. Gönderdiğimiz kitapların niçin yetişmediğini sordum. "Halka veremiyoruz. Yani bu okuma yazma seferberliğine katılıp da okuma yazma öğrenen insanların eline geçmiyor. Çünkü halk eğitim merkezlerine geldiği zaman kitabı önce öğretmenler kapşıyorlar ve onların elinden alamıyoruz" dediler. Bu örneği şunun için söyledim: bizde eğitimcilerin eğitimine öncelikle ihtiyaç var. Olaylara bu noktadan bakmak lazım. Toplum büyük bir açlık içinde, öğrenmek istiyor.

Harika Güzel

Eğiticilerin eğitimine öncelikle ihtiyaç var. Olaylara bu noktadan bakmak lazım. Toplum büyük bir açlık içinde, öğrenmek istiyor. Ama eğitimcilerimizin bu konuda bilgisi hakikaten yetersiz.

Ama eğitimcilerimizin bu konuda bilgisi hakikaten yetersiz. Zannediyorum uygulama programları yapılırken, eğitimcilerin eğitimi konusunun öncelikle ele alınması ve hedefler, amaçlar ve buna göre atılacak adımların belirlenmesi lazım. Biraz önce sayın hoca, bize hatırlattı, toplam kalite yönetimi içinde sorunun çözümüne gitmemiz lazım. Olay nerede, sebepleri neler, bunlara karşı önlem nasıl geliştirebiliriz, bunları nasıl uygularız, en büyük sorun nerede? Bu soruları sorarak yanıt bulmamız gerekiyor.

Nuray Fincancıoğlu

Ben yine sabah başladığımız noktaya dönmek istiyorum. Nuran Üstünoğlu'yu dikkatle dinledim, zaten Genel Müdürlüğün ve Bakanlığın bu konulardaki çalışmalarını çok yakından izliyoruz, katkılarda bulunmaya da çalışıyoruz. Özellikle uluslararası düzeyde uygulanan programlara, çok kez bir yafta yapıştırılıyor. Çocuğu yaşatma yaftası vardı, ondan önce ana-çocuk sağlığı yaftası vardı, şimdi güvenilir annelik yaftası var. Sağlık Bakanlığı'nın bu program içinde yaptığı çalışmalar, sayın Üstünoğlu'nun da söylediği gibi, aslında çok geniş kapsamlı. Gençlerin eğitimi var, erkeklerin eğitimi var ve

Kadının sağlığını artık, anneliğiyle, gebeliğiyle, çocuk doğurmasıyla ilgili görmeyelim, kadını insan olarak görelim.

bence bu isim, bu "güvenli annelik" yaftası haksızlık ediyor bu programa. Niçin haksızlık ediyor? Çünkü kadının sağlığını sadece annelik işlevi çerçevesinde görüyormuş gibi bir izlenim uyandırıyor. Ben bundan kaçalım istiyorum. Yani kadının sağlığını artık, anneliğiyle, gebeliğiyle, çocuk doğurmasıyla ilgili görmeyelim lütfen; kadını insan olarak görelim. Onun için ben üreme sağlığı kavramına gerçekten gönülden bağlıyım. Onun için benim

Bakanlıktan ricam, bu yaftaları kullanırken ne olur dikkat edin, bizi dar sınırlar içine sokmasın; bu bana çok önemli gibi geliyor. Güvenli annelik kavramının ortaya atılması gereksizdi demek istemiyorum; hiç değil. Ama güvenli annelik kavramı sabah sözünü ettiğim ve çok sınırlı bulduğum ana çocuk sağlığı kavramına bir karşılık, bir denge olarak ortaya çıktı. Çünkü ana çocuk sağlığı programları içinde biz çocuğa çok önem verdik, anne ihmal edildi. Bu dengesizliği düzeltebilmek için bu kez güvenli anneliği bulduk. Ama şimdi üreme sağlığı var, herkesi içine alıyor, kadın, erkek, genç, yaşlı herkesi, artık bu kavrama göre düşünelim, bu kavramı kullanalım.

Doğan Güzel

Eğitim teknolojisiyle çalışmalarım olduğu için bir iki noktaya da ben değinmek istiyorum. Sayın konuşmacılardan gerçekten çok yararlandım. Bu arada bu güzel çalışmanın bütünlüğü için, benim de önemli gördüğüm bir iki konuyu özet olarak arz edeceğim. Birinci olarak, konunun önemi çok iyi vurgulanmalı. Yani bir cinsel eğitimsizliğin topluma getirdiğinin, götürdüğünün neler olduğu iyi belirlenirse, konunun etki alanı daha geniş, konunun desteklenmesi daha etkili olur diye düşünüyorum. İkinci olarak konunun gerçekten kişisel bir sorun mu yoksa bir toplum sorunu mu olduğu önemli. Burada hepimiz biliyoruz ki bu bir toplum sorunu. Derneklerin, kişisel çalışmaların çok güzel katkılarını gururla izledik ve mutlu olduk. Milli Eğitim Bakanlığı'na yüklenme gibi bir şey hissettim. Oysa konu Milli Eğitim Bakanlığı'nın sorunu olmanın ötesinde bir devlet sorunu. Milli Eğitim Bakanlığı da görevlerini verilen çizgiler içinde yaptığı için, önce ona yetki vermek lazım. Bu olmadığı için bunu biraz daha geniş mesuliyete yaymak gerekli diye düşünüyorum.

Yabancı ülkelerde gördüğümüz kadarıyla konunun üç boyutu var. Bunlardan biri devlet, ikincisi bilimsel kuruluşlar, üçüncüsü de dernekler. O halde bu

çevrimi de kurmakta büyük bir yarar var diye düşünüyorum. Cinsel eğitimi, eğitimin ayrı bir ünitesi gibi düşündük. Oysa eğitimin tabii bir parçası olmalı. Yani cinsel eğitim, eğitimin bir alt programı olmalı; nitekim felsefesi de buna dayanır. Çok önemli bir teşhis, bir trafik polisine ihtiyaç var. Gerçekten yolların hangisine gitmeli? O trafik polisini yetiştiremediğimiz sürece, gençlerimizi nereye sürükleyeceğimizi bilemeyiz. "Trafik polisi nasıl yetişmeli?" sorusu bence çok önemli. Esasında ülkenin sorunu, cinsel sorunda değil de eğitim sorusunda yatıyor.

Eğitim teknolojisine baktığımız zaman bize yabancı olan üç kavram benim için çok etkili olmuştur. Bir gencin yaşamı boyunca çeşitli grafikler var. Bunlardan biri eğitim grafikleri, yani ilgi grafikleri. İkincisi ezberleme, öğrenme grafikleri. Üçüncüsü de yorumlama, anlama grafikleri. Eğitimin oturtulduğu temel noktalardan biri bu grafiklerden yararlanıyor. Yedi yaşyla, ondört yaş arasında çocuğun öğrenme grafiği dikeyse, burada uygulanacak eğitim programlarında öğrenmeye dayalı eğitimi ağırlıklı. Pekli bu konuların içeriği ne olmalı? Eğri grafiğine baktığımız zaman, ilgi alanındaki konular içeriğe girerse etkin oluyor. Yani eğitimi biz çocukların dünyasının dışında, çocuklara zoraki okutulan bir kavram halinde verdiğimiz sürece, istediğimiz kadar bilgi verelim, onun yaşamına bu bilgiler girmediği sürece, eğitim etkin olamıyor. O halde bence burada en önemli şey, eğitimde konunun içeriğini, çocuğa yaşamı süresince gerekli olan bilgilerle donatmak; onu işlemek. Bir de eğitimin hızı çok önemli. Bu konuya biraz değinmek lazım. Çünkü her yıl milyonlarca genç bu süreçten geçip gidiyor. Biz eğitimin hızını iyi ayarlamazsak, neyi nerede yakalayacağımızı iyi tesbit edemezsek, nereden başlarsanız başlayın, eğitimin neticesini yine alamayız. O halde eğitimin hızı da çok iyi tayin edilmeli. Eğitimcilerin eğitimi öne alınırken, bir de ülkede bir kavram oluşturulmalı. Yani cinsel eğitimin gerçekten bir ihtiyaç olduğu kavramı oluşturulmadan, onu besleyecek bir kamuoyu oluşturmadan, vereceğiniz eğitimin de pek etkili olamayacağına inanıyorum.

Sonuç olarak, yabancı ülkelerden modeller alıyoruz. Nasıl bir örgütlenme olacak, onu da alıyoruz. Ancak teşhis konuyor da, tedavisinin nasıl olacağını, içeriğini iyi işleyemiyoruz. Yani modeller içindeki kadroların etkinliğinin, uygulamadaki etkinliğinin, nasıl olacağını örgütlediğimiz için, model ABD'de başarılı oluyor, bizde olamıyor. Ama esas etkinlik uygulayıcıların konunun bilincine varması, işleyeceği materyallere istenen sonucu verebilecek niteliğin kazandırılması çok önemli. Yani sonuç olarak, konuyu uzmanlarına, bu konuda yetişmiş elemanlara, yönlendiricilere teslim edemezsek başarılı olamayız diye düşünüyorum. Özetle, benim çok seviyeli olan bu görüşmelere, konuşmalara katkı, devlet, bilimsel kuruluşlar, kişisel çalışmaların bir entegrasyon içinde, bir koordinasyon içinde yapılmasını önermek ve ülkenin bu çok önemli sorununa parmak basmak öncülüğü yapan kişilere de saygılarımı iletmek olacak.

Belki tekrar olacak ama, bir önceki konuşmacının değindiği bir konuya katkı yapmak istedim. Bizim de bu konuda bir araştırmamız var. Kız Meslek Lisesi öğretmenini Filiz Sasaoğlu yüksek lisans tezi olarak yapmıştı; ben de danışmanlık yaptım. İstanbul'da dört lisede birinci sınıfta toplam 550 öğrenciyle görüştük. Biz görüştüğümüz kişilere cinsel bilgiler toplayacağız demedik. Doğurganlık konusundaki bilgi ve tutumlarını ölçmek istediğimiz şekilde yaklaştık. Bu konuda bilgi ister misiniz diye sorduk. İstemeyiz diyen hiçbir öğrenci çıkmadı.

Cinsel eğitimin gerçekten bir ihtiyaç olduğu kavramı oluşturulmadan, onu besleyecek bir kamuoyu oluşturmadan vereceğiniz eğitimin pek etkili olamayacağına inanıyorum.

***Doç.Dr.
Ayşen Bulut***

Yani öğrencilerin yüzde yüzü bu konuda fikirlerinin olmadığını ve bilgilenecek istediklerini söyledi. Araştırma değişik sosyo-ekonomik gruplarda çocukların katıldığı okullarda yapıldı: biri çok yüksek puanlı bir özel okul, biri karışık bir semt lisesi, biri kız meslek lisesi, biri erkek meslek lisesi. Herhalde tahmin edersiniz en düşük bilgi düzeyi erkek meslek lisesindeydi. En düşük ebeveyn eğitim düzeyi onlardaydı, arkadaşın bilgi kaynağı olması yine onlarda en çok görüldü. Biz kız ve erkek öğrencileri ayırmadık, iki gruba da aynı soruları sorduk. Kızların kendi üreme fizyolojileri hakkında bilgileri daha iyi ve erkeklere ait bilgileri daha zayıftı. Erkekler için de aynı şey. Erkeklere bakışla kızlar kendilerini daha iyi tanıyorlardı. Erkeklerin bu konuda eğitimi çok daha büyük bir ihtiyaç. Öğrenciler bu bilgileri okuldan istediklerini söylediler. Bu soruyu açık uçlu sormuştuk. Yüzde 96 oranındaki öğrenci biz bu bilgileri okuldan öğrenmek istiyoruz diye cevap verdi.

İlkokulda insan vücudu öğretilirken, kullanılan maketlerin iç organları erkek, dış organları kadın. Üreme organları hiçbir şekilde yok. Benim kızım ilkokuldayken dikkatini çekti, "niçin bunun rahimi yok?" diye sordu.

Okuldan nasıl öğrenilebilir? Sizin de değindiğiniz gibi, herhalde ilkokula inmek gerekiyor. Bilmiyorum sizin de dikkatinizi çekti mi? İlkokulda insan vücudu öğretilirken, kullanılan maketlerin iç organları erkek, dış organları kadın.

Üreme organları hiçbir şekilde yok. Benim kızım ilkokuldayken dikkatini çekti, "niçin bunun rahimi yok?" diye sordu. Herhalde önce bunu düzeltmek lazım. Orta okulda doğurganlık bilgileri, üreme sağlığı, üreme hastalıkları gibi bilgiler daha çok biyolojik yönüyle verilebilir. Öbür konuların verilmesi çok daha özen istiyor. Danışmanlık merkezleri tabii çok yararlı diye düşünüyorum ama her kesimden gençler danışmanlık merkezine ulaşabilir mi? Danışmanlık merkezleri olsa bile, ulaşmaları çok kolay değil diye düşünüyorum. Önce okullardan, öğrencilerden başlayalım. Ebeveyn eğitimi ben de çok iyi takdir ediyorum ama çok zor, ulaşmak zor; erişkin eğitimi çok daha başka yönlü. Bugünün öğrencileri, yarının ebeveynleri. Bugüne kadar çok vakit kaybettik. Herşeyin birden en iyisini yapmaya çalışmayalım diye düşünüyorum.

**Doç.Dr.
Arşalays Kayır**

Ben yine kısaca şunu söylemek istiyorum: hep üremeden söz ettik ama cinselliğin bir mutluluk olduğundan, bir haz olduğundan bahsetmedik, söz etmedik. Ama bu bir gerçek. Burada şu salonda bile herkesin yaşadığı cinsellik konusunda sorabileceği, öğrenmek isteyebileceği, bilmek isteyebileceği, aksayan şeyleri olduğunu düşünüyorum. Yalnız gençlerin sorunu değil. Bu böyle olunca, gençlere eğitim verirken, ister aile, ister öğretmen, ister bizler gibi sağlık ekibi olsun, her zaman yanlış yapma şansımızın olduğunu bilmemiz gerekiyor. Dolayısıyla ilk önce kendi değer yargımız önemli. Cinsellik haz olarak nasıl yaşanıyor ve buna müsaade edecek miyiz, etmeyecek miyiz? Batı örneğine gelince, 1979'dan beri cinsel tedavilerle uğraşan bir insan olarak ben batıyı örnek aldım kendime. Batıdan öğrendim. Şimdi kendi toplumumuza uygun, nasıl bir tedavi uygulayacağımı biliyorum ama, bunu uyguladıktan sonra, ikisinin kombinasyonunu yapma şansım var. Batıyı karalayamayız, orada onlar yazmışlar, biz istifade ediyoruz. Bunu böyle bilmek gerekiyor. İlkinci bir sorum var sayın Sakaoğlu'nun görüşünü ben anlayamadım. Sizin görüşünüz ne acaba? Bazı örnekler vermişsiniz ama, sizin kendi görüşünüz ne bu konuda? Bugünkü durumla ilgili olarak, yani geçmişle değil, bugünkü?

**Necdet
Sakaoğlu**

Ben aynı zamanda tarih araştırmacısıyım. İlgili alanım, branşım o alanda olduğu için ben tarihsel bazı bilgileri de vurgulamak istedim. Geçmiş yüzyıllarda cinselliğin daha doğal bir yönü, doğal akışı varmış. Örneğin Mevlana'nın Mesnevisini, Fihri Mafih'i, Keykavus'un Kabirnamesini okursanız bunu açıkça görürsünüz.

Şunu demek istiyorum, cinsellik her devirde farklı. Doğuda ve batıda farklı algılanmış olabilir. Yasak ilişkilerin son derece meşru olduğu devirler, dönemler de yaşanmıştır, bir ara cemiyetin son derece doğal karşıladığı davranışlar olmuştur. Biz bugün aynı şeyleri doğal karşılayamayız. Çağdaş yaşam, cinsel eğitimi, ne düzeyde gerekli görüyorsa, Türk toplumunun da aynı düzeyde, aynı bakışta ele alması doğrudur. Bakanlık olarak sağduyuyla çalışıyoruz. Sağlık Bakanlığıyla müşterek çalışmamız var. İstiyoruz ki toplumun hiçbir kesiminden tepki almayacak, olumlu, ılımlı, aileleri de tatmin eden bir programı, ilgili derslerin programlarına yerleştirelim. Bugün için düşünülen, modern anlamda, biyoloji, psikoloji gibi ana dersler içinde, cinsel eğitimi ne ölçüde verebiliriz? Bunu ana sınıftan, lise son sınıflara kadar, hatta üniversitede de kendi gündemi içinde nasıl düşünebilir, hangi konuları alabiliriz? Şu anda komisyon bu konu üzerinde çalışıyor. Sağlık Bakanlığının, diğer kuruluşların, demeklerin, vakıfların da görüşleri alınacak ve programlar eğitim sistemine yerleştirilecek. Çalışmalar bu aşamdadır. Şu anda Milli Eğitim Bakanlığı örgün eğitime dönük çok sayıda program geliştirmek durumundadır. Bu bütün içinde, cinsel eğitim de, alanlarıyla bağlantılı olarak, en iyi biçimde, estetik biçimde verilmek zorundadır. Cinsellik, hayatın, estetiğin bir parçası olduğu vurgulanmak üzere gündeme getirilirse, kutsaldır, doğrudur, iyidir, tepki almaz diyoruz. Bakanlığın yaklaşımı da budur; bu verilmeye çalışılacaktır. Ama konumuz bir tek bu değil. Bütün programları geliştirmek, yenilemek durumundayız.

Aslında burada açıklıkla görülüyor ki biz Milli Eğitim Bakanlığımızdan çağdaş bir tutum bekliyoruz. Bu sadece cinsel eğitim için değil, genel eğitim açısından. Eğer yüzde 20 lik, yüzde 21 lik bir dinci baskısı varsa, yüzde 80 bu baskıya gerçeğe karşı çıkıyor ve çağdaş bir eğitim istiyor. Sanıyorum, Milli Eğitim Bakanlığı'na vermek istediğimiz veya Milli Eğitim dünyasına vermek istediğimiz mesaj da bu.

Daha önce sözünü ettiğim araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı'nın böyle bir tutumunu gözledik. Araştırma için daha önce izin aldığımız halde bir okuldan bir öğretmen çok kızdı ve bizi şikayet etti. Bizi savunan Milli Eğitim Bakanlığı oldu. Özellikle bu konuda zaten yöntem geliştirmek üzere olduklarını, ek bilgiye ihtiyaçları olduğunu, araştırmanın sonucunu kendilerine de iletmemizi yazılı olarak belirteyip, bizi savundular. Ben bunu söylemek istedim.

Şimdi ben son on beş dakikamızda burada konuşulanları ana çizgileriyle toparlamaya çalışacağım. Burada adolesanların üreme sağlığı gereksinimleri üzerinde duruldu ve adolesanın sorumlu kararlar alacak olgunluk düzeyine erişmesine yardımcı olacak olan toplumdur dendi. Bunun için de toplumun temel bilgileri sağlaması gerektiği üzerinde duruldu. Nuray Fincancıoğlu "bilgi ve hizmet sağlanmalı, gencin ve kişinin kendi cinselliğini anlamasına yardım edilmeli, istenmeyen gebelikten, cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunmalı" dedi. Bu arada genç erkeklere de iyi eğitim verilmesi, kadınların kendi

**Prof.Dr.
Aysel Ekşi**

**Doç.Dr.
Ayşen Bulut**

**Prof.Dr.
Aysel Ekşi**

bedenlerini kontrol etme, kendi kaderlerini belirleme hakkına erkeklerin saygı duyması, cinsellik ve üreme konusunda kadınla sorumluluğu paylaşması üzerinde de önemle durdu. Erken yaşta anneliğin, hem annenin eğitim düzeyini, sosyal ve ekonomik işlevlerini sınırladığını hem de anne ve çocukta ölüm riskini arttırdığını, bizim aslında tıpta morbidite, mortalite dediğimiz problemlerin ortaya çıktığını söyledi.

Bu sabah Dr. Kubilay Vicdan ve kadın doğum uzmanı bir başka arkadaşımız, batılı adolesanlarla bir karşılaştırma yaptı ve Türkiyede adolesan gebeliğinin çok daha az risk taşıdığını söyledi. Ancak bu tüm topluma genelleştirilebilir mi? Biliyoruz ki batıda, yetersiz öğretim gören, ekonomik düzeyi düşük olan, cinsel suistimale uğrayan, problemlili gençler gerçekten cinsel açıdan çok erken hayata girerler ve çocukları olur ya da kürtaj olurlar. Aslında 1960 lı yıllarda büyük cinsel devrim adı verilen bir takım patlamalar oldu. Hamilelik, kürtaj oranları çok arttı batılı ülkelerde. Ancak sonradan bunlar büyük ölçüde azaldı ve yapılan araştırmalar sonunda, bu patlamaları yapanların problemlili kızlar olduğu ve bunun tüm topluma genelleştirilmemesi gerektiği üzerinde duruldu. Burada doktorlarımız gördükleri adolesan gebelerin sigortalı olanlar, iyi kontrol edilmişler, zaten evli olanlar kesiminden geldiklerini

söylediler. Bizde maalesef erken yaşta evlilikler ve imam nikahıyla evlilikler yaygın. Resmi kayıtlara baktığımız zaman bunların çok büyük bir kısmı gayri meşru gibi görünüyor, oysa imam nikahıyla evliler.

Dr. Kubilay Vicdan'ın araştırması beni yer yer çok etkiledi. 1974 yılından 1982 yılında kadar İstanbul Üniversitesi Medikososyal Merkezinde çalışmışım. Merkezdaki bütün araştırmaların bulguları yıllara göre karşılaştırmalı olarak bir

kitapçıkta toplandı. Dr. Vicdan'ın araştırmasında bunlara çok benzeyen bulgular var. Sabah özellikle Yıldız Tümerdem tarafından üzerinde duruldu: gerçekten anket çalışmalarının her zaman geçerliliği, güvenilirliği olmayabiliyor. Biz geçen yıl İstanbul ilinde, bir çalışma yaptık. Sosyo-ekonomik durumu üst düzeyde olanların gittiği Robert Kolej, Dame de Sion gibi kolejlere ve dört gecekondu bölgesine gittik. Oralarda psikologların ve doktorların gençlerle teke tek görüşmelerinde buluş yaş da konuşuldu; kızlarda ilk menarş, erkeklerde ilk ejakülasyon yaş. 2500 gençle görüşüldü. Garip şekilde kızların gerçekten menarş yaşını bilmediklerini gördük. Onlara bir düşün bakalım hangi sınıftaydın, dördüncü sınıfta mıydın, yedinci sınıfta mıydın, yaz mıydı kış mıydı, Nisan mı olabilir Haziran mı, diye sorduktan sonra, her biriyle tek tek konuştuktan sonra, kızların menarş yaşını ortalama 12,8 olarak saptadık. Erkeklerde ejakülasyon yaşını 13,2 olarak bulduk. Erkekler ejakülasyon günlerini çok daha iyi biliyorlardı ancak bunu konuşmaları fevkalade problemliydi. Ben doktorların yanına girmeden onları hazırlıyordum, bu konular konuşulacak, son derece doğaldır diye. Zaten onların beden ölçümlerini de aldığımız için, konuyu bir bütünün parçası olarak sunmuştuk.

Dr. Kubilay Vicdan'ın yaptığı araştırmada, yer yer bizim üniversite öğrencilerinin geriye dönük, retrospektif olarak yaptıkları bazı değerlendirmeler var. Buna göre yüzde 19 u sigara içiyor tüm gençlerimizin, ancak bunların içinde sigara tiryakileri az yani çoğu günde bir ile beş sigara arasında kalıyor. Alkol çok daha az. Uyuşturucu madde konusunda bizim yaptığımız araştırmalar, gençlerimizin bu maddeleri zaman zaman bir kaç kez deneme olarak kullandığını gösteriyor. Birinci sınıflarla, dördüncü sınıflar arasında, kızlarla erkekler arasında biraz fark var. 1970 li yıllarda gençlerin

Kızların gerçekten menarş yaşını bilmediklerini gördük. Erkekler ejakülasyon günlerini çok daha iyi biliyorlardı ancak bunu konuşmalarını fevkalade problemliydi.

yüzde 96,5 u hiç uyuşturucu kullanmıyordu. 1980 li yıllarda yüzde 94 e inmiş. Yani çok büyük bir fark yok aslında. Gençler arasında, üniversiteye gelen gençler arasında uyuşturucu kullanımı bizde son derece az.

Gençler, cinsel bilgilerini arkadaşlarıdan ediniyorlar. Yalnız bütün batılı yayınlarda da bu görülüyor. Hatta cinsel eğitim dersleri veren öğretmenlerin arada bir özeleştirilerine neden oluyor. "Biz eğitim veriyoruz ama gençler yine de bütün bu bilgileri arkadaşlarından alıyorlar" diyorlar. Aslında gençlere sorulduğu zaman, cinsel bilgileri kuru kuruya ders gibi değil de, duygularla birlikte almayı çok daha yeğledikleri ve bunları arkadaşlarıyla paylaştıkları görülüyor. Elbette ki bu, biz gençlerimize cinsel bilgi vermeyelim anlamında değil. Ümitsizliğe kapılmamız gerektiğini vurgulamak istiyorum.

AIDS konusunda bilgi eksikliği üzerinde de duruldu. Ben AIDS konusundaki bilgilerinin çok az olduğunu tıp fakültelerinden örnekler vermek istiyorum. İstanbul Tıp Fakültesi 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin yaklaşık üçte biri HIV-pozitif kişiyle, yani enfeksiyonu taşıyan kişiyle tokalaşmıyacağını, birlikte yemek yemeyeceğini bildiriyor. Aslında biliyorsunuz, bunlar sosyal hayatta başkasını hiçbir şekilde enfekte etmeyen insanlar. Araştırmalar dış hekimlerinin AIDS konusunda bilgi ve uygulamalarda yetersiz olduğunu gösteriyor. Hacettepe Tıp Fakültesi intörnlerinin, ertesi yıl doktor olacak intörnlerin yüzde 73 ü hayat kadınlarıyla cinsel ilişkide bulunuyor ancak kondom kullanmıyorlar. Bu konunun en ciddi boyutlarda olduğunu, geçen yıl yapılan bir kongrede verilen sayılarla size vermeye çalıştım.

Sabah Nuray Fincancıoğlu'nun yeni bir kavram olarak, üreme hakları konusunu ele aldığını da gördük. Herkesin kendi üreme biçimini belirlemesi, üreme sağlığına ulaşabilmesi hakkı yeni bir kavram olarak verildi. Anne babaların ve yasal sorumluluk taşıyanların uygun önderlik ve rehberlik verme hakları, görevleri ve sorumlulukları vurgulandı. Cinsel istismar konusu ele alındı. Adolesanın haklarının gizlilik, saygı ve bilinçle korunması üzerinde durdu, Nuray Fincancıoğlu. Burada cinsiyet ilişkileri, eşitlik, adolesana karşı şiddet, sorumlu cinsel davranışlar gibi alanlarda, öğrenim ve danışmanlık konularında destek verilmesi üzerinde duruldu.

Öğleden sonra Semra Koral aile hayatı eğitiminin önemini vurguladı ve çok önemli bir nokta olarak eğitimcilerin eğitimi üzerinde durdu. Okul dışı eğitimin öneminden, okul dışı eğitim merkezlerinden, gençlik merkezlerinden söz etti. Okullarda rehberlik servislerinin, üniversitelerde mediko-sosyal merkezleriyle danışmanlık merkezlerinin önemini vurguladı. Bunların çok önemli olduğunu hepimiz kabul ediyoruz. Sayın Koral, hem öğretmenler hem öğrenciler arasında cinsel bilgi düzeyi çok düşük olduğundan, önce öğretmenlerin, yani eğitimcilerin eğitilmesi, bundan sonra konunun müfredat programlarına alınması üzerinde durdu.

Psikolog Birsen Özkan çok pratik olarak kendi yaklaşımlarını anlattı. Olaya aile açısından, okul açısından, dernek ve vakıflar açısından baktı. Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı ile, TRT'nin ortak çalışmasını önerdi. Üzerinde çok önemle durulan bir konu da, bu eğitimi kimin vereceği oldu. Yine derneklerin ve vakıfların önemi vurgulandı bu konuda. En etkili bilinçlendirme ve bilgilendirme hizmetinin bir yerde özveri ve pozitif düşünceye dayanarak verilebileceği vurgulandı. Tarikatlar üzerinde duruldu, dini vakıf ve ekol gibi çalışan tarikatların konuya kendi doğruları doğrultusunda, katı kurullarla yaklaştıkları üzerinde duruldu. Bu tehlikeye ve bu tip eğilimlere değinildi.

İstanbul Tıp Fakültesi öğrencilerinin yaklaşık üçte biri HIV-pozitif kişiyle, yani enfeksiyonu taşıyan kişiyle tokalaşmıyacaklarını, birlikte yemek yemeyeceklerini bildiriyorlar. Araştırmalar dış hekimlerinin AIDS konusunda bilgi ve uygulamalarda yetersiz olduğunu gösteriyor.

Psikolog arkadaşımız, eğitimin, kız-erkek birlikte ele alınmasını, birlikte konuşulmasını önerdi. İkinci pratik önerisi, çalışmalarda yaş gruplarının ayrı ayrı alınması. Anne babalara yönelik, çocuklara yönelik programlar geliştirilmesi üzerinde durdu. Toplumun değerlerini zedelemekten, karşımıza almaktan eğitim verme gereğinden söz etti. Bu konuların çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Sayın Profesör Olcay Neyzi cinsel eğitimin toplumsal yönünü vurguladı; bu çok önemli. Gerçekten cinsel tutumlar ve davranışlar, toplumda öğrenilir ve toplumda benimsenir. Biz bir yanda peçelere sokarak kızları ve erkekleri birbirinden ayırırsak, onlara cinsel bilgi vermenin hiç anlamı yok. Çünkü çocuklar cinselliği gerçekten toplumda, toplumun tutumunda öğrenirler. Sayın Profesör Mithat Çoruh toplum kalite yönetimi üzerinde durdu. Bu konu hepimizin çok bilgili olduğu bir alan değil. Umarım yakın bir gelecekte bu konuda daha bilgileniriz. Sağlık Bakanlığı'ndan Sayın Nuran Üstünoğlu gençlerin bilgi yetersizliğini dile getirdi ve yeni çalışmaların müjdesini verdi bize.

Biz peçelere sokarak kızları ve erkekleri birbirinden ayırırsak, onlara cinsel bilgi vermenin hiç anlamı yok. Çünkü çocuklar cinselliği gerçekten toplumda, toplumun tutumunda öğrenirler.

Eğitim teknolojisi üzerinde duruldu, çok önemli olduğunu düşünüyorum. Burada da devlet, bilimsel kuruluşlar ve dernekler üzerinde duruldu. Gerçekten bilimsel kuruluşların yaptığı araştırmaların kamuya çok sağlıklı ulaşmadıklarını düşünüyoruz. Basın bir çok şeyi çarpıtıyor. Basın neden çarpıtır? Toplum açsa çarpıtır, toplum cinsel konulara karşı

çok ilgili ise çarpıtır, toplum çocukluk yaşından itibaren cinsel konulara baskı yaparsa, çocuğun sorularına gerçeği yansıtan cevap vermezsek çarpıtır. Bütün bunlar bildiğimiz konular ama bir kere daha burada vurgulama fırsatı verildi bize.

Cinsel eğitimin önemini hepimiz çok iyi biliyoruz, ama buradan çıkarken, ben "eğitcilerin eğitimi son derece önemli" vurgulamasıyla ayrılmak istiyorum. Çünkü ben bunca yıllık psikiyatrist olarak, gençlerin cinsel sorunlarına yardımcı olmaya çalışmış, 34 yıllık bir psikiyatrist olarak söyleyeyim, cinsel eğitimin nasıl verileceğini ben pratik olarak bilmiyorum. Bu konuda uzmanların yetiştirilmesi ve cinsel eğitimin mutlaka verilmesi gerektiğine de inanıyorum. Çok teşekkür ederim.

Katılımcılar

Salim Akagündüz

Cevdet Akçira

Ali Akdoğan

Mehmet Ali Akın

Nehar Akın

Suat Akın

Seçil Aksayan

Bilin Aksun

Dr. Nazmi Algan

Müesser Alkan

Gülün Andaş

Aynur Azakan

Prof.Dr. Orhan Baransu

Dr. Özcan Baripoğlu

Semra Bayraktar

İlknur Bostancı

Doç.Dr. Ayşen Bulut

Doç.Dr. Melih Bulut

Hakan Cankatan

Doç.Dr. Anahit Coşkun

Dr. Alev Çağlar

Prof.Dr. Şanda Çalı

Musa Çakmak

Çağlı Çelikkın

Bensen Çetin

Mehtap Çiloğlu

Dr. Muhtar Çokar

Prof.Dr. Mithat Çoruh

İstanbul Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

Fatih Çıraklık Eğitim Merkezi

Özel Gürsoy Koleji - Rehber Öğretmen

Kadıköy Rehabilitasyon Araştırma Merkezi

Bakırköy Rehabilitasyon Araştırma Merkezi

Migros

Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu

İ.T.Ü. Makina Bölümü

Okmeydanı AÇSAP Merkezi

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı

Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencisi

Öğrenci

YÖK Temsilcisi

Taksim İlyardımlı Hastanesi

Türkiye Aile Planlaması Derneği

Öğrenci

İstanbul Tıp Fakültesi Kadın ve Çocuk Sağlığı

Eğitim ve Araştırma Birimi

YDH

The Futures Group

İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik

Yüksek Okulu

CIBA-GEIGY Medikal Koordinatör

Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi

Halk Sağlığı AD

Zaman Gazetesi

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı

Türkiye Aile Planlaması Derneği

Milliyet Gazetesi

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı/

Başkent Üniversitesi

Prof.Dr. Aysel Ekşi	İstanbul Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü
Oya Nuran Emiroğlu	Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu
Selmin Ergüden	UNICEF Sosyal Hizmetler Uzmanı
Hasan Erşan	Sabah Gazetesi
Nuray Fincancıoğlu	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
Öykü Gencay	Boğaziçi Üniversitesi
Sevgi Gökdemir	Uzman Hemşire
Gönül Gökmen	INTERSTAR
Elhan Gülçur	Türkiye Aile Planlaması Derneği
Hafize Güneş	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
Rengin Gür	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
Dr. Demet Güral	Pathfinder International
Prof.Dr. Çetin Gürler	İstanbul Tıp Fakültesi Göğüs Kalp ve Damar Hastalıkları Öğretim Üyesi
Didem Gürses	Türkiye Aile Planlaması Derneği
Doğan Güzel	İnsan İtiş Fabrika Müdürü
Harika Güzel	Türkiye Aile Planlaması Derneği
Nevin Hatun	İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksek Okulu
Musa Hayel	Türkiye Gazetesi
Prof.Dr. Osman Hayran	Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Suna İpek	Psikolog
Serdar Kasakyan	Öğrenci
Ayda Kayar	Hürriyet Gazetesi
Fusun Kayatürk	İstanbul Tıp Fakültesi Kadın ve Çocuk Sağlığı Eğitim ve Araştırma Birimi
Ayşe Kayhan	Ellis Psikolojik Danışmanlık/AIDS Savaşım Derneği
Doç.Dr. Arşaluy Kayır	İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri AD
Nezihe Kızılkaya	İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksek Okulu
Dr. Semra Koral	Türkiye Aile Planlaması Derneği
Doç.Dr. Adnan Kulaksızoğlu	Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Akkuğu Kunt	Blpa A.Ş.
Dr. Gülliz Kunt	Türkiye Aile Planlaması Derneği
Hülya Kutlu	Öğretmen
Üstün Küsefoğlu	Politikacı
Yasemin Meriç	İstanbul Tıp Fakültesi Kadın ve Çocuk Sağlığı Eğitim ve Araştırma Birimi

Sabahattin Metin	Anadolu Ajansı
Carol Miller	A.B.D. Büyükelçilliği
Janet Molzan	İstanbul Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü
Prof.Dr. Olcay Neyzi	İstanbul Tıp Fakültesi Hastanesi
Birsen Özkan	Psikolog
Gülden Özkan	Kağıthane HEM Müd.
Dr. Şadiye Öztürk	Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı
Doç.Dr. Oğuz Polat	Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp AD
Necdet Sakaoğlu	Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi
Filiz Sasaoğlu	Zübeyde Hanım Kız Meslek Lisesi
Sudiye Savcı	
Defne Suman	Boğaziçi Üniversitesi Öğrencisi
Serhan Süzer	Öğrenci
Ali Şahin	
İnci Tengirşek	Kredi ve Yurtlar Kurumu Gen. Müd.
Av. Jale Toker	Türk Kadınlar Konseyi
Ülkü Tosun	İstek Vakfı Anadolu Lisesi
Aykın Tuna	TRT
Ümit Turhan	TRT
Şadiye Turhan	Türkiye Aile Planlaması Derneği
Dr. İbrahim Türkmenoğlu	Association for Voluntary and Safe Contraception
Prof.Dr. Yıldız Tümerdem	İstanbul Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD
Aslıhan Türel	Günaydın Gazetesi
Dr. Filiz Tüysüz	İstanbul Tıp Fakültesi Kadın ve Çocuk Sağlığı Eğitim ve Araştırma Birimi
Dr. Seçkin Ulvalp	Haydarpaşa Numune Hastanesi
Sema Uzun	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
Esin Ünsaç	Türkiye Aile Planlaması Derneği
Nuran Üstünoğlu	Sağlık Bakanlığı AÇSAP Genel Müdürlüğü
Ayşe Yıldız	İ.Ü. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksek Okulu Araştırma Görevlisi
Ali Yiğit	Zaman Gazetesi
Fatih Yüksel	Özel Gürsoy Koleji
Sevim Zayım	Kaşgarlı Mahmut Lisesi - Rehber-Psikolog

ISBN 975-95863-1-2
İNSAN KAYNAĞINI GELİŞTİRME VAKFI